

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Boldin Zevnik

**Medijska reprezentacija varne rabe interneta in novih tehnologij: primer
www.safe.si**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Boldin Zevnik

Mentorica: red. prof. dr. Karmen Erjavec

Somentorica: doc. dr. Renata Šribar

Medijska reprezentacija varne rabe interneta in novih tehnologij: primer

www.safe.si

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

Zahvaljujem se atiju in mami, ki sta nam vsem privzgojila, da je izobrazba velik del posameznikovega življenja in obstoja. Simon in Maksu hvala, da sta mi predstavljala največjo motivacijo in podporo pri doseganju zastavljenih ciljev. Mentoricama dr. Šribar in dr. Erjavec se iskreno zahvaljujem za strokovno vodstvo in moralno podporo na moji študijski poti in pri pisanju te naloge!

POVZETEK

Medijska reprezentacija varne rabe interneta in novih tehnologij: primer www.safe.si

V obdobju pozne moderne se je z naraščanjem potrošništva začelo tudi pospešeno trženje, usmerjeno na otroke (Warner v Macdonald 2003, 109). Posledično narašča tudi zaskrbljenost v povezavi s prezgodnjim medijskim spodbujanjem otrok v seksualizacijo (predvsem s prihodom in široko dostopnostjo do spleta), zato v postmodernejši družbi spolnost v povezavi z otroštvom postane vir strahu (Macdonald 2003, 112). Vpleteni deležniki se ukvarjajo z vprašanjem, kako zmanjšati spletna tveganja ter škodo za otroke in mladostnike. V nalogi je izpostavljen problem konceptualnih nejasnosti o spletnih tveganjih, zaradi česar so zlorabe in tveganja slabo definirana in zato poljubno interpretirana (Šribar 2006).

Namen naloge je z jezikovno analizo diskurza razkriti antagonistični diskurz o spletnih tveganjih družbenih osveščevalcev, ki delujejo v okviru nacionalne točke osveščanja SAFE-SI. Uporabljena je Faircloughova metoda kritične diskurzivne analize, ki je razširjena z analizo produkcijske prakse. Z jezikovno analizo diskurza sem razkrila antagonistične diskurzivne prvine pri poimenovanju spletnih tveganj ter družbene učinke mešanja neoliberalnih in feminističnih praks. Pri tem sem se osredotočila na kritični vidik vloge antagonizma pri podpiranju dominantnega diskurza nevarnega interneta, ki je skozi ideološke prvine dobil status zdravega razuma. Raziskavo sem zaključila s teoretičnimi smernicami, kako v obstoječem diskurzu prepoznati možnost, da se človek z družbenimi strukturami sooči in jih morda preoblikuje, pri čemer KDA predstavlja možnost za posodobljenje ekspertiznih in političnih artikulacij in strategij.

Analiza tekstov na [safe.si](http://www.safe.si) in analiza produkcijske prakse je pokazala, da gre za prepletanje prvin feminističnih in neoliberalnih diskurzov že na ravni produkcije tekstov. Odnos nosilcev diskurzivnih praks na [safe.si](http://www.safe.si) se kaže v splošni odsotnosti konceptualizacije spletnih tveganj (Šribar in Vedramin 2009), kar omogoča lažjo rekontekstualizacijo in manipulacijo s pomeni in vpliva na produkcijo in reprodukcijo točno določenih diskurzov – predvsem tistih povezanih s spolnimi in nasilnostnimi tveganji. Slednje omogoča, da so zlorabe in tveganja interpretirana skladno s trenutnim kapitalskimi interesi, ki so mnogokrat izgovor za kritje ideološke zainteresiranosti za pornografsko utrjevanje marginalizacije otrok z namenom ohranjanja možnosti njihovega izkoriščanja in vzdrževanja tradicionalnih spolnih in seksualnih norm (Državni zbor RS, 2009). In takšen dominantni diskurz nevarnega interneta postane naturaliziran, ker je strateška neoliberalna diskusija o spletnih tveganjih sprejeta v splošnem družbenem in političnem diskurzu. Zato so tudi eksplicitne spolne vsebine, natančneje »porno« in odnos do tveganj povezanih z njimi, postale navidezno marginalni žanr, ki pa se je razvil v centralno produkcijo pomena v razumevanju dinamike same kulture (Šribar 2009).

Ključne besede: *kritična diskurzivna analiza, diskurz, SAFE-SI, splet, spolna in nasilnostna spletna tveganja, posodobljenje ekspertiznih strategij*

SUMMARY

Media Representation of Safer Internet and New Technologies. Case: www.safe.si

During the late modernity and with the rise of consumerism, marketing focused on targeting children also emerged (Warner Macdonald in 2003, 109). This resulted in the growth of concerns associated with media promotion of premature sexualisation of children (especially in connection to the wide availability of the internet), making sexuality in relation to childhood a source of fear in the postmodern society (Macdonald 2003, 112). The involved stakeholders are dealing with the core problem of how to reduce online risks and harm to children and adolescents. The thesis addresses the problem of conceptual ambiguity of online risks, which results in poor definition and arbitrary interpretation of abuse and online risk (Šribar 2006).

The main objective of this thesis is to reveal antagonistic discourse about online risks in connection to main social informants operating within SAFE-SI. For this purpose Fairclough's critical discourse analysis was used and extended with an analysis of production. Using linguistic discourse analysis, the aim was to show the presence of antagonistic discursive elements in naming online risks and social impacts of mixing neo-liberal and feminist discourse. The focus was on the critical aspect of antagonism in supporting the dominant discourse of a dangerous internet that has been given the ideological impression of common sense. The analysis was completed with theoretical guidelines on how to recognize the opportunity to confront existing social structures in the existing discourse and transform them, wherein CDA presents an opportunity to update expert and political articulations and strategies.

Text analysis of [safe.si](http://www.safe.si) and the analysis of production practices have shown that an interweaving of feminist and neoliberal discourses exists already on the production level. The attitude of discursive practice holders is reflected in the general absence of conceptualization of online risks (Šribar and Vedramin 2009), making it easier to recontextualize and manipulate meanings, influencing the production and reproduction of specific discourses, especially those related to sexual risks and risks of violence. This enables the risks and abuse to be interpreted in accordance with the current capitalistic interests, which are often an excuse to conceal the ideological interest in consolidating pornography's marginalisation of children in order to preserve the possibility of exploitation and maintenance of traditional gender and sexual norms (National Assembly 2009). Such a dominant discourse of the dangerous internet becomes naturalized, because a strategic neoliberal discussion about online risks is accepted in the general social and political discourse. Therefore, the explicit sexual content, specifically "porn", and the attitude towards risks associated with "porn" have become a seemingly marginal genre that has evolved into the central production of meaning and understanding of the culture's dynamics (Šribar 2009).

Keywords: critical discourse analysis, discourse, SAFE- SI, web, sexual risk and risk of online violence, updating of expert strategies

KAZALO

UVOD	8
1 OSNOVNI KONCEPTI KRITIČNE DISKURZIVNE ANALIZE.....	17
1.1 DIALEKTIČNA POVEZANOST DISKURZA IN DRUGIH ELEMENTOV DRUŽBENE PRAKSE.....	18
1.1.1 DISKURZ, IDEOLOGIJA, MOČ	19
2 FAIRCLOUGHOVA KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA MEDIJSKEGA DISKURZA	22
2.1 POMANJKLJIVOSTI FAIRCLOUGHOVE KRITIČNE DISKURZIVNE ANALIZE	24
3 SPLETNA TVEGANJA ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE	26
3.1 OTROŠTVO KOT IZVOR ZASKRBLJENOSTI NAD SPLETNIMI TVEGANJI.....	27
3.2 OTROCI, MLADOSTNIKI IN INTERNET.....	30
3.3 OPREDELITEV SPLETNIH TVEGANJ IN PRILOŽNOSTI	32
3.3.2 SPOLNE VSEBINE NA SPLETU.....	33
3.3.3 RAZLIKE V DOJEMANJU SPLETNIH TVEGANJ S STRANI STARŠEV IN OTROK.....	36
4 NEOLIBERALIZEM IN SPLETNA TVEGANJA.....	40
4.1 NEOLIBERALIZEM KOT DISKURZIVNA PRAKSA.....	40
4.2 NEOLIBERALNI DISKURZ O SPLETNIH TVEGANJIH.....	41
5 FEMINIZEM IN SPLETNA TVEGANJA	44
5.1 FEMINIZEM TRETJEGA VALA, MEDIJSKE ŠTUDIJE IN FEMINISTIČNA LINGVISTIKA	45
5.2 FEMINISTIČNI DISKURZ O (SPOLNIH) SPLETNIH TVEGANJIH.....	46
6 ANTAGONIZEM V DISKURZU NEVARNEGA INTERNETA	49
7 ANTAGONISTIČNI DISKURZ V TEKSTIH NA SAFE.SI	52
7.1 METODOLOGIJA	52
7.1.1 TEKSTOVNA ANALIZA	55
7.1.2 ANALIZA PRODUKCIJSKE PRAKSE	60
7.2 REZULTATI ANALIZE.....	61
7.2.1 REZULTATI TEKSTOVNE ANALIZE	61
7.3 REZULTATI ANALIZE PRODUKCIJSKE PRAKSE.....	80
7.4 RAZPRAVA	87
7.4.1 DRUŽBENA PRAKSA	87
7.4.2 SOOČANJE IN PREOBLIKOVANJE OBSTOJEČIH DRUŽBENIH STRUKTUR	91
8 SKLEP.....	98
9 LITERATURA.....	102

PRILOGE	111
PRILOGA A: Vprašalnik za izvedbo intervjuja avtoric tekstov na safe.si:	111
PRILOGA B: Podrobnejše tabele.....	113
PRILOGA C: Intervju z osebo A: koordinatorica projekta.....	120
PRILOGA Č: Intervju z osebo B: študentka pri projektu safe.si	128
PRILOGA D: Intervju z osebo C: strokovna sodelavka.....	132

UVOD

V obdobju pozne moderne se je z naraščanjem potrošništva začelo tudi pospešeno trženje, usmerjeno na otroke (Warner v Macdonald 2003, 109). Posledično narašča tudi zaskrbljenost v povezavi s prezgodnjim medijskim spodbujanjem otrok v seksualizacijo, saj naj bi tovrstno trženje spodbujalo otroke v prezgodnjo transformacijo v »male odrasle« (Macdonald 2003, 112). Čeprav je omenjen diskurz zaskrbljenosti pluralen in gre pretežno za tematizacijo določene vrste seksualizacije v povezavi s pornom, pa v postmodernej družbi v določenih družbeno kulturnih okoljih spolnost v povezavi z otroštvom postane nekaj, kar vzbuja skrb – dobi prizvok nevarnosti in postane vir strahu (Macdonald 2003, 112). Vpleteni deležniki in interesne skupine se ukvarjajo predvsem z vprašanjem, kako povečati spletne priložnosti za otroke in mladostnike in hkrati zmanjšati spletna tveganja ter škodo. V javnih razpravah o izničitvi nedolžnosti otroštva¹ novi mediji² postanejo glavni krivci, vendar bom v nalogi raziskala tudi odgovornost ostalih vpletenih deležnikov.

Z namenom pojasnitve obstoječega družbenega konteksta, v katerem se govori o spletnih tveganjih za otroke, sem v nalogi pregledala raziskave o trendih rabe spleta med otroki in starši ter njihovo doživetje in poznavanje potencialnih tveganj³. Raziskave Eurobarometra (2012) kažejo, da narašča splošna raba spleta v vseh starostnih skupinah. V Sloveniji 93 odstotkov otrok, starih 10–15 let redno uporablja internet (safe.si 2012)⁴. Hkrati Slovenija

¹ Od obdobja romantike dalje zahodne kulture (v povezavi moralističnim diskurzom, ki se povezuje s krščansko moralo) tvorijo ideologijo otroštva kot idilične nedolžnosti, ki pa je stalno pod vplivom strahov o pokvarljivosti (Warner v Macdonald 2003, 109). Takšno ideološko dojemanje naj bi tako vplivalo tudi na odzive in reakcije staršev in nadalje na politične akcije in delovanja v prid zaščiti otrok (Macdonald 2003, 110).

² Strehovec med novimi mediji našteje spletne strani, računalniške igre, hipertekst, iTV, resničnostni TV-šovi, digitalni film, DVD, mobilni telefon, wap, blog, GPSL. Opredeli tudi njihove skupne značilnosti: logika podatkovne zbirke, digitalnost, interaktivnost, povezljivost, mobilnost, individualiziranost, imerzivnost (ibid.). Že navedba televizijskih resničnostnih šovov implicira nadaljnjo avtorjevo tezo, »remediranje« tradicionalnih množičnih medijev. Sodobna razprava o novih medijih pravzaprav le pogojno še lahko vključuje natančno in ostro delitev med tradicionalnimi (množičnimi) mediji in novimi mediji, tako pač moramo razumeti trditev, da danes ne gre več za televizijo (in na primer film) na eni strani in internet na drugi, temveč za, denimo, »televizijo skozi medmrežje« ali film skozi »mobilne zaslonske naprave« (mobilni telefon, i-pod ...) (Strehovec 2007, 28, 118). Novi mediji so tudi objekt novih koregulacijskih in regulacijskih predpisov in smernic EU iz perspektive zaščite otrok in mladostnikov (angl. *minors*).

³ Pri sklicevanju na določene statistične podatke omenjenih raziskav se zavedam (in v nadaljevanju naloge tudi natančneje razdelam) metodološke in konceptualne pomanjkljivosti določenih študij v okviru projekta EU Kids Online, ki so povezane predvsem z nedosledno in pomanjkljivo konceptualizacijo spletnih tveganj, predvsem tistih, povezanih s seksualnimi vsebinami.

⁴ Letno poročilo projekta SAFE-SI navaja sledeče podatke. Otroci in mladostniki splet v večini uporabljajo za igranje, prenašanje računalniških iger, fotografij, filmov, glasbe (85 odstotkov) ter za pošiljanje sporočil v spletne forume, klepetalnice, novičarske skupine, bloge, neposredno sporočanje in sodelovanje v spletnih družabnih omrežjih (80 odstotkov). Največ uporabnikov različnih oblik spletnih skupnosti je med mladimi od 16 do 24 let – 92 odstotkov,

spada med države, pri katerih sta raba spleta in otroška izpostavljenost potencialnim tveganjem visoka, večji je tudi delež otrok, ki (samo)poročajo o vznemirjenosti ob stiku s spornimi spletnimi vsebinami (EU Kids Online 2010, 2011, 2012).

Najpomembnejše vprašanje pri otroški rabi spleta je, kako se spletna tveganja spremenijo v dejansko škodo. Družba naj bi po nekaterih raziskavah sicer kazala zaskrbljenost glede spletnih tveganj za otroke, vendar je sama narava potencialne škode, ki pri starših povzroča zaskrbljenost, pogosto slabo opredeljena (Livingstone in drugi 2010, 17). V nalogi se bom pri obravnavi »škode« sklicevala na dikcijo normativnih dokumentov EU, to je Direktivo o avdiovizualnih medijskih storitvah (AVMS), ki ureja novomedijske vsebine in storitve. Pornografijo segmentira glede na učinek, na tisto, ki bi lahko »resno škodovala«, in drugo, ki bi »utegnila škodovati« (AVMS 2007, 22 člen). Kaj to pomeni v razmerju do pornografskih podžanrov in žanrov ter prizorov spolnosti in nasilja, je odvisno od vladajočih opredelitev v državah članicah. Slednje pri nas ureja Zakon o avdiovizualnih medijskih storitvah (ZAvMS, 3.poglavje, 14. in 15. člen).

Vsako tveganje torej ne povzroča nujno tudi »škode«, zato bom v nalogi pregledala, kako so v okviru mednarodnega programa EU Kids On Line raziskovalci opredelili najverjetnejše faktorje tveganja, ki se potencialno transformirajo v škodo. Izsledki raziskav EU Kids Online namreč spletna tveganja delijo na dve ravni: tista spletna tveganja, ki zagotovo povzročajo določeno stopnjo škode (nadlegovanje, zloraba osebnih podatkov), ter tista spletna tveganja, ki po nujnosti ne rezultirajo v neposredni škodi za otroke (pornografija⁵, nova poznanstva, osebna srečanja) (EU Kids Online 2010, 16). Spletna tveganja je potrebno dojemati kot

sledijo otroci med 10 in 15 let - 80 odstotkov. Delež uporabnikov mobilnih naprav za dostop do interneta je največji med mladimi med 16 in 24 let – 74 odstotkov in otroki med 10 in 15 let – 54 odstotkov.

⁵ Pornografija je nevarna ravno zaradi neposrednih oziroma prikritih učinkov, ki jih ima lahko na mlade, ki pa jih na žalost še nobena psihološka oziroma, komunikološka raziskava ni uspela dokazati, saj na posameznike verjetno bolj vpliva vseživljenjsko učenje in izkušnje, kot pa izpostavljenost določenim medijskim vsebinam. Zato je za naš problem pomembna predvsem teza o indirektnih učinkih EPV na posameznice, posameznike in družbene skupine o katerih govorimo, ko posamezniki teh vsebin ne konzumirajo hote, a so skozi pornografsko predpisane spolne in seksualne kode kljub temu njeni posredni porabniki (Šribar 2006, 6). Ko govorimo o tej pornografski škodi, govorimo predvsem o posredni škodi, ki jo povzroči nenamerno izpostavljanje pornografskim vsebinam, ki smo jim izpostavljeni pri spremljanju domala vseh medijev. Učinki medijev so lahko eksplicitni (agresivno, diskriminatorno vedenje do žensk). Zelo pomembni pa so tudi prikriti učniki, ki vplivajo na izoblikovanje stališč do nasilja in pornografije. Le-ti imajo dolgotrajnejše posledice. Pomemben dolgoročni učinek, ali učinek stalnega izpostavljanja eksplicitnim pornografskim (agresivnim) medijskim vsebinam, je tudi postopna rast relativne ravnodušnosti do nasilja, oziroma stanje nekake emocionalne apatije. Občutki zaskrbljenosti in sočutje, ki ga gledalci lahko razvijejo do žrtve dejanskega nasilnega dejanja se zmanjšujejo (Berkowitz 1981).

možnost škode (angl: »might harm«), stopnja te možnosti pa je odvisna od posameznega otroka⁶ in njegovega dojemanja spletnih vsebin.

V nalogi se osredotočim na spletna tveganja povezana z eksplicitnimi pornografskimi vsebinami (EPV); to so spolni prizori, ki spadajo v domeno pornografskega žanra in so eksplicitni ne samo zaradi specifičnega prikaza spolnosti, temveč tudi zaradi prikazov sistematične prakse izkoriščanja in podrejanja na podlagi spola, ki ženske prikrajša in prispeva k neenakosti spolov (Šribar 2006).

Otroci naj bi se sicer pogosto srečevali s spletnimi EPV, a jih hkrati sami ocenjujejo kot manj škodljive⁷ (EU Kids Online 2011, 30), kar je skladno z rezultati, ki pričajo, da naj bi tveganja povezana z EPV redkeje povzročila neposredno škodo, vendar pa je v primerih, ko jo, ta bolj intenzivna in povzroči večjo stopnjo vznemirjenja in pretresenosti pri otrocih (EU Kids Online 2010, 2011). Pri tem gre predvsem za vsebine, ki utrjujejo določena eksplicitna razmerja moči: ki nedvoumno, jasno in razvidno kažejo kakršnekoli oblike zatiranja žensk, in tiste, ki imajo za učinek ustvarjanje neenakega spolnega položaja žensk. V tem smislu razumem tudi pornografijo kot komercialni žanr, ki nima zveze z umetnostjo, je čisto ponavljanje, nizanje specifičnih pornografskih praks brez zgodbe (Šribar 2006).

Kljub temu, da neposredna škoda zaradi spletnih tveganj (še) ni podkrepljena z znanstvenimi (komunikološkimi) dognanji, pa bom v nalogi prevzela izhodišče, da obstajajo temelji za skrb in tako tudi potreba po intervenciji (EU Kids Online 2010). Predvsem starši naj bi bili tisti, ki so čedalje bolj obremenjeni s potencialno izpostavljenostjo otrok EPV in čedalje lažjim dostopom »pedofilov«⁸ in pornografov do otrok prek spleta. Določeni teoretiki (Postman 1982, Macdonald 2003) slednje družbeno-kulturno stanje opredeljujejo kot »postmodernistično moro« za starše, zaradi česar naj bi naraščala zaskrbljenost glede

⁶ Starejši otroci in dečki so izpostavljeni več spolnim vsebinam, vendar so mlajši dečki in dekleta ob izpostavljenosti spolnim vsebinam bolj vznemirjeni (EU Kids Online 2011, 23).

⁷ 40 odstotkov otrok poroča o tem, da so bili izpostavljeni enemu ali več spletnim tveganjem. 14 odstotkov EU otrok od 9-14 let je bilo izpostavljenih spolnim vsebinam na spletu; 15 odstotkov 11–16 letnikov, pa je videlo, ali sprejelo spolne vsebine prek spleta. Vendar pa vseeno manj otrok samoporoča, da bi bili zaradi te izpostavljenosti tveganjem tako ali drugače prizadeti. Med tistimi, ki pa so poročali, da so bili vznemirjeni zaradi spolnih vsebin na spletu, pa je šlo v večini primerov za vzpodbujanje v pogovor o spolnosti, ali jih je kdo prosil za njihove gole slike (EU Kids Online 2011, 30).

⁸ Pri rabi termina pedofili in pedofilija se zavedam dejstva, da je pedofilija v znanstveni literaturi sicer priznana kot bolezen, vendar jih je med tistimi, ki tako ali drugače spolno zlorabljajo otroke, le okoli 20 odstotkov. Zato je znanstveno natančneje govoriti o kriminalu in prekrških v zvezi s takimi dejanji.

potencialnih spletnih tveganj (Macdonald 2003, 114). Macdonaldova⁹ predpostavlja, da je medijski diskurz o spletnih tveganjih vkodiran tudi v politični diskurz, tako je redno uporabljena metafora za internet kot prostor, kjer na otroke preži nevarnost (Macdonald 2003, 126). Meni, da lahko mediji z osredotočanjem na poročanje o potencialnih spletnih tveganjih, kjer sta spletna pornografija in »pedofilija« predstavljeni kot zastrašujoči, ker lahko prestopita meje varnega zavetja doma, vplivajo na povečanje zaskrbljenosti staršev (Macdonald 2003, 118).

Na podlagi opisanega družbeno-kulturnega stanja se osnovni družbeni problem, obravnavan v nalogi, kaže kot: *večanje rabe spleta med otroci in večanje potencialne izpostavljenosti eksplisitnim spletnim vsebinam*. V nalogi izpostavim tudi problem konceptualnih nejasnosti o spletnih tveganjih, zaradi česar so zlorabe in tveganja slabo definirana in zato poljubno interpretirana oziroma razumljena v skladu s trenutnim izkoriščevalskim kapitalskim ideološkim interesom (Šribar 2006).

Na vsakem družbeno-kulturnem področju obstajajo prevladujoči diskurzi, vendar, ko je govora o prevladujočem diskurzu o spletnih tveganjih, ugotavljamo, da je v obstoječih raziskavah neraziskan. Prva raziskovalna vrzel se kaže v netočnosti pri definiranju dejanskih in potencialnih tveganj ter pomanjkljivi konceptualizaciji tveganj, predvsem tistih, povezanih s pornografijo (oziroma EPV). Hkrati pa je analiza spletnih tveganj in potencialne škode s stališča starševske zaskrbljenosti enostranski pristop. Ker je večina raziskav kvantitativnih, so bolj primerne za analizo pogostosti in porazdelitve aktivnosti otrok v celotni populaciji, slabše pa pri razumevanju lastnih izkušenj otrok in njihovih kontekstualiziranih perspektiv (Hasebrink in drugi 2008). Zato se morajo raziskave osredotočiti tudi na zvezo ter razmerje med spletnimi koristmi ter tveganji, kot jih otroci dojemajo tudi sami. Druga raziskovalna vrzel v akademskih raziskavah se nanaša na diskurzivno analizo, kjer se kaže prioriteta in prevladujoča osredotočenost na tradicionalne tiskane medije (Mautner 2005). Obstoječe raziskave se pri obravnavi spletnih tveganj sklicujejo na rezultate raziskav, katerih predmet so tiskani mediji (Hasebrink in drugi 2008) in ne obravnavajo internetnih gradiv, kljub temu da

⁹ Macdonaldina (2003) perspektiva je za moj problem uporabna predvsem v delu, kjer govori o zaščiti otrok. Vendar se v tem delu od nje tudi distanciram, saj bom v nalogi predpostavila, da je zaščita otrok pred potencialno škodljivimi spolnimi vsebinami nujna ne zaradi »nedotakljivosti nedolžnosti otrok« a priori, ampak zato, ker jim takšne vsebine vsiljujejo prizore spolnosti, ki so pristranski in prikazujejo sistematične prakse izkoriščanja in podrejanja na podlagi spola, ki ženske prikrajša in prispeva k neenakosti spolov.

se čedalje bolj poudarja pomen interneta kot relevantnega vira informacij,¹⁰ brez katerega bi veliko reprezentacij realnosti in družbenih odnosov ostalo neartikuliranih (Mautner 2005, 813–816).¹¹ Opisano raziskovalno vrzel, na katero opozarjajo tudi avtorji Stubbs (2000), Fletcher (2001), Volk (2002), Kilgarriff in Grefentsette (2003) in Meyer (2003), bom poskušala za slovenski prostor zapolniti v tej magistrski nalogi in sicer z obravnavo gradiv objavljenih na spletni strani nacionalne točke za osveščanje o varni rabi interneta – Safe.si.

Na podlagi predhodno opisanega družbenega problema in raziskovalnih vrzeli je splošno raziskovalno vprašanje naloge: »Kakšen diskurz o spletnih tveganjih tvorijo spletne strani za osveščanje in informiranje o varni rabi interneta in novih tehnologij?«. Skušala bom ugotoviti, kateri diskurz prevladuje in kakšna je vloga tega dominantnega diskurza. Osnovna teza, ki bo služila kot vodilo v teoretičnem in empiričnem delu raziskave je: *dominantni diskurz o spletnih tveganjih na internetnih straneh za osveščanje in informiranje o varni rabi interneta in novih tehnologij je antagonističen, saj temelji obenem na feminističnih in neoliberalnih prvinah*. Dvojnost v pojmovanju izhaja iz nasprotujočih se diskurzivnih prvin o spletnih tveganjih. V nalogi bom na teoretični ravni opravila pregled relevantnih feminističnih in neoliberalističnih diskurzov in odnos do spletnih tveganj.

Pri opredelitvi feminističnega diskurza o spletnih tveganjih se bom osredotočila na spletna tveganja povezana z EPV in obravnavala obstoječe feministične razprave o konceptualizaciji EPV (porna) ter njeni škodi za določene družbene skupine (otroci in mladostniki).

Feministke se glede obravnave in odnosa do pornografije delijo na tri struje; dve sta kritični v smislu reprodukcije spolne hierarhije, a se pri tem zgolj ena angažira za njeno regulacijo, med tem ko je druga bolj tolerantna, saj ne želi vmešavanja države v (popularno oziroma komercialno) kulturno produkcijo (Šribar 2012). Proregulacijske feministke izhajajo predvsem iz drugega vala (Easton 1994; McKinnon 2002 in druge). Proregulacijsko je

¹⁰ Področja, ki jih obstoječe jezikovne raziskave in analize internetnih vsebin obsegajo so: semiotične, tekstualne in interaktivne analize računalniško posredovanega komuniciranja (Herring 1996, Harrison 2003, Thurlow 2004 itd.); raziskave o hiper tekstih (Lemke 2002); študije internetnih družbenih omrežij (Garton 1990); študije, ki nakazujejo na sposobnosti družabnih omrežij v izobraževalne namene (Harasim 1995; Ryder in Wilson 1996).

¹¹ Meurtnerjeva predstavi razloge, zakaj je KDA še vedno bazirana na konvencionalnih tiskanih medijih. V članku predstavi prednosti, ki jih predstavljajo internetni podatki za KDA (količina podatkov, raznolikost, interaktivnost, multimedijiskost itd. (Mautner 2005).

predvsem njihovo stališče glede industrije otroške spolne zlorabe, ki se jo danes povezuje tudi s spletom (Armstrong v Scott 2001, 350).

Osredotočila se bom na tretji, sodobni val, ki je razdeljen na feministke, ki močno zagovarjajo regulacijo (zlasti z vidika otrok; pri tem seveda mislijo na strukturne odnose, tj. odnose moči) in na feministke, ki so bolj tolerantne do seksualizacije deklic in mladih žensk, ker menijo, da s samoseksualizacijo in samopornografizacijo deklic in žensk prevzemajo moč tj., da spreminjajo način gledanja na pornografske podobe žensk, saj so tako one tiste, ki imajo v oblasti pogled in s tem lastno seksualnost (Šribar 2012). Na diskurz tretjega vala se sklicujem predvsem zaradi naklonjenosti regulaciji in omejevanju dostopa otrok do potencialno škodljivih spletnih vsebin, ne zgolj zaradi zaščitniške drže do otrok (še posebej deklic), ampak zato, ker to nudi tudi več pravnih možnosti za regulacijo eksplicitnih spolnih vsebin iz specifične perspektive (Šribar 2012). Zaradi tega tudi obravnavajo EPV s stališča potencialne škode, ki že ima strukturni vir, to je obstoječa spolna diskriminacija.

Neoliberalno stališče o spletnih tveganjih za otroke in mladostnike je zelo progresivno in je nasprotje protipornografskim feminističnim diskurzom, saj govori o "vsezmožnosti" otrok in poudarja izobraževalno noto spletnih EPV (Easton 1994, 14). Vseeno pa se neoliberalni diskurzi skladno s klasičnim liberalnim načelom glede regulacije in zaščite otrok pred spletnimi EPV opira na argumentacijo svobode izražanja. Klasična liberalna doktrina namreč opravičuje poseg države v konzumiranje pravice do izražanja in s tem svobodo publiciranja, kadar ta svoboda govora ogroža pravice drugih¹² (Mill v Easton 1994, 1). V tem smislu je tako tudi z vidika oblasti in aktualne neoliberalne mnenjske večine zaželeno omejeno proregulacijsko stališče oziroma omejeno poseganje pravne države v regulacijo spletnih tveganj, predvsem tistih povezanih z EPV – spolna tveganja. Feministke pa ravno nasprotno ta isti klasični liberalni argument uporabijo za utemeljevanje relevantnosti in nujnosti posega družbe oziroma države v regulacijo in zaščito otrok pred potencialno tveganimi vsebinami.

¹² Liberalni pogled se v tem primeru opira predvsem na argumentacijo svobode izražanja, tako Millov klasični liberalizem loči med samonanašajočo se sfero »*self-regarding speech*« in na sfero drugih »*other-regarding speech*«, kar je skupaj s principi škodljivosti osnova za presojo družbenega poseganja v svobodo posameznika. To razlikovanje uporabljajo tako zagovorniki kot kritiki spletnih tveganj. Ne strinjajo pa se pri vprašanju, v katero sfero spadajo. Za kritike so potencialno tvegane vsebine na internetu (npr. eksplicitne pornografske vsebine) del samonanašajočega se delovanja in potemtakem (škodljivo) vplivajo na druge (Mill v Easton 1994, 1).

V nalogi se bom na podlagi teoretične predpostavke (razmerje v poročanju o spletnih tveganjih in prednostih) spraševala, kakšen je pomen neuravnoveženega medijskega poročanja o spletnih tveganjih pri konstrukciji diskurza nevarnega interneta. Slednje povežem še s teoretično predpostavko o mešanju prvin feminističnega in neoliberalnega diskurza. Tako osnovno tezo razširim: *antagonizem v obstoječem diskurzu na spletnih straneh za osveščanje in informiranje o varni rabi spleta in novih tehnologij je rezultat prisvajanja feminističnega odnosa do pornografije s strani določenih nosilcev diskurzivnih praks, ki z (namenskim) prepletanjem feminističnih in neoliberalističnih diskurzivnih prvin o spletnih tveganjih, prikrivajo dejanska tveganja, povezana z realnimi spolnimi razmerji, ki že imajo strukturni vir v družbi.*

V tem delu se sklicujem na Kepplerjino feministično kritiko EPV (pornografski žanr), kjer kritizira industrijo in njene produkte in jih distancira od refleksije o pravici do svobodnega izražanja (Keppler 2001, 88–101). Konstitutivni element industrije oziroma pornografskega tržnega spleta je spolno izkoriščanje žensk in otrok ter v primeru homoseksualne pornografije podrejenih moških, pri čemer ne gre le za različne oblike izkoriščanja v primarnem produkcijskem procesu, temveč tudi za metode distribuiranja in diseminacije, ki jih pasivno podpirajo tudi nacionalne zakonodaje (Šribar 2006, 91). Problematičnost antagonističnega diskurza je tako še večja predvsem zato, ker je pravzaprav na videz enoten. Hkrati pa so trenutni kapitalski interesi mnogokrat izgovor za kritje ideološke zainteresiranosti za pornografsko utrjevanje marginalizacije otrok z namenom ohranjanja možnosti njihovega ekonomskega in spolnega izkoriščanja in vzdrževanja tradicionalnih spolnih in seksualnih norm. Zato prav dobro služi javnomnenjski (medijski) argument, da so za varnost otrok v razmerjih pornografizacije spleta odgovorni predvsem starši (Šribar 2011).

Trdim, da gre za bolj kompleksen problem, kot zgolj uniformiranost medijskega diskurza glede spletnih tveganj. Dejstvo je, da mediji poudarjajo tveganja, vendar je tukaj bistven konceptualni problem pomanjkanje konceptualizacije teh tveganj in možnosti zaščite pred slednjimi. V prvem delu naloge bom na teoretični ravni prikazala obstoj nasprotnih stališč in pristopov neoliberalizma in feminizma do spletnih tveganj ter potencialne škode (povezane z EPV) za otroke. Z diskurzivno analizo tekstov na spletnih straneh za informiranje in osveščanje o varni rabi interneta bom pokazala rabo nasprotujočih si diskurzivnih prvin ter

tako poskušala na praktični ravni pokazati obstoj antagonističnega diskurza o spletnih tveganjih.

Izhodiščni metodološki pristop je oblikovan v razmerju do diskurzivnih praks, zato bo naloga temeljila na kritični diskurzivni analizi, ki diskurz obravnava kot družbeno prakso in kjer je ključen kontekst rabe jezika (Fairclough in Wodak 2002, 7). Jezik¹³ je tako družbena in historična akcija, ki je v dialektični zvezi z ostalimi vidiki družbe – je družbeno oblikovan, a hkrati oblikuje družbo (Fairclough 1996, 54). V nalogi se osredotočim na ožjo definicijo diskurza kot jezikovne formacije,¹⁴ na kateri tudi temelji Faircloughova KDA. Na teoretični ravni opredelim odnos med diskurzom, ideologijo in močjo. Diskurz je tako področje, kjer se srečata jezik in ideologija, KDA pa je analiza ideoloških dimenzij rabe jezika (Wodak 2005, 23). Zato sem za analizo diskurza izbrala metodo kritične diskurzivne analize (KDA), ki je še posebej uporabna za razkrivanje diskurzov v tekstih, predvsem pa jezikovnih prvin in družbenih sprememb v tekstu in govoru (Van Dijk 1999, 291). KDA obravnava širša družboslovna vprašanja in ugotavlja, kako se družbene spremembe odražajo na mikroravni teksta in interaktivnih dogodkov in se ne omejuje zgolj na lingvistično analizo teksta – temelji na deskripciji, interpretaciji in pojasnitvi. Tekste bom analizirala na treh ravneh: kot zapisano ali govorjeno jezikovno besedilo, kot diskurzivno prakso in kot družbeno prakso (Fairclough 1992). Upoštevajoč opredeljeno splošno raziskovalno vprašanje bom skušala s KDA tekstov, ki so producirani v okviru nacionalne točke osveščanja safe.si, ugotoviti, kakšen diskurz prevladuje. Razkriti bom skušala, kako se prepletajo in reartikulirajo prvine feminističnega in neoliberalnega diskurza in kakšna je vloga tega antagonizma pri podpiranju dominantnega diskurza o nevarnem internetu ter kako je slednji skozi ideološke prvine dobil status zdravega razuma.

Fairclough govori o moči medijev in njihovem vplivu na oblikovanje znanj, prepričanj, vrednot, družbenih odnosov in identitet – o moči, da predstavijo stvari na točno določen način, kar pa je v večini odvisno od tega, kako je uporabljen jezik (Fairclough 1996, 2). Z

¹³ Konstituirajo situacije, objekte védenj, družbene identitete, odnose med ljudmi in družbenimi skupinami. Je konstitutiven na oba načina: pomaga vzdrževati in reproducirati družbeni status quo in hkrati pripomore k preoblikovanju slednjega (Wodak 2005, 8).

¹⁴ V nalogi bom uporabila ožjo definicijo diskurza po Faircloughu, čeprav tudi Fairclough sam razpravlja o Foucaultovem pojmovanju diskurza, kjer je diskurz več kot le jezik: nanaša se na besede in podobe oziroma na vse oblike simbolnih izmenjav, ki z definiranjem in označevanjem fenomenov uokvirjajo načine našega razmišljanja in vplivajo na sprejemanje odločitev; in ravno to, nekaj več, je tisto, kar ga močno veže na družbene in kulturne procese (Foucault v Macdonald 2003, 16).

lingvistično analizo objasnimo, da vsak tekst vedno samodejno reprezentira, vzpostavi določene identitete in odnose (Fairclough 1996, 5). Vendar Faircloughova KDA ne upošteva vplivov, ki jih imata na tekst sam produkcijski proces ter sprejemanje s strani občinstva. Kar je tudi vir težav pri prepoznavanju različnih zunanjih, predvsem ideoloških dejavnikov reprezentacije. Zato bom njegovo KDA razširila še s produkcijsko analizo. Analizirala bom tudi izbor besedišča na safe.si in s tekstualno analizo ugotavljala, kakšne implicitne in eksplicitne sodbe o spletnih tveganjih avtorji pišejo: kako z rabo različnih gramatičnih in leksičnih izborov izražajo določeno ideologijo oziroma kakšno sporočilnost nosijo izbrana jezikovna sredstva.

Glavni namen prvega koraka analize je razkriti antagonistične diskurzivne prvine pri poimenovanju spletnih tveganj. V drugem koraku sledi analiza diskurza kot diskurzivne prakse, ki vključuje natančno pojasnjevanje načina produkcije in interpretacije tekstov ter analizo, ki se osredotoča na odnos med diskurzivnim dogodkom in diskurzivnim redom. Uporabila bom metodo poglobljenih intervjujev. Analiza družbene prakse je tretji korak, kjer bom pojasnila ugotovitve tekstualne analize na družbeni makroravni. Analizirala bom, kako diskurz o spletnih tveganjih vpliva na reprodukcijo družbenih odnosov, pri čemer se bom osredotočila na EPV in potencialno škodo povezano predvsem s spolno diskriminacijo v aktualnem družbeno-kulturnem okolju. Analizirala bom, kakšni so družbeni učinki mešanja neoliberalnih in feminističnih praks in kako le-te podpirajo dominantni družbeni diskurz o spletnih tveganjih (Grunig in drugi v Erjavec 2007, 173).

V sklepnem delu naloge bom povzela zaključke posameznih poglavij in raziskovala, kako lahko KDA prispeva k jeziku kritičnosti, ki bi lahko prekinil kontinuiteto in zdravorazumski konsenz o dominantnem diskurzu nevarnega interneta. Izpostavila bom omejitve naloge ter nekaj usmeritev za nadaljnjo raziskovanje.

1 OSNOVNI KONCEPTI KRITIČNE DISKURZIVNE ANALIZE

Namen naloge je z jezikovno analizo diskurza razkriti antagonistični diskurz o spletnih tveganjih na safe.si. Na raziskovalna vprašanja bom odgovorila s pomočjo kritične diskurzivne analize, na kateri temelji tudi Faircloughova metoda, ki jo bom uporabila. Kritična diskurzivna analiza je še posebej uporabna za razkrivanje diskurzov v tekstih, predvsem pa jezikovnih prvin in družbenih sprememb v tekstu in govoru (Van Dijk 1999, 291). Izhaja iz področja kritične lingvistike in jezik obravnava kot družbeno prakso (Wodak 2002, 5–31). Ključen pomen daje kontekstu, v katerem nastaja določena jezikovna raba – osredotoči se na odnos med jezikom in močjo. Za razumevanje kritične diskurzivne analize bom v naslednjih poglavjih opredelila ključne pojme, koncepte in odnose.

Diskurzivni red: namen slednjega je prikazati in razkriti zvezo med različnimi diskurzivnimi tipi, ki se lahko pojavljajo v enem tekstu. Vendar pa se lahko tudi sami diskurzivni redi mešajo in prekrivajo. Družbeno-kulturne razlike se diskurzivno manifestirajo tako, da premikajo meje med diskurzivnimi redi, ki so razlog družbenih konfliktov in bojov. Zato je diskurzivni red domena potencialne družbene reformacije, kjer se dominantne skupine borijo za vzpostavitev in vzdrževanje odnosov moči (Fairclough 1996, 55–56).

Diskurzivni tipi: konfiguracija žanrov in diskurzov, ki se dejansko zgodijo in ki lahko postanejo bolj ali manj stabilni in konvencionalni v določenem diskurzivnem redu (Fairclough 1996, 76). Razlikujemo med dvema glavnima diskurzivnima tipoma, to sta žanr in diskurz. *Žanr* je način rabe jezika, ki sovпада z naravo družbene prakse, v katero je vključen (Fairclough 1996, 76). Ena izmed značilnosti posameznih žanrov, ali posebne kombinacije žanrov, so tudi z njimi povezani stili, načini in glasovi. Drugi diskurzivni tip je *diskurz*. V nalogi se osredotočim na ožjo definicijo diskurza kot jezikovne formacije, na kateri tudi temelji Faircloughova KDA. Kot opisano že uvodoma, jezik po Faircloughu konstituira situacije, objekte védenj, družbene identitete, odnose med ljudmi in družbenimi skupinami. Je konstitutiven na oba načina: pomaga vzdrževati in reproducirati družbeni status quo in hkrati pripomore k preoblikovanju slednjega (Wodak 2005, 8). Kljub temu, da se bom osredotočila na Faircloughovo definicijo diskurza, pa bom povzela še njegovo razpravo o Foucaultevem pojmovanju diskurza, saj se bom v nadaljevanju naloge še sklicevala nanj. Po njem se diskurz širše nanaša na znanje in konstrukcijo znanj (Foucault v Fairclough 1996, 77). Je sistem izjav,

ki same konstruirajo objekt, o katerem govorijo. Diskurzi se tako artikulirajo v stvareh, skozi katere se ljudje izražajo, pomen teh stvari pa je odvisen od diskurzivnega konteksta, znotraj katerega se pojavijo.

1.1 DIALEKTIČNA POVEZANOST DISKURZA IN DRUGIH ELEMENTOV DRUŽBENE PRAKSE

Ko govorimo o diskurzu, je izredno pomembno, da razumemo, da so pomeni vedno družbeno konstruirani, da niso nekaj naravno danega, konstruirajo pa se v določenem ideološkem okviru. Torej je pomembno, kdo ubesedi oziroma interpretira pomene. Sistem komunikacijske prakse je tako integralno povezan s širšo družbeno-kulturno prakso, kar pripomore k konstrukciji določenega načina razmišljanja. In ravno zato, ker je diskurz družbeno-kulturno pogojen, je pomembno povezan tudi z močjo. Diskurzivne prakse imajo ideološke posledice, tj. da pomagajo (re)producirati neenake odnose moči (Fairclough v Wodak 2005, 8). Namen KDA je kritično preiskovanje družbenih neenakosti, kot so izražene, sestavljene, legitimirane z rabo jezika (oziroma v okviru diskurza). Večina kritičnih diskurzivnih analitikov potrjuje Habermasovo trditev, da je jezik medij dominacije in družbene moči, ki služi legitimizaciji odnosov organizirane moči, ter da je jezik tudi ideološki (Habermas v Wodak 2002, 7). S tem še dodatno potrjujemo konstitutivno dimenzijo jezika, katerega vloga je reproduciranje in vzdrževanje obstoječe družbene identitete, odnosov in sistemov vedenj ter prepričanj (Fairclough v Wodak 2002, 7).

Na teoretični ravni tako prevprašujem zvezo med diskurzom, družbenim in materialnim svetom, v katerem živimo (kakšna je zveza med reprezentacijami in realnostjo) ter komu ali čemu pripisujemo izvor diskurza (kako lahko dosežemo spremembe). Ker sem se na začetku opredelila za ožjo definicijo diskurza, kot jezikovne formacije, na kateri temelji Faircloughova KDA, se bom tudi v nadaljevanju osredotočila na njegov pristop do »absolutne resnice« in reprezentacije in hkrati navedla omejitve prevzete perspektive v odnosu do absolutne resnice po Foucaultu.

Fairclough meni, da je absolutna resnica vedno problematična, med tem ko lahko reprezentacijo opredeljujemo s stališča pristranskosti, celostnosti, interesov in na koncu pridemo do določenih zaključkov o resničnosti reprezentacije (Fairclough 1996, 47). Edini način dostopa do resnice je prek njene reprezentacije, ki pa vedno vključuje tudi določene

poglede, vrednote, cilje (Fairclough 1996, 47). Po Foucaultu pa nam je absolutna realnost neznana, zato ker je naš edini dostop do resnice prek njene konstruiranosti in diskurzov.¹⁵ Zato naj bi bilo brezsmiselno razpravljati o točnosti katerihkoli reprezentacij realnosti sveta.¹⁶ S komuniciranjem, kot ga poznamo, torej ne moremo zajeti resnice/realnosti v svoji naravni osnovni obliki, temveč jo konstruiramo. Vendar pa vsakršna oblika govora in védenja o realnosti zahteva prevzemanje/zastopanje določenih stališč in posledično prispeva k konstruiranju fenomena, o katerem govori (Foucault v Macdonald 2003, 11). Foucault tako zagovarja, da realnost lahko obstaja ločeno od diskurza, vendar lahko samo prek diskurza izmenjujemo ideje o tej realnosti. To vplete diskurz v naše procese, s katerimi želimo osmisлити svet, v katerem živimo (Foucault v Macdonald 2003, 16). Foucaultev pogled na diskurz in resnico je za nas pomemben predvsem zaradi zavedanja, da diskurz določajo perspektive (s katere družbeno-kulturne pozicije se oglašajo njegovi akterji in akterke, objekti, pomenski sklopi, teme itd.) in da je tudi obravnava spletnih tveganj z vidika diskurza zaznamovana s pozicijo raziskovalke/raziskovalca, zato je tudi tu ni na voljo neke univerzalne perspektive.

Ker se želi KDA izogniti preveč poenostavljeni opredelitvi zveze med tekstom in družbenim, upošteva tudi stališče, da je za analizo diskurza iz perspektive družbenih razmerij moči pomembno upoštevati pojem dominantnosti – dominantne strukture so legitimirane s strani močnih družbenih skupin (Wodak 2005, 12) in stabilizirajo in naturalizirajo konvencije – tako so učinki moči in ideologije v procesu produkcije pomenov videni kot nekaj samoumevnega (prav tam). Zato bom v nadaljevanju nalogo teoretično opredelila povezanost pojmov diskurz, ideologija in moč.

1.1.1 DISKURZ, IDEOLOGIJA, MOČ

Diskurz in ideologija nimata enakega pomena. Diskurz je področje, kjer se srečata jezik in ideologija, KDA pa je analiza ideoloških dimenzij rabe jezika (Wodak 2005, 23). Koncept

¹⁵ Foucault se v svojih poznejših delih ukvarja predvsem z interakcijami med diskurzivnimi spremembami ter operacijami znanja in moči. Značilno zanj je predvsem pomanjkanje jasnih definicij, vseeno pa lahko iz njegovih del izoliramo osnovne elemente pristopa reprezentaci, materialni realnosti in medijskemu tekstu.

¹⁶ Naj poudarim, da kljub opisanemu, Foucault ne zagovarja relativizma, vendar se osredotoča na konstrukcijo diskurza znotraj diskurza samega.

ideologije ima pogosto prizvok motnje, lažne zavesti, lažne resnice, ki se oblikujejo skozi voljo določenih interesov, poudarek pri definiciji diskurza pa je v komuniciranju le teh (Macdonald 2003, 28). Ideologija namreč povzroči abstraktnije načine razmišljanja in je bolj pogojena z željo po moči ali željo po vzpostavitvi določenega načina razmišljanja kot verodostojnega, kot neko (domnevno) resnico (prav tam).

Diskurzi torej delujejo ideološko, kar pomeni, da nas v odnosu do ostalih družbenih akterjev določajo kot družbene subjekte, predpostavljajo določene »resnice«. Ideologija se izvaja v diskurzu, ki ima največjo moč takrat, ko skozenj ljudje postanejo del njega. Takrat ga reproducirajo in utrjujejo, s tem pa tudi obstoječe odnose v družbi (Fairclough v Macdonald 2003). Z ideologijo, ki nam skuša definirati realnost na določen način, se tako zagotovi, da ljudje sprejmejo določen način razmišljanja in videnja sveta (Grossberg 1998). Ko posamezniki prevzamejo in ponotranjijo vlogo, ki jim jo dodeljuje ideologija, postanejo integrirani v sisteme nadzora, za katere si ustvarijo pomen, da so povsem naravno del njih. Za moj raziskovalni problem je pomembno, da ima ideologija, ki je vpeta v diskurz, moč varovanja obstoječih strukturnih razmerij (praks, delovanja institucij itd.) kot univerzalnih, samoumevnih. Na mikroravni se moč diskurza kaže kot sposobnost, da si ob pomoči ideoloških prvin pridobi sodelovanje npr. gledalca. Ko diskurz dobi tako družbeno moč, da ideološke prvine niso več vidne, dobi status zdravega razuma.

Vendar izvor moči ni vedno samoumeven. Foucault zanika identificiranje določene institucije ali praks kot stalnega izvora moči (Foucault v Macdonald 2003, 33). Njegov model posledično poudarja, da sveta diskurzov ne smemo dojemati kot razdeljenega med sprejete in nesprejete oziroma med dominantne in podložne diskurze. Tako razumevanje namreč implicira, da dominantni diskurzi popolnoma izničijo možnost alternativnih diskurzov v boju za dominanco ter tako onemogočijo neskončni boj za moč/prevlado (Foucault v Macdonald 2003, 35). Foucaultev pogled je za moj raziskovalni problem relevanten predvsem v delu, kjer pravi, da modeli, ki predpostavljajo binarno nasprotje med dominantnimi in alternativnimi diskurzi, preveč zapostavljajo nepredvidljivost stalnega boja za moč in vpliv. Opozarja, da je zelo preprosto in enostavno predpostavljati, da so vsi alternativni diskurzi pravični in dominantni diskurzi vedno sumljivi (Foucault v Macdonald 2003, 37).

V tem delu naloge na teoretičnem nivoju razmišljam o tem, kakšna je narava medijskih reprezentacij o spletnih tveganjih oziroma kako diskurz nevarnega interneta ostaja prevladujoča konstrukcija, ki je privilegirana pred ostalimi možnostmi, kot so različne oblike internetnih prednosti za otroke. Vendar, če obravnavam diskurz o spletnih tveganjih zgolj s stališča medijske polarnosti med tveganji in prednostmi, s tem uvedem preveč relativističen pogled. Zato izhajam iz predpostavke, da je področje diskurza o nevarnem internetu bolj kompleksno in presega medijsko polarnost.

2 FAIRCLOUGHOVA KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA MEDIJSKEGA DISKURZA

Faircloughova KDA je analiza zveze med tekstom, diskurzivno prakso in družbeno prakso. Fairclough meni, da je potrebno tekste analizirati kot diskurze in lingvistična analiza mora dejansko postati diskurzivna analiza (Fairclough 1996, 16). Lingvistična analiza se primarno osredotoča na tekst v širšem pogledu, fokus diskurzivne analize pa je na praksi in tekstu oziroma diskurzivni praksi in družbeni praksi. Zato v nadaljevanju naloge opišemo vse tri dimenzije KDA, kot jih opredeli Fairclough (1992, 1995).

Pri prvi dimenziji gre za deskripcijo oziroma opis jezikovnih značilnosti določenega komunikacijskega dogodka oziroma teksta. Fairclough analizo teksta opredeli kot lingvistično analizo (Fairclough 1996, 57). Obsega analizo besed, slovnice, semantike zvočnih sistemov (fonologijo) in pisanih sistemov. Vendar hkrati vključuje tudi analizo organizacije teksta, ki presega zgolj stavčno analizo – analizira načine, na katere so stavki med seboj povezani. Pri analizi teksta gre tako za analizo pomena kot tudi za analizo same strukture, saj je ta dva aspekta teksta težko ločiti.

Pri drugi dimenziji – diskurzivna dimenzija – gre za opredelitev načina, na katerega so komunikacijski dogodki (medijski teksti) s strani avtorjev tvorjeni, načina, na katerega jih občinstvo sprejema, in kako so ti teksti distribuirani. Fairclough govori o procesu interpretacije odnosa med produkcijskimi in interpretativnimi procesi diskurzivne prakse ter tekstom. Fairclough tako diskurzivno prakso vidi kot povezavo med tekstualno analizo in družbeno prakso (Fairclough 1995, 60). Diskurzivna dimenzija komunikacijskega dogodka vključuje različne aspekte procesa produkcije in konzumpcije teksta. Nekateri imajo bolj institucionalni karakter, drugi pa so diskurzivni procesi v ožjem smislu. Fairclough ta dva procesa imenuje institucionalni in diskurzivni procesi (Fairclough 1995, 59). Pri institucionalnih procesih so editorialne procedure v produkciji medijskega teksta in kako je gledanje TV ali brskanje po spletu umeščeno v dnevno rutino gospodinjstva. Diskurzivni proces v ožjem smislu pa opredeli z analizo transformacije, ki jo opravi tekst v procesu produkcije in konzumpcije. Fairclough naravo diskurza opredeli s stališča polarnosti med širšim konvencionalnim in ožjim kreativnim diskurzivnim procesom, kjer se sprašuje, kako se komunikacijski dogodek nanaša na diskurzivni red: ali pomaga reproducirati njegove meje in odnose ali pa jih pomaga prestrukturirati (Fairclough 1996, 60)?

Tretjo dimenzijo Fairclough opredeli kot družbeno prakso, kjer je z *družbeno analizo* pojasnjen odnos med diskurzivno prakso in družbeno prakso. Družbena praksa lahko vključuje bolj neposredne situacijske kontekste ali širše kontekste institucionalne prakse, znotraj katerih je komunikacijski dogodek lociran. Vse te plasti so pomembne za razumevanje določenega komunikacijskega dogodka, ki lahko konstituira ali rekonstituira družbeno-kulturno prakso na vseh nivojih. Fairclough loči tri aspekte družbene prakse: ekonomski, politični (se ukvarja z močjo in ideologijo), kulturni (vprašanje vrednot in identitete) (Fairclough 1996, 62).

KDA torej obravnava širša družboslovna vprašanja in analizira, kako se družbene spremembe odražajo na mikroravni teksta in interaktivnih dogodkov. Pri tem se ne omejuje zgolj na lingvistično analizo teksta. Vsaka analiza komunikacijskega dogodka oziroma medijskega diskurza, mora vsebovati lingvistično in intertekstualno analizo. Intertekstualna analiza se osredotoča na meje med tekstom in diskurzivno prakso. Na tekst gleda s perspektive diskurzivne prakse, raziskuje sledi slednje v tekstu in želi razkriti različne žanre in diskurze. Vprašanje, ki si ga tu zastavimo, je, kateri žanri so bili upoštevani in vključeni pri sami produkciji teksta in katere žanre lahko razkrijemo v samem tekstu (Fairclough 1996, 61). Medtem ko je intertekstualna analiza bolj interaktivna, pa je lingvistična analiza deskriptivne narave. Lingvistična analiza priskrbi dokaze, ki jih uporabimo v intertekstualni analizi. Intertekstualna analiza je tako neke vrste interpretacija dokazov – interpretacija, ki opredeli tekst glede na vsebujoče diskurzivne prakse oziroma diskurzivne rede. Gre za kulturno interpretacijo, saj locira določene tekste znotraj tistih delov kulture, ki so konstituirani z ustreznim diskurzivnim redom. Lingvistična analiza je bolj logično sklepanje iz oprijemljivih tekstov oziroma nečesa, kar lahko vidimo, medtem ko je intertekstualna analiza bolj odvisna od družbeno-kulturnih razumevanj. Interpretativna analiza je lahko problematična zato, ker nam ne poda nekih oprijemljivejših oblik analize. Kljub temu pa je povezava lingvistične in intertekstualne analize teksta pomembna za zapolnitev vrzeli med tekstom in jezikom na eni strani ter družbo in kulturo na drugi strani (Fairclough 1996, 61–62).

2.1 POMANJKLJIVOSTI FAIRCLOUGHOVE KRITIČNE DISKURZIVNE ANALIZE

V nalogi sicer izhajamo iz teoretične predpostavke, da Fairclough v svoji KDA ne upošteva vsaj enega ključnega elementa, ki je pomemben za celostno razumevanje diskurza na ravni družbene prakse (Philo 2007, 185). Nekateri znanstveniki (Erjavec 2004a; Philo 2007) opozarjajo, da KDA v ospredje postavlja predvsem analizo teksta, pri čemer pa pozabi na pomembne vplive, ki jih imata na tekst njegova produkcija in recepcija s strani občinstva. KDA ostaja preveč na ravni teksta in ne pokaže, od kod izvirajo posamezni konkurenčni diskurzi in kako so povezani z različnimi družbenimi interesi. Tekstualna analiza po Faircloughu (1992) ne upošteva, da diskurza ni mogoče razkriti le v tekstu, temveč je diskurz tudi tisto, kar ni objavljeno in vidno v samem tekstu (Philo 2007, 185). Ker se Faircloughov koncept KDA¹⁷ (prav tam) osredotoči le na strukturo teksta, medtem ko se diskurz nanaša na celoten proces družbene interakcije, kjer je tekst le del (Fairclough v Erjavec 2007, 157), bom dimenzijo diskurzivne prakse razširila z analizo procesa produkcije (Van Dijk v Erjavec 2007, 157). Greg Philo (2007) je tisti, ki opozarja na tematizacijo konteksta v KDA, ki ji očita, da v ospredje postavlja le analizo teksta in zanemari vplive, ki jih ima na tekst njegova produkcija in recepcija s strani občinstva. Zato prihaja do težav, oziroma pomanjkljivosti pri prepoznavanju različnih zunanjih, predvsem ideoloških dejavnikov reprezentacij ter do pomanjkanja analiz, ki bi razkrile, kako občinstva interpretirajo posamezne tekste (Philo 2007, 185). Tekstualna analiza mora biti dopolnjena z analizo procesa produkcije teksta, ki v okviru določenega diskurza ta diskurz tudi sotvori. Ker Faircloughova analiza diskurzivne prakse v izhodišču temelji na tekstu, diskurzivna praksa pa je poleg teksta realizirana tudi v produkciji brez neposredno vidnih artefaktov, bom Faircloughov model razširila tako, da bom na ravni diskurzivne prakse vključila tudi analizo in interpretacijo produkcijske prakse antagonističnih tekstov.

Etnografija je najboljši način za razumevanje produkcije teksta (Hammersley in Atkinson v Erjavec 2007, 157), saj pomaga objasniti različne aspekte produkcijske prakse. Zagovorniki etnografije poudarjajo pomen analize procesa produkcije teksta, ki običajno poteka prek niza institucionalnih rutin. Avtorji so v večini omejeni z institucionalnimi okvirji organizacije,

¹⁷ Po Faircloughu (1992, 71–73) ima vsak diskurzivni dogodek tri dimenzije: dimenzijo teksta, diskurzivne prakse in družbene prakse (prav tam).

znotraj katere delujejo, slednje pa imajo običajno svoj način zbiranja in selektiranja materialov v končne tekste (Bell in drugi v Fairclough 1996, 48). Produkcija teksta je kolektivni proces. Ena izmed značilnosti novičarske produkcije je zelo veliko zanašanje na ozek set »uradnih virov«. Organizacije, ki niso dojete kot legitimne, so izključene oziroma se nanje redko sklicujejo. Slednje rezultira v nekem ustaljenem dominantnem pogledu na svet. Delno je razlog tudi v tem, da mediji stremijo k statusu quo s stališča ekonomske odvisnosti od lastnikov in dobička, hkrati pa je razlog tudi v samih novinarjih/avtorjih in njihovi (pomanjkljivi) vnemi pri iskanju alternativnih virov (Fairclough 1996, 49).

Analiza procesa produkcije je za moj raziskovalni problem pomembna, ker lahko tako ugotavljam, kako so skozi produkcijo teksta tvorjeni diskurzi o spletnih tveganjih (kako so dojeta in kako se govori o spletnih tveganjih ter kakšne so sprejete institucionalne definicije o spletnih tveganjih in prednostih, na katere se opirajo avtorji tekstov). Pri analizi diskurza fokus ni na razkrivanju avtorjevega vpliva, ampak namesto tega ugotavlja, kaj je komunicirano in v čigavem interesu (Macdonald 2003, 22). Predpostavlja, da so osnovne materije, s katerimi operirajo produkcijske ekipe (besede, zvoki in podobe) že organizirane diskurzivno in že prinesejo s seboj kulturni zapis (Macdonald 2003, 23). Vendar pa se je potrebno vprašati tudi, kako so odločitve medijev o (medijskem) outputu odvisne od rutinskih odzivov, ki so pogojeni s družbeno-kulturno primernim načinom razmišljanja. Avtor teksta ima namreč vedno vlogo pri izbiri določene interpretacije in interes pri poudarjanju ali prezrtju določenih delov interpretacije.

3 SPLETNA TVEGANJA ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE

Z namenom pojasnitve družbenega konteksta, v katerem se govori o spletnih tveganjih za otroke, in utemeljitve že v uvodu predstavljenega osnovnega družbenega problema, bom v nadaljevanju pregledala nekatere raziskave, ki analizirajo trende rabe interneta med otroki in starši ter njihovo dojetje in poznavanje spletnih tveganj in prednosti. Sociološke in socialno psihološke raziskave učinkov porna pogosto uporabljajo klasifikacijo z vidika vključenosti evidentnih oblik nasilja; gre za opredelitve »nasilna pornografija« oziroma »nekonsenzualna pornografija« v nasprotju z »nenasilno«, »konsenzualno pornografijo« in / ali »erotiko«. Ta pristop, značilen za osemdeseta in devetdeseta leta 20. stoletja, je vplival na zakonske ukrepe in jurisdikcije. Danes z vidika sodobnih socioloških in ekspertnih regulacijskih diskurzov ni več smiselno, saj je refleksija o spolnosti in nasilju privedla do boljšega, subtilnejšega vpogleda, ki prepoznava nasilje tudi v navidezno konsenzualni spolnosti. Študija v okviru mednarodnega programa EU Kids Online opozarja, da zaradi možnosti spreg spolnosti in nasilja v kulturnih artefaktih včasih lahko zgolj shematsko delimo konstrukcije obeh polj (Hasebrink v Šribar in Vedramin 2009, 35). Tako na primer študija EU Kids Online (2008), kar se tiče samega področja spolnosti, primarna tveganja artikulira kot »problematične seksualne vsebine« in objavljanje porna, na področju nasilja, pa kot »nasilne vsebine« in »happy slapping«, ki ga razumemo kot »nedolžno« zmerjanje (Hasebrink 2008, 9)¹⁸. Pri tem je potrebno opozoriti na metodološko in konceptualno pomanjkljivost nekaterih ostalih študij v okviru projekta EU Kids Online pri raziskovanju spletnih aktivnosti otrok, to je nedosledna in pomanjkljiva konceptualizacija seksualnih vsebin. Tu se temeljni metodološki pristop zalomi predvsem v raziskavah EU Kids Online 2010–2011. Slednje je razvidno na primeru obravnave prejemanja in pošiljanja seksualnih vsebin ter srečevanja s »seksualnimi« (to je pornografskimi) vsebinami. Tako so na primer podatki raziskave EU Kids Online 2011 o izpostavljenosti otrok pornografskim vsebinam zreducirani na »srečevanje otrok s spolnimi vsebinami« ter »pošiljanje in sprejemanje spolnih sporočil« (EU Kids Online 2011). Bistven konceptualni problem obstoječih raziskav je torej nedoslednost konceptualizacije potencialno škodljivih spolnih vsebin in »pornografskih« vsebin, zato v večini časa ne vemo, ali rezultati raziskav govorijo o pornografiji, erotičnih vsebinah ali samo o spolnih prizorih. Zavedajoč se teh metodoloških omejitev, se bom v nalogi sklicevala na

¹⁸ Naj na tem mestu ponovno opozorim na dejstvo, da prav pričujoča študija opozarja na nestabilnost meje med konstrukcijami seksualnosti in nasilja (Hasebrink 2008, 8).

določene statistične podatke omenjenih raziskav v okviru programa EU Kids Online, hkrati pa bom v nalogi tudi sama natančneje opredelila eksplicitne pornografske vsebine in tveganja povezana z njimi.

Naloga temeljili na predpostavki, da obstajajo določena spletna tveganja, ki pri starših vzbujajo še posebno skrb in ustvarijo pomen potrebe po zaščiti, zato bom v nadaljevanju poimenovala spletna tveganja in spletne prednosti, pri čemer se bom osredotočila predvsem na eksplicitne pornografske vsebine (EPV).

3.1 OTROŠTVO KOT IZVOR ZASKRBLJENOSTI NAD SPLETNIMI TVEGANJI

Od obdobja romantike zahodne kulture tvorijo ideologijo otroštva kot idilične nedolžnosti, ki je stalno pod vplivom strahov o pokvarljivosti (Warner v Macdonald 2003, 109). Takšno ideološko dojemanje otroštva je vplivalo tudi na odzive in reakcije staršev in nadalje na politične akcije in delovanja v prid zaščiti otrok (Macdonald 2003, 110). Z razvojem psihoanalize se v 20. stoletju del stroke prične ukvarjati s popularnimi diskurzi in v določenih strujah poudarjati strahove ter ranljivost otrok ter analizirati različne psihološke grožnje, ki lahko pripeljejo do potencialne škode – z internetom tudi v varnem domačem okolju (Macdonald 2003, 110).

V obdobju pozne moderne je z naraščanjem potrošništva začelo naraščati tudi trženje usmerjeno na otroke in posledično skrb, da trženje vzpodbuja otroke v prezgodnjo transformacijo v »male odrasle«. Pri tem navajamo Macdonaldovo, ki obravnava naraščanje zaskrbljenosti v povezavi s seksualizacijo deklet (Macdonald 2003, 111), kjer naj bi bila ravno seksualnost tista najmočnejša meja med odraslimi in otroštvom (Gittins in drugi v Macdonald 2003, 11). Spolnost v povezavi z otroštvom tako vzbuja zaskrbljenost, zaradi česar dobi prizvok nevarnosti in postaja vir strahu (Macdonald 2003, 112). Spolnost naj bi se posledično dojemala kot nekaj, pred čimer je potrebno otroke zaščititi, kot skrivnost odraslega sveta (Macdonald 2003, 111). Macdonaldova zato s stališča nedotakljivosti nedolžnosti otrok meni, da naj bi zgodbe naključnih srečanjih otrok z eksplicitnimi pornografskimi prizori v določenih družbeno kulturnih okoljih pri starših povzročile zmedenost in izgubo nadzora ter

posledično ustvarjanje pomena strahu pred potencialnimi tveganji¹⁹. Macdonaldova povečano zaskrbljenost staršev utemeljuje s tem, da so diskurzi o spletnih tveganjih za otroke in mladostnike toliko bolj intenzivni, ker apelirajo na globoko usidrane in običajno nezavedne strahove in emocije staršev. Želja po zaščiti otrok naj bi vzbudila še posebno »strast« in vsaka diskurzivna konstrukcija, ki je sposobna uveljaviti tak pomen naj bi imela veliko prepričevalno prednost (Macdonald 2003, 128). Medijski diskurz o spletnih tveganjih je namreč vkodiran tudi v politični diskurz, tako je redno uporabljena metafora za internet kot prostor, kjer na otroke preži nevarnost (Macdonald 2003, 126).

Macdonaldino predpostavko na teoretični ravni povežem še z izsledki raziskav, ki pričajo, da je aktualno medijsko poročanje usmerjeno predvsem v tveganja,²⁰ kot sta spletna pornografija in »pedofilija«, ki sta zastrašujoči zato, ker lahko prestopita meje varnega zavetja doma (Macdonald 2003, 118). Macdonaldova meni, da naj bi vse to za starše predstavljalo postmodernistično moro in naraščanje zaskrbljenosti nad spletnimi tveganjih (Macdonald 2003, 114). Njena (Macdonald) perspektiva je za moj problem uporabna predvsem v delu, kjer govori o zaščiti otrok, vendar se v tem delu od nje tudi distanciram, saj bom v nadaljevanju naloge predpostavila, da je zaščita otrok pred potencialno škodljivimi spolnimi vsebinami nujna ne zaradi »nedotakljivosti nedolžnosti otrok« a priori, ampak zato, ker jim takšne vsebine vsiljujejo prizore spolnosti, ki so pristranski in kažejo sistematične prakse izkoriščanja in podrejanja na podlagi spola, ki ženske prikrajša in prispeva k neenakosti spolov.

Tudi Neil Postman, skladno s tezo o nedotakljivosti nedolžnosti otrok, za prezgodnje izginotje otroštva krivi množične medije, saj slednji otrokom dopuščajo dostop do znanj in védenj za odrasle (Postman v Macdonald 2003, 111). Zato naj bi mediji postali glavni krivci za izničenje nedolžnosti (Postman v Macdonald 2003, 111). Vendar pa se pri povzemanju

¹⁹ Vendar moram opozoriti, da Macdonaldina interpretacija izhaja iz drugačnega okolja, saj je v Sloveniji takšnega prepričanja o škodljivosti kakršnihkoli seksualnih podob manj. V prvi vrsti na zaskrbljenost vplivajo kulturne vrednote. V raziskavi programa EU Kids Online: Opportunities, Risks, Harm and Parental Mediation, ki je bila objavljena junija 2013, Slovenija spada med države z najvišjim deležem otrok v skupini »pasivnih staršev«. Starši ki spadajo v to skupino so zelo pasivno vključeni v otrokove spletne aktivnosti, predvsem je nizka njihova aktivna mediacija, nadzor in tehnične omejitve dostopa. To so predvsem starši 14-letnih fantov in imajo nizko izobrazbo. Hkrati raziskava EU Kids Online Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Initial Findings iz leta 2010 kaže, da slovenski starši do določene mere celo podcenjujejo izpostavljenost njihovih otrok spolnim vsebinam na spletu.

²⁰ »Daleč največji delež medijskega poročanja o otrocih na internetu je osredotočen na tveganja in ne priložnosti.« (Stald in Haddon 2008).«

Postmanove zavedamo, da je z akademskega stališča njena teza preveč poenostavljena in ne zaobjame kompleksnosti vseh znanstvenih debat o učinkih medijev na otroke, ki temeljijo na kontrastnih paradigmah o odnosih med tekstom in bralstvom²¹. V nalogi omenjeno stališče povzemam le v delu, kjer pišem o prenašanju krivde na medijske tekste in ga povežem s kritiko, da z obravnavo medijev kot glavnih krivcev iz odgovornosti izpustim ostale deležnike vključene v proces ((ne)posredne) produkcije in diseminacije eksplicitnih spolnih vsebin (Macdonald 2003, 113). Zato bom v nalogo vključila tudi analizo produkcijske prakse na primeru spletne strani safe.si.

Predhodna pristopa Postmanove (1982) in Macdonaldove (2013) primerjam s kontradiktornim Buckinghamovim pristopom (1996), ki pravi, da imajo kljub povečani skrbi starši običajno idealizirane predstave o tem, kako njihovi otroci gledajo medijske vsebine, zato da bi sebe prikazali v dobri luči (angl.: »social desirability bias«). Zato tudi veliko staršev zanika, da bi medijske (spletne) vsebine vplivale na vedenje in obnašanje njihovih otrok oziroma če že, zanikajo svojo odgovornost (Buckingham 1996).

Debato o otroški nedolžnosti v povezavi s spletnimi tveganji povzamem s teoretično predpostavko, da se je s prihodom in široko dostopnostjo do spleta starševska zaskrbljenost glede spletnih tveganj za otroke povečala. Splet je namreč za razliko od ostalih tradicionalnih medijev zelo interaktiven in zamegli meje med potrošniki in producenti in hkrati ga otroci tudi hitreje obvladujejo kot starši.

Za celostno obravnavo in razumevanje predpostavke o povečanju starševske zaskrbljenosti glede spletnih tveganj je potreben tudi pregled izsledkov raziskav EU Kids Online. Slednji sicer v določenem delu zavračajo mojo predpostavko o povečanju starševske zaskrbljenosti, saj rezultati kažejo, da je starševska stopnja zavedanja o izpostavljenosti otrok spletnim tveganjem veliko nižja od dejansko poročane stopnje izpostavljenosti tveganjem s strani otrok (predvsem pri starših mlajših otrok) (Hasebrink in drugi 2008). Še več, ko se otroci s temi tveganji srečajo, naj bi se bili v večini z njimi sposobni soočiti²² (EU Kids Online 2010, 109).

²¹ Nekateri raziskovalci sledijo Winn, ki pravi, da so bralci pasivni in samo čakajo na vcepitev vsebin s strani nevarnih medijev (Winn v Macdonald 2003, 112). Drugi raziskovalci (npr. Buckingham 1993; 2003) pa preferirajo raziskovanje s stališča, kako otroci sami govorijo in konstruirajo svojo izkušnjo z gledanjem vsebin (Macdonald 2003, 112).

²² Otroci se pogosto soočajo s spletnimi spolnimi vsebinami, kljub temu pa jih dojemajo kot manj škodljive – večina otrok, ki je bila izpostavljena spletnim spolnim vsebinam poroča o manjši ali nikakršni škodi. Tudi osebna srečanja z

Hkrati je iz rezultatov istih raziskav moč sklepati, da kljub temu prevladuje splošno prepričanje o prisotnosti določenih tveganj, kar naj bi posledično pri starših vzbujajo skrb in potrebo po zaščiti (EU Kids Online 2011).²³ Raziskave EU Kids Online pričajo o razširjenosti zaskrbljenosti staršev o spletnih tveganjih za otroke (EU Kids Online 2009, 2010, 2011), kjer navajajo, da kljub temu, da tveganja še niso neposredno podkrepljena z dokazi, obstajajo temelji za skrb in tako tudi potreba po intervenciji (EU Kids Online 2010).²⁴

Ob prevzetju trditve o povečanju starševske zaskrbljenosti glede spletnih tveganj, se zavedamo tudi, da s poudarjanjem spletnih tveganj brez ustreznega konteksta konstruiramo realnost, v kateri so kapitalski dobički in neoliberalna zapoved pornografskega spolnega užitka v dialektičnem odnosu z neučinkovitimi moralnim ogorčenjem glede pornografskih in drugih zlorab otrok. Zato bom v nadaljevanju naloge proučila družbeno-kulturno stanje na področju spletnih tveganj za otroke in natančneje opredelila spletna tveganja.

3.2 OTROCI, MLADOSTNIKI IN INTERNET

Za razumevanje obstoječega družbeno-kulturnega konteksta, v katerem se govori o spletnih tveganjih za otroke, moram najprej raziskati trende rabe interneta med otroki in starši.

V večini EU držav otroci več uporabljajo internet kot njihovi starši, čeprav starši čedalje bolj sledijo otrokom v rabi interneta (EU Kids Online 2011). Prevlada otrok pri znanju rabe spleta vpliva na starševsko sposobnost nadziranja in usmerjanja otrok in hkrati tudi na učinkovito svetovanje staršem ter omeji njihovo sposobnost prevzemanja odgovornosti za varno rabo interneta otrok (Livingstone in drugi 2010, 36). Posledično, z večjo stopnjo rabe spleta, otroci poročajo tudi o večji lastni izpostavljenosti tveganjem, kot jo dejansko identificirajo njihovi

ljudmi, ki jih spoznajo na internetu (kar izkoriščajo predvsem pedofili), je tveganje, s katerim se sooča le majhen odstotek EU otrok (Livingstone in drugi 2010, 108).

²³ Do tega neskladja znotraj raziskave je prišlo zaradi že prej omenjenega problema nejasne konceptualizacije (EPV). Zato se določeni rezultati, ki se sklicujejo na otrokovo samozaznavanje razlikujejo od rezultatov, ki so izvedeni s stališča starševske zaskrbljenosti (kar je zelo enostranski pristop). Nihče točno ne ve, kaj ocenjujejo oziroma kaj je tisto, kar je opredeljeno kot dejansko škodljivo za otroke in mladostnike.

²⁴ Tu se zavedamo neskladij v izsledkih samih raziskav EU Kids Online, ki sem jih že predhodno omenila, kjer v enem delu zavračajo našo predpostavko o povečanju starševske zaskrbljenosti glede spletnih tveganj za otroke, v drugem delu pa je iz rezultatov ponovno moč sklepati, da gre za splošno prepričanje o prisotnosti določenih tveganj, kar naj bi posledično pri starših vzbujajočo skrb in potrebo po zaščiti (EU Kids Online 2011). Zavedajoč se omenjenih omejitev sem v nalogi prevzela delovno stališče o obstoju določenih spletnih tveganjih in posledično povečani starševski zaskrbljenosti, in se na tem mestu ne ukvarjam s pomisleki o tem, v kolikšni meri so tudi same raziskave pod vplivom implicitnih družbeno-kulturnih pritiskov ter kakšne so tudi njihove metodološke in konceptualne pomanjkljivosti.

starši.²⁵ Kar 40 odstotkov EU otrok je priznalo, da so bili na spletu izpostavljeni enemu ali več tveganjem (EU Kids Online 2011).

Raziskave EU Kids Online 2009–2011 navajajo, da večina otrok uporablja internet doma (87 odstotkov), kar je zagotovo pomemben pokazatelj, da so v večini primerov starši tisti, ki lahko vplivajo na spletno varnost otrok (s čimer se ne sme opravičiti nevpoletnosti države in industrije). Vendar pa je prav poseben izziv za starše tudi dejstvo, da večina otrok v starosti od 9–16 let internet uporablja v zasebnosti svoje sobe (49 odstotkov) (EU Kids Online 2011).

Šola je drugi najpogostejši kraj, kjer otroci dostopajo do interneta (63 odstotkov). Prav zaradi dostopa do večine otrok, bi bilo smotrno izkoristiti vzgojno-izobraževalni sistem in vlogo učiteljev za osveščanje otrok. Tretji najpogostejši način dostopa do interneta so različne prenosne naprave, do katerih ima dostop čedalje več otrok (33 odstotkov) (EU Kids Online 2010, 2011). Različne okoliščine, v katerih otroci uporabljajo te naprave in kako to vpliva na oblikovanje njihove rabe interneta in izpostavljenost potencialno nevarnim internetnim vsebinam, so še neznane.

Starši in učitelji se učijo, kako uporabljati in vključiti internet v vsakdanje življenje, interesne skupine (vlada, šole, industrija, nevladne organizacije za zaščito otrok in družin) pa iščejo načine, kako povečevati spletne priložnosti in hkrati zmanjšati tveganja povezana z rabo spleta. Vodilna raziskovalka projekta EU Kids Online Leslie Livingstone navaja, da je eden izmed izzivov sprejemanja regulative, ki bi temeljila na dokazih o obstoju internetne škode, razumevanje, kako so otrokove spletne aktivnosti povezane z njihovimi "offline" vsakdanjimi aktivnostmi. Tako bi lahko objasnili, kateri faktorji povečujejo verjetnost in možnost škode in kateri zmanjšujejo (Livingstone in drugi 2010, 16). Livingstonova še trdi, da z raziskavami sicer lahko identificiramo faktorje za zniževanje tveganj, vendar se hkrati lahko regulativa odloči za toleranco slednjih, saj bi implementacija strategij za njihovo zmanjševanje pomenila

²⁵ Statistike kažejo, da 12 odstotkov EU otrok, ki uporablja internet, poroča, da so bili vznemirjeni glede vsebin, ki so jih videli na internetu. Vendar v povprečju le 8 odstotkov staršev meni, da so njihovi otroci v preteklem letu na internetu naleteli na vsebino, ki jih je vznemirila. V Sloveniji je bilo kar 18 odstotkov otrok vznemirjenih glede vidnih spletnih vsebin, le 10 odstotkov staršev pa je identificiralo, da je bil njihov otrok dejansko izpostavljen potencialno tveganim spletnim vsebinam, ki bi lahko rezultirale v škodi za otroke. Nasprotno pa kar 44 odstotkov slovenskih otrok, ki uporablja internet, meni, da so bili otroci njihove starosti vznemirjeni zaradi vsebin, ki so jih videli na internetu (Livingstone in drugi 2010, 27).

kratenje svobode otrokom ali povečanje stroškov za državo in predvsem industrijo (Livingstone in drugi 2011). V nadaljevanju naloge opredelimo aktualna spletna tveganja in priložnosti za otroke.

3.3 OPREDELITEV SPLETNIH TVEGANJ IN PRILOŽNOSTI

Netočnost pri definiranju dejanskih in potencialnih tveganj ter pomanjkljiva konceptualizacija tveganj povezanih s pornografijo je ena izmed pomembnih znanstvenoraziskovalnih vrzeli na tem področju. Le-te omogočajo, da so zlorabe in tveganja za otroke (v veliki meri tista povezana s spletom) običajno slabo definirana in zato poljubno interpretirana oziroma razumljena v skladu s trenutnim izkoriščevalskim kapitalnim ideološkim interesom (Šribar 2006). Hkrati pa je analiza spletnih tveganj in potencialne škode s stališča starševske zaskrbljenosti enostranski pristop. Čeprav družba kaže zaskrbljenost glede izpostavljenosti otrok spletnim EPV, rasizmu ali širjenju spolnih sporočil (EU Kids Online 2011), pa je narava potencialne škode pri otrocih in mladostnikih kljub temu običajno zelo slabo opredeljena. Večina raziskav je omejena na samoporočanje otrok o tem, kako so bili vznemirjeni ob ogledu spornih spletnih vsebin oziroma je pornografija zreducirana in razdeljena na »srečevanje s spolnimi vsebinami« ter »sprejemanje in pošiljanje spolnih sporočil«²⁶ (EU Kids Online 2010, 2011, 2012).

Povzemam konceptualizacijo spletnih tveganj in prednosti iz raziskav EU Kids Online in hkrati dodajam lastno konceptualizacijo tveganj povezanih z eksplicitnimi pornografskimi vsebinami na spletu.

Raziskave EU Kids Online kažejo, da Slovenija spada med države članice EU, pri katerih je raba interneta pri otrocih visoka in prav tako je visoko tveganje, s katerim se otroci pri tem soočajo (EU Kids Online 2010). Livingstonova trdi, da se čedalje bolj poudarja pomembnost uravnoteženja samostojnejših spletnih aktivnosti, hkrati pa lahko strategije za zmanjšanje tveganj omejujejo spletne priložnosti za otroke in kratijo njihove pravice, ali pa jih prikrajšajo

²⁶ Takoimenovani seksting je pornografija samo, če vključuje pornografske slike, ali pa šele postane pornografija, če razgaljena slika dekleta, ki jo je poslala sama, zaide v neželeni internetni obtok. Načeloma pa se prostovoljno slikanje in pošiljanje fotografij, če oponašajo porno, umešča med fenomene pornografizacije kulture in ne v porno kot žanr (Vedramin in Šribar 2009)

za učenje obvladovanja tveganj (EU Kids Online 2011). Zelo pomembno je, da se vsi akterji, vključeni v zaščito otrok, zavedajo, katera so internetna tveganja in koristi.

Internetna tveganja so (Stald in Haddon 2008):

- Komercialna: vsiljivo oglaševanje in sponzoriranje, sledenje in nabiranje osebnih podatkov, kockanje, nelegalne vsebine in hekerstvo.
- Nasilnostna: nasilne in sovražne vsebine, ustrahovanje, nadlegovanje, zalezovanje.
- Spolna: eksplicitne pornografske vsebine, spoznavanje neznancev in osvajanje (grooming), ustvarjanje in distribuiranje pornografskih vsebin.
- Vrednotna: rasistične, pristranske informacije in nasveti, samopoškodovanje, neželene prepričevanje, podpiranje samomora in anoreksije.

Internetne priložnosti so (Stald in Haddon 2008):

- Izobraževanje, učenje in digitalna pismenost: viri za izobraževanje, stik z drugimi s podobnimi interesi, samoiniciativno ali kolaborativno učenje.
- Participacija in državljanska aktivnost: globalne informacije izmenjava med interesnimi skupinami, prave oblike državljanske aktivnosti.
- Kreativnost in samoizraznost, raznolikost virov, vzpodbujanje, k ustvarjanju in sodelovanju, ustvarjanje uporabniških vsebin.
- Identiteta, družbene povezave, nasveti (osebni/zdravstveni/o spolnosti itd.), mreženje in deljenje izkušenj z drugimi, izražanje lastne identitete.

3.3.2 SPOLNE VSEBINE NA SPLETU

V nalogi se bom osredotočila predvsem na razumevanje spletnih tveganj povezanih z eksplicitnimi pornografskimi vsebinami (EPV). Zaradi splošnih družbeno-kulturnih konceptualnih nejasnosti, bom na tem mestu natančneje opredelila EPV, na katere se sklicujem v nalogi.

Eksplicitne pornografske vsebine so tiste medijske vsebine, ki kažejo spolne prizore, spadajoče v domeno pornografskega žanra. So eksplicitne ne samo zaradi specifičnega prikaza spolnosti temveč tudi zaradi prikazov sistematične prakse izkoriščanja in podrejanja na podlagi spola, ki ženske prikrajša in prispeva k neenakosti spolov. Pri opredelitvi

pornografije kot sistematične prakse izkoriščanja se sklicujemo na opredelitev pornografije v resoluciji Evropskega parlamenta (1993). Vsebine, ki povzročajo eksplicitno podrejanje žensk, so tiste, ki nedvoumno, jasno in razvidno kažejo kakršnekoli oblike zatiranja žensk, in tiste, ki ustvarijo oziroma katerih učinek je neenak spolni položaj žensk. Spol je družbeno konstruiran v smislu, da se vedenja moških in žensk naučimo. Dodelitev spola je odločitev, da na drugo osebo gledamo kot na moškega ali žensko – družbeno proizvedena na podoben način kot vloge spolov. Od tod pa izhaja tudi spolna stratifikacija. Tako je *pornografija* eden od »konstituentov seksualne stratifikacije«²⁷, ki predvsem z naturalizacijo moške dominacije vzdržuje patriarhat (McNair v Šribar 2006, 11).

Pornografija je tako komercialni žanr, ki nima zveze z umetnostjo, je čisto ponavljanje, nizanje specifičnih pornografskih praks brez zgodbe (Šribar 2006). Sem spadajo tudi vsebine s pretiranimi oblikami spolnega nasilja in skrajne oblike, kot so zoofilija, nekrofilija, »pedofilija«, sadomazohizem, sadizem, posilstva itd. V nalogi razumemo kot potencialno škodljive eksplicitne pornografske vsebine predvsem dva podžanra, to sta nasilna in ponižujoča pornografija. *Nasilna pornografija* so material, ki predpisuje normativnost in uporabnost spolnega nasilja, običajno usmerjenega proti ženskam (Malamuth in Check 1981). *Ponižujoča pornografija* so spolni prizori, ki ponižujejo, degradirajo in dehumanizirajo predvsem ženske²⁸, četudi ne vsebujejo neposrednega nasilja nad njimi (Check 1985, 9). S tega stališča je upodabljanje žensk kot hiperspolnih in vedno pripravljenih na spolno povabilo ponižujoče ali pa so ponižujoči prikazi, ki kažejo zgolj seks »brez obveznosti« (Check 1985, 9).

Za nalogo je s stališča razumevanja produkcije pomembna tudi opredelitev *pornografske industrije (produkcije pornografije)*. O pornografski industriji govorimo, ko je spolnosti z namenom zaslužka, poleg prvotne reproduktivne dodana še vloga seksualnega stimuliranja, gratifikacije in konzumpcije spolnosti na način, ki je zaznamovan s spolno hierarhijo in z vladajočo dominacijo moških v seksualnosti. Produkcija pornografije je s tem, ko je

²⁷ Znanost (sociologija, komunikologija socialna psihologija ipd.) si glede pornografske škode ni enotnega mnenja. V nalogi se ne bom ukvarjala z dokazljivostjo indirektnih ali direktnih učinkov EPV. Vendar pa bom prevzela stališče, da določeni indirektni negativni učinki pornografije vendarle obstajajo. To stališče lahko podprem s teorijo »performativnosti spola« ter z nekaterimi evropskimi dokumenti. Kar je na pornografiji političnega v smislu družbeno naperjenih idej, misli, podob, je njeno delovanje skozi pornografski diskurz, ne pa neka sporočilna nadgradnja enkratnih artikulacij, izrazov pornografskega govora (Šribar 2006, 11).

²⁸ V primeru homoseksualne pornografije tak ponižujoč položaj privzamejo podrejeni moški.

namenjena množični potrošnji ter prodaji in posredovana preko vseh možnih tehnoloških kanalov, ki jih danes uporabljajo množični mediji ter preko sodobnih avdiovizualnih storitev in izdelkov, pravzaprav eden od konstituentov seksualne stratifikacije (prav tam), ki z naturalizacijo moške dominacije vzdržuje patriarhat (McNair v Šribar 2006, 11). Hkrati gre pri pornografiji za populistične vsebine za nezahtevni okus, ki imajo najbolj množično občinstvo in tako postane sredstvo zaslužka v moderni družbi²⁹.

Najpomembnejše vprašanje ostaja, kdaj tveganje, povezano s spletnimi EPV vsebinami, preide v dejansko škodo. Izraz tveganje se nanaša na verjetnost/možnost škode in ne na dejansko škodo. Na podlagi pregledanih raziskav EU Kids Online v nalogi prevzajem stališče, da med starši v EU obstaja zavedanje in določena stopnja zaskrbljenosti pred dostopom otrok in mladostnikov do spolnih vsebin³⁰, strah pa se povečuje tudi zaradi zavedanja, da lahko pornografi in »pedofili« z lažno identiteto do otrok dostopajo tudi prek različnih socialnih omrežij in spletnih klepetalnic. V tradicionalnih medijih so nevarnosti predvsem fantazijske narave, saj gre za konzumpcijo potencialno nevarnih vsebin in ne za neposredni kontakt (Macdonald 2003, 125). Izpostavljenost EPV in spolnim predatorjem prek spleta je zato avtomatično dojeta kot škodljivo. Otroci najpogosteje navezujejo stike prek različnih socialnih omrežij³¹ in se zavedajo pomembnosti določene stopnje zasebnosti, vendar v praksi nezavedno in neposredno objavljajo identifikacijske podatke v njihovem profilu (EU Kids Online 2010, 46).

Trenutno ne obstaja nobena komunikološka oziroma psihološka raziskava, ki bi dokazovala neposredno povezanost med izpostavljenostjo EPV ter zagotovo povzročeno škodo. V sled temu moramo razumeti, da nekateri otroci ne bodo imeli škodljivih posledic zaradi izpostavljenosti spletnim EPV, nekateri pa bodo utrpeli dolgotrajno škodo. Hkrati je potrebno

²⁹ Edina oblika konstrukcij spolnega nasilja v pornografiji, od katere se v veliki meri distancira tudi sama industrija, je otroška pornografija. Na tem področju so zastavljene široke mednarodne kampanje osveščanja, informiranja, preventive in detektiranja, ki se v okviru nacionalnih držav udeležujejo v obliki informativnih spletnih strani in prijavnih točk (Vedramin in Šribar 2009).

³⁰ Slednje je odvisno od države in internih kulturnih vrednot. Raziskava EU Kids Online 2010 tako navaja, da so slovenski starši tistih otrok, ki so sami priznali, da so bili izpostavljeni spolnim vsebinam, le v 21 odstotkih to tudi sami zaznali; kar 41 odstotkov staršev izpostavljenih otrok pa tega ni zaznalo in se nezavedajo, da so bili njihovi otroci izpostavljeni spolnim vsebinam (EU Kids Online 2010, 85).

³¹ Slovenija spada med tiste EU države, kjer je raba socialnih omrežij najbolj popularna. V Sloveniji naj bi tako v letu 2010 kar 76 odstotkov otrok imelo svoj profil na socialnih omrežjih od tega jih ima kar 22 odstotkov javni profi, 17 odstotkov se jih zlaže glede starosti in 18 odstotkov jih celo objavi osebne kontaktne podatke (telefonsko številko ali domači naslov) (EU Kids Online 2010, 43).

pri tematizaciji pornografije in pornografizacije konstrukcij nasilja opozoriti tudi na povezanost spolnosti in nasilja v odzivanju na vsebine medijev in IKT. Pripoznavanje nasilja kot inherentne poteze pornografskega žanra je v javnosti in določenih strokovnih in znanstvenih diskurzih potlačeno zaradi mnenja, da pornografijo opredeljuje seksualna eksplicitnost in da nasilje v tem kontekstu ni opredeljivo oziroma, da ga sploh ni (Šribar in Praprotnik 2009, 21). Strokovne, predvsem pravne in druge regulacijske definicije in poimenovanja porna in konstrukcij nasilja redko implicirajo obravnavano sprego med spolnostjo in nasiljem. Direktiva EU, ki se nanaša na avdiovizualni sektor, eksplicitno govori o pornografiji in »neupravičenemu« nasilju; drugačne konstrukcije nasilja in seksualnosti indeksira posredno (Šribar in Vedramin 2009, 35). Pornografijo segmentira glede na učinek na tisto, ki bi lahko »resno škodovala« in drugo, ki bi »utegnila škodovati« (AVMS 2007, 22. člen):

(1) Države članice sprejemajo ustrezne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da programi izdajateljev televizijskih programov pod njihovo sodno pristojnostjo ne vključujejo nobenih vsebin, ki bi resno škodovala fizičnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju mladoletnikov, zlasti takšnih vsebin, ki vsebujejo pornografijo ali neupravičeno nasilje. (2) Ukrep, določen v odstavku 1, velja tudi za druge programske vsebine, ki bi utegnile škodovati fizičnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju mladoletnikov, razen kadar se z izbranim časom razširjanja ali s tehničnimi sredstvi zagotovi, da mladoletniki na območju prenosa v normalnih razmerah ne bodo videli ali slišali takšnih vsebin.

Kaj to pomeni v razmerju do pornografskih žanrov in podžanrov ter prizorov spolnosti in nasilja, je odvisno od vladajočih opredelitev v državah članicah. Slednje pri nas ureja Zakon o avdiovizualnih medijskih storitvah (ZAvMS, 3. poglavje, 14. in 15. člen).

3.3.3 RAZLIKE V DOJEMANJU SPLETNIH TVEGANJ S STRANI STARŠEV IN OTROK

Ker je večina raziskav kvantitativnih, so bolj primerne za analizo pogostosti in porazdelitve aktivnosti otrok v celotni populaciji, slabše pa pri razumevanju lastnih izkušenj otrok in njihovih kontekstualiziranih perspektiv (Hasebrink in drugi 2008). Zato se morajo raziskave

osredotočiti tudi na zvezo ter razmerje med spletnimi koristmi ter tveganji, kot jih otroci dojemajo tudi sami.

Raziskovalci so v okviru projekta EU Kids Online (2009, 2010, 2011) opredelili najverjetnejše faktorje tveganja, ki se potencialno transformirajo v škodo, vendar je potrebno poudariti, da vsako tveganje ne povzroči nujno tudi škode. Zato je potrebno tveganje dojemati kot možnost škode, stopnja te možnosti pa je odvisna od posameznega otroka in njegovega dožemanja spletnih vsebin. Zatorej raziskave EU Kids Online (prav tam) govorijo o tveganjih, ki zagotovo povzročajo določeno stopnjo škode (nadlegovanje, zloraba osebnih podatkov) ter o tveganjih, ki pogosto ne rezultirajo po nujnosti v škodi za otroke (pornografija, nova poznanstva, osebna srečanja).

Vsa spletna tveganja se za otroke z leti povečujejo. Za starejše otroke je 4-krat bolj verjetno kot za mlajše, da bodo izpostavljeni EPV (na internetu in offline), čeprav so mlajši otroci tisti, ki jih to bolj vznemiri (v negativnem smislu) (EU Kids Online 2011).³² Z največ tveganji na spletu se spopadajo predvsem starejši otroci, ki so bolj samoučinkoviti in iščejo več vznemirljivih aktivnosti na spletu in imajo več psiholoških problemov. Vendar pa se z več škode soočajo mlajši otroci, ki so manj samoučinkoviti, manj aktivni na spletu in imajo več psiholoških problemov (EU Kids Online 2011). Najpogostejše spletno tveganje za otroke v EU naj bi bilo komuniciranje prek interneta z neznanimi osebami (29 odstotkov otrok, starih od 9–16 let, ki uporabljajo internet) in ne izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam kot predpostavljam v moji nalogi. Tudi izpostavljenost spornim »user-generated« vsebinam na internetu (sovražni govor, proanoreksične strani, samopoškodovanje, jemanje drog in strani o samomorih) naj bi bilo pri otrocih v EU pogosto (22 odstotkov otrok starih od 11–16 let). Raziskave EU Kids Online kažejo, da je »srečanje s spolnimi vsebinami« bolj redko tveganje (14 odstotkov otrok starih od 9–16, ki uporabljajo internet) (EU Kids Online 2011, 22-23).

Odzivi otrok na spletna tveganja nihajo od ignoriranja problema, do preverjanja zanesljivosti spletne strani ali njene prijave, omembe prijatelju ali (redko) staršem, nekateri pa tveganje razširijo s posredovanjem naprej ali sovražno reakcijo (EU Kids Online 2010). Nekateri

³² Kljub zadržkom glede metodologije raziskav EU Kids Online, bom na tem mestu navedla nekaj ugotovitev glede izpostavljenosti spletnim tveganjem.

aktivnosti so tudi »tvegane priložnosti«, ki otrokom omogočajo eksperimentiranje z odnosi, identitetami in intimnostjo (EU Kids Online 2011). Vendar naj bi te tvegane priložnosti povezane tako z ranljivostjo kot tudi z odpornostjo otrok nanje. Tako naj bi se kar 49 odstotkov slovenskih otrok, ki uporablja internet, strinjalo, da lahko na internetu počnejo veliko koristnih stvari; 43 odstotkov otrok se s tem ne strinja v celoti, le 8 odstotkov otrok pa se s tem popolnoma ne strinja. Večina EU otrok starih od 11–16 let sicer meni, da obvladajo varnostne veščine za lastno zaščito in varno rabo interneta,³³ vendar raziskava pokaže, da otroci hkrati precenjujejo svoje veščine in znanje, saj od 10-tih varnostnih veščin, večina otrok v povprečju obvlada le tri (Livingstone in drugi 2010, 32).

Slovenija je med tistimi EU državami, kjer je tveganje izpostavljenosti otrok EPV največje. Starši v EU na splošno običajno bolj pretiravajo in precenjujejo izpostavljenost mlajših otrok spletnim EPV ter rahlo podcenjujejo izpostavljenost starejših otrok (EU Kids Online 2010, 59). Hkrati naj bi bilo 14 odstotkov EU otrok starih od 9–16, ki uporabljajo internet, izpostavljenih »spolnim vsebinam« (v Sloveniji je ta delež 27 odstotkov). Vendar je bilo le pet odstotkov izmed teh otrok takšnih, ki so jih te vsebine vznemirile (v Sloveniji 4 odstotki), predvsem kadar jih kdo nagovarja, naj govorijo o spolnosti. Otroci se s tveganji EPV soočajo različno: več kot polovica jih to pove še nekomu; ena petina jih reši ta problem sama (zbrišejo vsebine, blokirajo vsebine ...); ostali pa se z vidnimi vsebinami ne znajo ali se niso soočili, kar lahko rezultira v trajni škodi (EU Kids Online 2010).

Otroci internet v večini uporabljajo doma, zato je jasna prednostna naloga politike povečati stopnjo osveščenosti staršev in zmanjšati vrzel med otroci in starši. Čeprav ni dvoma o tem, da so starši prvi odgovorni za varnost svojih otrok, rezultati raziskav kažejo (prav tam), da se nanje ne gre zanašati, saj so mnogi povsem nevedni glede specifikacij spletnih tveganj, ali ne znajo posredovati pri spletnih aktivnostih svojih otrok, saj jih večina uporablja osebne komunikacijske naprave tudi zunaj doma in šole. Vendar pa niso zgolj starši tisti, ki igrajo glavno vlogo pri zaščiti otrok pred spletnimi tveganji. Ravno tako so pomemben vir informacij o internetni varnosti učitelji in vrstniki (EU Kids Online 2011).

³³ Blokiranje sporočil od neznanih oseb, znajo poiskati informacije o varni rabi interneta, znajo nastaviti varnostne nastavitve na socialnih omrežjih, preverjajo resničnost informacij pri več virih itd.

V nadaljevanju naloge bom na podlagi opredeljenega družbeno-kulturnega stanja in družbenega problema naloge raziskovala, kako so oblikovani aktualni diskurzi o spletnih tveganjih. Izhajam iz osnovne teze naloge in na teoretični ravni raziskujem izvor antagonističnega diskurza nevarnega interneta. Tega pripisujem mešanju prvin feminističnih in neoliberalnih diskurzov, zato sledi pregled neoliberalnega in feminističnega odnosa do otrok, spletnih tveganj in regulacije slednjih.

4 NEOLIBERALIZEM IN SPLETNA TVEGANJA

Novejša in najizrazitejša transformacija v kapitalizmu je neoliberalizem, ki je odločujoča politično ekonomska paradigma našega časa – nanaša se na politiko in procese, po katerih je sorazmerni peščici zasebnih interesov dopuščeno, da nadzira toliko družbenega življenja, kot je mogoče, da bi tako kar najbolj povečala osebni dobiček (McChesney 2005, 15). Neoliberalizem v ospredje postavlja trg, realnost pa določata profit in potrošništvo, prednost ima korporativni pohlep pred javnim dobrim (Gounari 2007). Pravice državljanov so postale svoboda do potrošnje, ki je na voljo vsakemu (Boréus 1997, 261). Po drugi strani pa neoliberalisti napadajo svobodo do brezplačnega izobraževanja, stanovanj, javnega zdravstva, ker lahko to postane grožnja svobodi trga. Uvede se pojem "ekonomskega človeka", ki se ekonomsko obnaša povsod – na trgu, v politiki in v zasebnem življenju (Boréus 1997). Demokratično legitimnost se podeljuje komercialni logiki (Bourdieu 2001, 67), demokracijo se enači s potrošniško izbiro. Z reduciranjem življenjskih praks na zgolj ekonomski vidik se zapira javni politični prostor delovanja, depolitizira se prebivalstvo, za katerega sta značilna apatija in cinizem (McChesney 2005, 18). Neoliberalna demokracija s svojo predstavo o trgu *über alles* namesto državljanov ustvarja potrošnike, namesto skupnosti ustvarja nakupovalna središča. Posledica tega je atomizirana družba nepovezanih posameznikov, ki so zbegani in družbeno nemočni (McChesney 2005, 19).

4.1 NEOLIBERALIZEM KOT DISKURZIVNA PRAKSA

Danes je neoliberalni diskurz hegemoni diskurz³⁴, ki je kot tak izpodrinil druge, sebi nasprotujoče diskurze, ki pa si zaradi svoje premajhne institucionalne moči težko izborijo mesto v javnem diskurzu (npr. feministični). Neoliberalni diskurz si je uspel prisvojiti primat pri označevanju družbenih razmerij na svetu (Kramberger 2003, 77). V nalogi bom neoliberalizem obravnavala kot diskurzivni ideološki konstrukt. Po foucaultevsko gre pri tem za proizvodnjo vednosti neoliberalizma, kar pa je vselej povezano z odnosi moči v družbi.

Obstoječe neoliberalno vedenje samo po sebi nima nobenega začetka, ampak je stalno rekonstruirano iz različnih vednosti. Foucault pravi, da realnost lahko obstaja ločeno od

³⁴ Poglavitne značilnosti neoliberalnega diskurza so: posameznikova svoboda in odgovornost, država kot sovražnica prostega trga, globalizacija, fatalizem, diskurzivne strategije dekontekstualizacije, ubesedovanje želj kot dejstev, interdiskurzivnost, rekontekstualizacija, hibridni diskurz itd.

diskurza, vendar lahko samo prek diskurza izmenjujemo ideje o tej realnosti. Zato moramo tudi koncept neoliberalizma umestiti v družbeno-zgodovinski kontekst. Vendar, kar je pri neoliberalizmu ideološkega, je to, da svoj največji argument gradi prav na svoji samoumevnosti in neizbežnosti, ki rezultira v naturalizaciji. Uspe mu zanikati, da so pomeni vedno konstruirani s pomočjo jezika in komunikacije, slednja pa je integralno povezana s širšo družbeno kulturno prakso in to pripomore k konstrukciji določenega načina razmišljanja.

Ideja neoliberalizma tako ni neizbežno dejstvo oziroma nekaj naravnega in ahistoričnega, zato moramo tudi konsenz o neoliberalnih družbenih vrednotah obravnavati kot vrednote, ki so si v času naturalizacije pridobile privolitev in status zdravega razuma oziroma kot konsenz, ki je vedno diskurzivno tvorjen (glej Rizman 1992; Pikalo 2003; Treanor 2005). Kljub naturalizaciji pa pomeni nikoli niso dokončno utrjeni, ampak so vedno podvrženi spremembam, ki so povezane z družbeno-kulturnim kontekstom ali zgodovinskim obdobjem. Prav zaradi te nestabilnosti pomena je možno vsak pomen univerzalizirati in naturalizirati, ali ga zavreči in zamenjati z novim, močnejšim diskurzom (Hrženjak 2002). Onstran hegemonega diskurza o neoliberalizmu so si izborili pravico do lastne interpretacije realnosti tudi alternativni diskurzi, ki neoliberalizem vidijo predvsem v luči njegovih (negativnih) posledic za družbo.

Fairclough (1999) zato poziva raziskovalce k izdelavi strategij, ki na ravni jezika omogočajo konfrontacijo s sedanjim dominantnim neoliberalnim diskurzom. Poudarja, da je tudi boj proti novemu redu, tako kot boj za novi red, v prvi vrsti boj prek jezika. Kot orodje boja ponudi kritično diskurzivno analizo neoliberalnega diskurza. Tako v kritiki neoliberalističnega diskurza prepoznamo tudi možnost razvoja alternativnih diskurzov.

4.2 NEOLIBERALNI DISKURZ O SPLETNIH TVEGANJIH

Neoliberalni diskurz povečuje posameznikovo svobodo in hkrati njegovo odgovornost. Družbeni problemi so predstavljeni kot problemi posameznika (Fairclough 1999, 7) in se jih ločuje od širšega konteksta in dogajanja v kontekstu širše družbene celote. V tem smislu tudi zaščita pred potencialnimi tveganji na internetu ni stvar državne regulative niti spletnih ponudnikov, ampak se morajo s tem soočiti potrošniki/starši sami. Družbeni akterji so primorani odločati o svoji zasebnosti in reflektivno oblikovati svoje biografije (Beck v Giddens 2000, 213). Nekoč je osebno biografijo določalo okolje, saj je bila del objektivne

tradicionalne skupnosti. V ospredje stopijo življenjski stili, ki si jih mora posameznik v kontekstu protislovnih prepletov globalnega in lokalnega izboriti in izbrati sam (Weeks 1995, 209).

V tem kontekstu je tudi neoliberalno stališče o spletnih tveganjih za otroke in mladostnike zelo progresivno: »Če je edini vprašljiv problem potrošnikov interes, potem ni nobenega razloga za družbeno intervencijo, ne glede nato, kako ponižujoči so učinki te dejavnosti« (Easton 1994, 11).

Neoliberalni diskurzi poudarjajo koristnost otroške rabe interneta in "vsezmožnosti" otrok ter poudarjajo edukativnosti in ne opravičujejo omejevanja rabe interneta pri otrocih in mladostnikih, saj naj bi bile priložnosti večje kot tveganja. Zagovorniki svobodnega trga se osredotočajo ravno na nedokazano škodo za otroke in izpostavljajo tudi pozitivni učinke EPV na spolno izobrazbo (Easton 1994, 14). Zato menijo, da otrok ne moremo dojemati kot zgolj pasivnih objektov, s katerimi starši lahko po želji upravljajo. Neoliberalisti poudarjajo sposobnost otrok in njihovo zmožnost samoregulacije, saj naj bi se s tem, ko so izpostavljeni spletnim tveganjem, naučili nadzirati čustvene odzive na sporne vsebine (Buckingham 1996, 398). Zagovarjajo idejo, da bi lahko stanje stalne in necenzurirane dostopnosti do spletnih vsebin koristilo mladim, njihovemu telesnemu in duševnemu razvoju (Sternheimer 2003).

Vseeno pa se neoliberalno stališče v primeru regulacije in zaščite otrok pred spletnimi EPV sklicuje na klasična liberalna načela in argumentacijo svobode izražanja, kje liberalna doktrina opravičuje poseg države v konzumiranje pravice do izražanja in s tem svobodo publiciranja, kadar ta svoboda govora ogroža pravice drugih (Mill v Easton 1994, 1). Zato je z vidika oblasti in aktualne neoliberalne mnenjske večine željeno, da pravna država ne deluje; trenutni kapitalski interesi so mnogokrat izgovor za kritje zainteresiranosti za pornografsko utrjevanje marginalizacije otrok z namenom ohranjanja možnosti njihovega izkoriščanja in vzdrževanja tradicionalnih spolnih in seksualnih norm.

V tem smislu prav dobro služi javnomnenjski, medijski in oglaševalski argument, da so za varnost otrok v razmerjih pornografizacije spleta odgovorni predvsem starši. Vendar starše sodobni kapitalistični princip dela ter posledično zaposlitvena in karierna tveganja časovno in psihofizično izčrpavajo. Tudi v primerih, ko se zavedajo

spletnih tveganj, imajo na voljo malo orodij za primerno ukrepanje (Državni zbor RS, 2009).

Slovenski starši so v neoliberalizmu bolj doma kot tradicionalno liberalne države, samo državo/oblast pa prav tako idejno obvladuje ista platforma (Šribar 2009). Šribarjeva meni, da so odgovorni za produkcijo, diseminacijo in regulacijo pornografije investirali otroke v profit in vzdrževanje neoliberalne ideologije na področju spleta, nasilja in spolnosti. Za slovensko državo sta na področju zaščite otrok pred internetnimi tveganji značilna ambivalentnost in hipokrizija, ki sta v sodobnosti izid neoliberalizma, historično pa sta utemeljena v poenostavljenem razumevanju klasičnega liberalizma in mizoginiji ter dvoičnosti krščanske moralne prakse (Šribar 2009).

Neoliberalna ideologija torej temelji na propornografskem argumentu svobodnega izražanja, ki je najmočnejše orodje za vzdrževanje dominantne pozicije na diskurzivnem tržišču (Šribar 2006, 90). Intenca po vzpostavljanju mehanizmov za upravljanje s pornografijo nastaja v konfrontaciji z njenimi dominantnimi oblikami, ki v aktualnem obdobju popolnoma obvladujejo javno dostopne medije, v prvi vrsti pa etabliirajo pornografsko industrijo (Šribar 2006, 87). Pri zoperstavljanju cenzuri ne gre za uveljavljanje svobodnega izražanja, ampak za svobodo tržišča. Teza o intrumentalizaciji pravice do svobodnega izražanja v prid ekonomskim interesom je preverljiva; čeprav je v odnosu do načela svobodnega izražanja zgolj parcialna, je vendarle učinek prevladujočega dejanskega uveljavljanja svobodnega pornografskega izražanja pornografska dominacija na tržišču konstrukcij seksualnosti.

5 FEMINIZEM IN SPLETNA TVEGANJA

Že konec 40-tih je Simone de Beauvoir trdila, da je spol konstrukcija, zato tudi v nalogi izhajam iz teoretične predpostavke o skonstruiranosti hegemonne patriarhalne družbe in kulture, ki ni naravno dana. Tudi poststrukturalne feministke dekonstruirajo spol kot nekaj naravno danega in ga (»gender«) opredelijo kot nekaj, kar je skonstruirano (Fenton 2000, 735). Za moj raziskovalni problem je pomembno predvsem obdobje, v katerem se feministke zavzemajo za kritično feministično perspektivo glede industrije spolne zlorabe otrok, ki se jo danes povezuje tudi z internetom (Armstrong v Scott 2001, 350)³⁵. Feministične avtorice so sredi 90. let prejšnjega stoletja odprle aktivnejšo debato o spolni zlorabi otrok, kar je tudi obdobje, ko se je v poplavi medijske, kulturne in ekonomske stratifikacije pojavil tretji val feminizma. Pride do premika od liberalnega, socialističnega, radikalnega feminizma do postmodernistične teorije spola (Hemmings 2005, 116). Frigga Haug je tista, ki v 20. letih prejšnjega stoletja prične s sistematičnim preiskovanjem problema izkoriščanja diskurzov, povezanih s spolno zlorabo otrok (Haug v Scott 2001, 349). Raziskovala je vlogo feminizma v povezavi z ekspanzijo medicinskih, pravnih in popularnih diskurzov, ki pojasnjujejo in identificirajo primere ter posledice učinkovitega odziva na spolne zlorabe otrok (Haug v Scott 2001, 349).

Feministke se glede obravnavanja pornografije delijo na tri struje, dve sta kritični do porna v smislu reprodukcije spolne hierarhije, a se pri tem zgolj ena angažira za njeno regulacijo. Druga pa je bolj tolerantna, saj ne želi vmešavanja države v (popularno) kulturno produkcijo (Šribar 2012). V povezavi s feminističnimi medijskimi študijami bom opredelila feministično lingvistiko in teorijo družbe ter analizirala, kako se feminizem artikulira v diskurzu nevarnega interneta. Pri feministični obravnavi spletnih tveganj se bom osredotočila na eksplicitne pornografske vsebine ter kritično feministično perspektivo do industrije spolne zlorabe otrok prek spleta.

³⁵ Debato o zlorabi otrok pričnejo predvsem feministke Florence Rush (1977, 1980) in Judith Herman (1981). Friga Haug (Haug 2001) postavi vprašanja o vlogi feminizma v 20. letih v povezavi z izkoriščanjem diskurzov, ki pojasnjujejo in identificirajo primere ter odzive na spolno zlorabo otrok (Scott 2001, 349).

5.1 FEMINIZEM TRETJEGA VALA, MEDIJSKE ŠTUDIJE IN FEMINISTIČNA LINGVISTIKA

V času postmodernizma vznikne ideja, da popularni kulturni znaki in medijske podobe vse bolj dominirajo naš občutek za realnost in način, kako definiramo sebe in svet okoli nas. Ni več vprašanje, ali mediji popačijo realnost, ampak ali so mediji dejansko postali realnost – edina realnost, ki jo imamo (Strinati v Fenton 2000, 728). Postmodernisti torej trdijo, da nihče ničesar ne doživi neposredno, da obstaja samo posredovana realnost, kar rezultira v popolni odsotnosti lastnih življenjskih izkušenj. Koncept resnice je destabiliziran in ga nadomesti špekulacija o možnih pomenih teksta. Tu pa je pomembno tudi medijsko občinstvo – če naše izkušnje pridejo le v obliki tekstov, če so vse realnosti v obliki reprezentacij, potem je ključno, da raziščem način, na katerega so pomeni vneseni v vsakodnevno življenje (Fenton 2000, 729). Občinstvo ne obstaja kot neko naravno dano dejstvo, ampak je skonstruirano s strani določenih medijskih diskurzov, ki želijo nad občinstvom pridobiti svojo moč (Ang v Fenton 2000, 731).

Za poststrukturalne feministke je tako poudarek prešel z determinističnega modela družbene strukture k temu, kako diskurzi, ki so sestavljeni iz besed, izjav in ostalih reprezentacijskih oblik, aktivno tvorijo družbeno realnost, kot jo poznamo. V medijskih študijah pa gre za premik od politično ekonomskega pristopa k raziskovanju besed, tekstov in reprezentacij. Večina teoretičark tretjega vala feminizma se sklicuje na Foucaultovo opredelitev moči, ki jo dojemajo kot zvezo odnosov in ne kot nekaj, kar se poseduje (Foucault 1978); moč je izpodbijana in izvajana v vsaki interakciji (Thornborrow v Mills 2003). Zaradi spremembe v obravnavanju vira moči, pride tudi do premika stran od analize strukture podrejenih žensk, kar me sili k premisleku o dojetanju moči, ki je izvajana prek jezika. V feminističnem kontekstu je to, katere zgodbe dominirajo, ali so marginalizirane, vedno vprašanje avtoritete in moči. To, da ne obstaja zgolj ena zgodovinska resnica, ne pomeni, da je resnica pravzaprav vsako individualno mnenje in da so vse te resnice enakopravne (Terry v Hemmings 2005, 118). Ampak tudi, če natančno pregledamo zgodovinsko dogajanje, to ni dovolj, da objasnimo, zakaj so določene zgodbe sprejete in druge neopažene. Pomenov je vedno več, čeprav v večini primerov en sam pomen prevladuje. Zato bom v nalogi analizirala, katere feministične zgodbe o spletnih tveganjih se pišejo v tekstih na safe.si.

Tretji val feministične lingvistike se osredotoči na način, kako določene besede dobijo določen pomen in funkcionirajo tako, da dosežejo točno določen namen v nekem specifičnem kontekstu (Christie v Mills 2003). Pomen ni obravnavan kot nekaj, kar nam je vsiljeno, ampak kot nekaj, kar je skonstruirano – je rezultat akcije vseh vpletenih posameznikov, skupaj z institucionalnimi statusnimi omejitvami in institucionalnimi lingvističnimi rutinami (Mills 2003). Namesto, da se osredotoča na vlogo zatiralskega družbenega sistema, vlogo ideologije, ali na patriarhijo v zvezi s posamezno jezikovno produkcijo in recepcijo, se osredotoča na interakcijo na ravni družbene prakse.

5.2 FEMINISTIČNI DISKURZ O (SPOLNIH) SPLETNIH TVEGANJIH

Proregulacijske feministke izhajajo predvsem iz drugega vala (Easton 1994; McKinnon 2002 in druge). Proregulacijsko je predvsem njihovo stališče glede industrije otroške spolnosti, ki se jo danes povezuje tudi s spletom (Armstrong v Scott 2001, 350). Vendar se z regulacijo eksplicitnih spolnih vsebin oziroma porna feministke ukvarjajo predvsem v tretji dobi feminizma. V feminizmu tretjega vala se na nek način vzdržuje tradicija drugega vala, mišljenje strukture, po drugi strani pa se želi ženskam in s tem deklicam in mladim ženskam, pripisati več moči v spreminjanju pomenov podob seksualnosti. Tudi tretji val feminizma je razdeljen na feministke, ki močno zagovarjajo regulacijo (z vidika otrok in strukturnih odnosov/odnosov moči) ter na feministke z bolj tolerantnim pristopom do seksualizacije deklic in mladih žensk (obravnavajo kot kreiranje avtonomne ženske seksualnosti).

Za mojo nalogo je pomemben predvsem feministični diskurz tretjega vala, ki je naklonjen regulaciji in omejevanju dostopnosti otrok in mladostnikov do potencialno škodljivih spletnih vsebin (Easton 1994; McKinnon 2002), ne zgolj zaradi zaščitniške drže do otrok, še posebej deklic, ampak zato, ker jim to nudi tudi več pravnih možnosti za regulacijo porna oziroma eksplicitnih spolnih vsebin (Šribar 2012). Predvsem gre za kritiko stalne dostopnosti do spletnih EPV, kjer se opirajo na skromne možnosti, ki jih ima diskurz spolne enakosti v konfrontaciji s pornografsko seksualnostjo.

Feministke spletna tveganja opredeljujejo s stališča kritike stalne dostopnosti spolnim vsebinam, predvsem zaradi vseprisotnosti podob in vzorcev eksplicitnih pornografskih

vsebin, saj otroci in mladostniki takšno vedenje razumejo kot normalno in splošno sprejeto³⁶ (Šribar 2006, 11). Slednje se z vidika človekovih pravic otrok pokaže kot široko problemsko polje, ki zadeva najpomembnejše sfere življenja otrok: osebno varnost, zdravje, izobraževanje, ekonomski položaj, kulturno okolje (Šribar 2009). Zato spletna tveganja obravnavajo predvsem s stališča strukturne, indirektna pornografske škode. MacKinnonova pornografsko delovanje najprej opredeli skozi pornografsko industrijo (ki je z novimi tehnologijami doživela še poseben razcvet) in nato s seksualno aktivnostjo in konzumpcijo pornografije. Pornografija tako kot vsaka družbena praksa vključuje ideje, vendar ne učinkuje skozi misel, temveč skozi konstituiranje in performativnost. Opredeljena je kot seksualno eksplicitni material, ki ima določeno vlogo v podreditvi žensk oziroma dobesedno in v skladu z navedeno lingvistično teorijo performativnosti, ki podreja ženske skozi slike in besede (McKinnon v Šribar 2006, 76). V pornografskih družbenih realnostih so ženske opredeljene s tem, kaj se jim lahko naredi, moški pa kot akterji. Z ekspanzijo spletne pornografske industrije je postalo opisano razmerje generična seksualna izkušnja sodobnega kulturnega in družbenega okolja (Šribar 2006, 77).

Brownmillerjeva (1988) označi pornografijo v odnosu do ustavno zagotovljenega načela o svobodi govora kot modno: namreč moderno je biti za pornografijo (tudi internetno) z vidika zaščite pravice do svobodnega izražanj. Ta pozicija zabriše razlike med pornografskim govorom in svobodnim izražanjem političnih stališč in onemogoča argumentirano razpravo, saj pornografska linija načeloma velja za svobodomiselnost (Brownmiller v Šribar 2006, 71). V aktualnem času so eksplicitne pornografske vsebine postale navidezno marginalni žanr, ki pa se je razvil v centralno produkcijo pomena v razumevanju dinamike same kulture. Gre za odmik od klasičnega obravnavanja EPV, kjer je bil fokus na negativnih učinkih in cenzuri ter pravici do svobode govora.

Kepplerjeva strateško osmisli feministično kritiko EPV, natančnejše pornografski žanr, kot kritiko industrije in njenih produktov in jih distancira od refleksije o pravici do svobodnega

³⁶ Kar je na pornografiji političnega v smislu družbeno naperjenih idej, misli, podob, je njeno delovanje skozi pornografski diskurz, ne pa neka sporočilna nadgradnja enkratnih artikulacij izrazov, pornografskega govora kot *speech* (MacKinnon v Šribar 2006, 79). Implicitni in eksplicitni dialog s pornografskim rezoniranjem vzpostavlja pornografijo predvsem kot hermetičen govor, ki je podložen z diskurzom o osvobajajočem potencialu pornografije in posedovanju kode za zapovedan seksualni užitek.

izražanja (Keppler 2001, 88–101). Konstitutivni element industrije oziroma pornografskega tržnega spleta je izkoriščanje predvsem žensk in otrok ter, v primeru homoseksualne pornografije, podrejenih moških, pri čemer ne gre le za različne oblike izkoriščanja v primarnem produkcijskem procesu, temveč tudi za metode distribuiranja in diseminacije, ki jih pasivno podpirajo tudi nacionalne zakonodaje (Šribar 2006, 91).

6 ANTAGONIZEM V DISKURZU NEVARNEGA INTERNETA

Temeljna različnost pojmovanja govora v propornografskem in protipornografskem diskurzu se nanaša na politične strategije in kontekste. Feministične teorije in interpretacije pornografije, ki pravijo, da pornografija ni zgolj govor, se dogajajo v družbenih okvirih dominantnega in brezkompromisnega neoliberalnega uveljavljanja pravice do svobodnega pornografskega izražanja. Naperjene so proti zagovoru pornografije kot artikulacije izključno misli in fantazij o spolnosti. Političnost pornografije razumejo znotraj pornografskih seksualnih razmerij, ki so njena platforma, osrediščena okoli pornografske industrije in njenih zainteresiranih zagovornikov, to je agentov spolne in seksualne neenakosti, ne pa – kot zase trdijo neoliberalistični pornografi – v prenosu radikalnih idej in prikazovanju seksualnosti (Šribar 2006, 80). Zatorej feministični diskurzi naslavljajo problematičnost spletnih tveganj in slednje dojemajo kot potencialno nevarnost, pred katero je potrebno otroke zaščititi (Collins 2006). Nasprotno pa neoliberalistični diskurzi poudarjajo o vsezmožnosti otrok ter priložnosti interneta in se ne strinjajo z omejevanjem zgolj zavoljo potencialnih tveganj za otroke in mladostnike (Furedi 2002).

Odnos do pornografije je tudi ena izmed točk razločanja feminizmov na antipornografske in propornografske struje. Feministična teoretizacija pornografije se znotraj sebe lomi na vprašanju definiranja pornografije predvsem na točkah, ki zadevajo seksualno eksplicitnost in popredmetenje žensk (Šribar 2006, 118). V 80-tih leta prejšnjega stoletja pride do razcepa med Catherine MacKinnon in Andreo Dworkin na eni ter Vardo Burstyn na drugi strani. Antipornografski to je proregulacijski teoretiki in teoretičarke ter civilni angažma, se nanašajo na mizogino, mainstream pornografijo; anticenzurni pa na državno represijo mizoginih konstrukcij seksualnosti (Šribar 2006, 85). Opisana diverzifikacija feminizmov je s stališča obravnavanja spletnih tveganj problematična predvsem zato, ker lahko iz tega sklepam na prekrivanje nekaterih anticenzurnih in neoliberalističnih propornografskih argumentov. Generalna tendenca feminističnih anticenzurnih gibanj je nasprotovanje vmešavanju države v javne artikulacije seksualnosti, praviloma pojmovane kot pornografske reprezentacije. Odpor ni načelen v širokem političnem smislu nasprotja med državo in civilno družbo, temveč izhaja iz pojmovanja države kot utrdbe patriarhalne moči. Gre za odpor proti kooperaciji z moško državo; to specifičnost pa populistični diskurz prezre z namenom podpiranja neoliberalističnega propornografskega lobija skozi konstrukcijo feminističnih zaveznic. Tako

dejansko anticenzurni feministični argument pornografije kot reprezentacije brez preostanka ustreza neoliberalističnemu propornografskemu gledanju (Šribar 2006, 86).

Kljub neintervenistični neoliberalni politiki se je v zadnjih letih razvila popularna mitologija o nevarnih medijskih učinkih, ki vpliva na diskurze o potencialnih spletnih tveganjih. Na splošno se diskurzi o negativnih medijskih učinkih pogosto sklicujejo na diskurze o dobrem starševstvu, zato starši pogosto kritizirajo medije in medijske učinke na podlagi možnih tveganj, ker si tako ustvarijo pomen dobrega starševstva. V skladu z neoliberalno kapitalistično usmerjeno politiko pa hitro rešitev predstavljajo plačljivi zaščitni programi, ki naj bi namesto staršev otroke varovali pred potencialnimi tveganji na internetu (Buckingham 1996, 398). Popularno mitologijo o spletnih tveganjih lahko zato obravnavamo tudi s stališča moralne panike in strateškega proizvodjanja strahu z željo po večanju dobička. Na tem mestu zgolj na teoretični ravni predpostavljam, da se s prioritetenim poudarjanjem tveganj posredno konstruira kultura strahu in diskurz o nevarnem internetu. Takšno medijsko (strateško) proizvodjanje strahu ustvarja potrebo po zaščiti, ki služi določenim ekonomskim interesom, saj moč/denar dobi tisti, ki zna izkoristiti naše (starševske) negotovosti in nam priskrbi moralne nadomestke (Glasser 1999). Navezujoč se na Furedija predpostavim, da ponudniki storitev internetne varnosti/zaščite pri svojem marketingu uporabljajo feministične in neoliberalistične diskurzivne prakse z namenom promoviranja strahu pred tveganji in tako proizvajajo potrebo po zaščiti (Furedi 2002).

Poglavje povzamem s sklepom, da neoliberalistični diskurzi feministične opredelitve nevarnega interneta sicer prezentirajo kot del strateškega proizvodjanja strahu (Glasser 1999) vendar hkrati osebna varnost in zaščita pred škodljivimi vsebinami v neoliberalizmu postajajo naraščajoča industrija, ki ji ta strah koristi (Furedi 2002). Sledi, da neoliberalistični diskurzi z (ekonomskega stališča) tudi sami podpirajo diskurz nevarnega interneta. Zato bom v naslednjem delu naloge upoštevajoč teoretični del razširila uvodoma zastavljeno tezo, saj gre za bolj kompleksen problem kot zgolj uniformiranost medijskega diskurza glede spletnih tveganj. Predhodno obravnavana nasprotujoča si pristopa do spletnih tveganj me vodita v razširitev razmišljanja o konstrukciji diskurzov o spletnih tveganjih, zato je razširjena teza naloge: *antagonizem v obstoječem diskurzu na spletnih straneh za osveščanje in informiranje o varni rabi spleta in novih tehnologij je rezultat prisvajanja feminističnega odnosa do pornografije s strani določenih nosilcev diskurzivnih praks, ki z (namenskim) prepletanjem*

feminističnih in neoliberalističnih diskurzivnih prvin o spletnih tveganjih, prikrivajo dejanska tveganja povezana z realnimi spolnimi razmerji, ki že imajo strukturni vir v družbi. Problematičnost antagonističnega diskurza je tako še večja predvsem zato, ker je pravzaprav na videz enoten. Gre torej za implicitno prikrivanje dejanskih tveganj, kot so ekonomska in pornografska izkoriščanja otrok in žensk (Šribar 2006, 91).

7 ANTAGONISTIČNI DISKURZ V TEKSTIH NA SAFE.SI

7.1 METODOLOGIJA

Na splošno raziskovalno vprašanje: »Kakšen diskurz o spletnih tveganjih tvorijo spletne strani za osveščanje in informiranje o varni rabi interneta in novih tehnologij?« bom skušala odgovoriti z metodo KDA, ki je »še posebej uporabna za proučevanje diskurzov, predvsem pa jezikovnih prvin in družbenih sprememb v tekstu in govoru« (van Dijk 1999, 291). Raziskovala bom, kako se artikulirajo in reartikulirajo ter prepletajo prvine feminističnih in neoliberalnih diskurzov v tekstih na safe.si. Ker obstaja na področju jezikovnih in diskurzivnih analiz raziskovalna vrzel, to je pomanjkanje analiz spletnih gradiv, »brez katerega bi veliko reprezentacij realnosti in družbenih odnosov ostalo neartikuliranih« (Mautner 2005, 813–816), si zastavljam prvo raziskovalno vprašanje: *Kateri diskurz o spletnih tveganjih prevladuje na safe.si in kako so vključene antagonistične diskurzivne prvine?* Izhajam iz teoretične predpostavke, da je antagonistični diskurz rezultat prisvajanja feminističnega odnosa do pornografije s strani določenih nosilcev diskurzivnih praks, slednji služi prikrivanju dejanskih tveganj povezanih z realnimi razmerji, ki že imajo strukturni vir v družbi.

Z analizo tekstov na straneh za osveščanje in informiranje o spletnih tveganjih bom analizirala lingvistične izbire znotraj tekstov, to je določena pravila, teme in načine izražanja, ki vplivajo na produkcijo pomenskih izjav o spletnih aktivnostih otrok in mladostnikov ter razkrivajo določene načine ustvarjanja pomenov o spletnih tveganjih, ki so prevladujoči pred ostalimi možnostmi. Fairclough meni, da je edini način dostopa do resnice prek njene reprezentacije, ki pa vedno vključuje tudi določene poglede, vrednote, cilje (Fairclough 1996, 47). Če naše izkušnje pridejo skozi tekste in so vse realnosti v obliki reprezentacij, potem je ključno, da raziščemo način, na katerega so pomeni oziroma te reprezentacije vnesene v vsakodnevno življenje (Fenton 2000, 729). Zato bom na ravni jezika razkrivala obstoj antagonističnih diskurzivnih praks in iskala sledi prepletanja prvin feminističnih in neoliberalnih diskurzov. Izhajam iz teoretične predpostavke, da feministični diskurzi naslavlajo problematičnost spletnih tveganj in slednje dojemajo kot potencialno tveganje, pred katerim je potrebno otroke zaščititi (Collins 2006); neoliberalistični diskurzi pa nasprotno poudarjajo vsezmožnost otrok ter priložnosti spleta in se ne strinjajo z omejevanjem zgolj za voljo potencialnih tveganj (Furedi 2002).

Pri analizi diskurza se bom osredotočila na raziskovanje tega, kaj je komunicirano in v čigavem interesu (Macdonald 2003, 22). Zato si zastavljam drugo raziskovalno vprašanje: *Kakšna je produkcijska praksa spletnih gradiv na safe.si?* Preiskovala bom, kako so skozi produkcijo teksta ustvarjeni diskurzi o spletnih tveganjih, pri čemer me bo zanimal izvor antagonističnega diskurza o spletnih tveganjih. Avtor ima pomembno vlogo pri izbiri in rabi določenega diskurza in interes pri poudarjanju ali prezrtju določenih delov interpretacije. Skušala bom ugotoviti, kako pisci tekstov na safe.si tvorijo antagonistični diskurz ter kako z opisovanjem in poudarjanjem zgolj določenih tveganj na spletu dosežejo kumulativni učinek na ravni splošnega prepričanja o prevladanju točno določenih spletnih tveganj in/ali prednosti spleta za otroke in mladostnike.

Tretje raziskovalno vprašanje naloga je: *Kako KDA prispeva k jeziku kritičnosti, ki bi lahko prekinil kontinuiteto in zdravorazumski konsenz o dominantnem diskurzu nevarnega interneta?* Na podlagi analize diskurza in produkcijske analize bom v diskusiji predstavila, kako na eni strani diskurz in družbena raba jezika reproducirata in vzdržujeta družbene strukture, na drugi strani pa v diskurzu vendarle obstaja tudi možnost, da se človek z družbenimi strukturami sooči in jih morda preoblikuje (Fairclough 1992). Raziskovala bom kako si s produciranjem feminističnih teoretsko kritičnih praks in odnosa do eksplicitnih pornografskih vsebin antagonističen diskurz v procesu naturalizacije zagotovi dominanco, ki je tako močna, da se zdi, kot da ne obstaja nobena alternativa (Mouffe 1999, 180). Kako diskurzi v tekstih na strani za osveščanje in informiranje o spletnih tveganjih na specifičen način konstituirajo svoje objekte védnosti, to je tvorijo specifično neoliberalno védnost temelječo na feminističnih predpostavkah o spletnih tveganjih in s tem legitimirajo določeno verzijo resničnosti, videnja sveta in s tem tudi konstrukcije?

Za predmet analize sem izbrala tekste na spletni strani Centra za varnejši internet www.safe.si, ki jo slovenski strokovnjaki s področja spletne varnosti (Gorazd Božič, Vodja varnostnega centra za posredovanje pri internetnih incidentih Si-Cert; Tadej Strgar, direktor Inštituta za forenziko internetnih tehnologij; Andrej Tomšič, namestnik informacijskega pooblaščenca) predstavljajo kot najpomembnejši vir informiranja o varni rabi interneta in tehnologij (POP TV 2010). Za analizo tekstov na tej strani sem se odločila, ker splet za vse več staršev predstavlja primarni vir informiranja o varni rabi spleta za otroke (Mautner 2005, 812; Hasebrink in drugi 2008). Zato je v aktualnem obdobju moč identificirati trend večanja

preskrbe z varnostnimi informacijami v obliki strani, ki so namenjene izključno informiranju in osveščanju o spletnih tveganjih in prednostih (Haan in Livingstone 2009). Center za varnejši internet SAFE.SI izvajajo Univerza v Ljubljani Fakulteta za družbene vede, ARNES, Zveza prijateljev mladine Slovenije in Zavod MISSS (Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije), financirata pa ga Generalni direktorat Connect pri Evropski komisiji in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Aktivnosti Centra so namenjene otrokom, mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem (učiteljem, socialnim, mladinskim delavcem ...). Cilji programa so povečanje ozaveščenosti javnosti; zagotoviti omrežje kontaktnih točk za prijavo nezakonite in škodljive vsebine in obnašanja, zlasti otroško pornografijo, spletno zapeljevanje otrok (grooming) in ustrahovanje na spletu (cyberbullying); pospeševanje pobude za samoregulativo na tem področju in vključevanje otrok v ustvarjanje varnejšega spletnega okolja; vzpostavitev baze znanja o novih trendih pri uporabi spletnih tehnologij in njihovih posledicah za življenje otrok, pri čemer bodo na evropski ravni združena tehnična, psihološka in sociološka strokovna znanja in izkušnje (Center za varnejši internet SAFE-SI, 2013).

Faircloughova metoda analize diskurza temelji na izbranem diskurzivnem dogodku, ki ga je moč zaznati kot tekst, diskurzivno prakso ali družbeno prakso, zato je v moji nalogi *vzorec* oziroma diskurzivni dogodek predstavljal teksti objavljeni na spletni strani www.safe.si. KDA je v osnovi kvalitativna in ne kvantitativna analiza, zato lahko glede na našo tezo sami izberemo točno določene tekstovne enote, ki naslavlja naš raziskovalni problem (Mautner 2005). Analizirala bom tekste na safe.si, ker so primarna vsebina točke osveščanja, s katerimi se potencialni iskalec informacij najprej sooči. Analizirala bom vseh 69 tekstov, ki so razdeljeni v štiri vsebinske sklope oziroma poglavja glede na ciljno skupino, kar nam omogoči tudi vpogled v različno komuniciranje z različnimi ciljnim skupinami (Otroci 14 tekstov, Najstniki 19 tekstov, Starši 20 tekstov in Učitelji 16 tekstov). Omejila se bom le na primarne tekste, pri čemer sem iz raziskave izpustila ostale hiperpovezave. Hkrati v analizo ne bom vključila video in ostalih slikovnih vsebin, saj se želim tako izogniti bistvenim oviram, s katerimi se srečujejo raziskovalci KDA internetnih vsebin. Slednje so povezane že s samim urednikovanjem (»gatekeeping«), ki je na spletu samo drugačno (Mautner 2005, 817). Ker gre na spletu za veliko količino podatkov, je pomemben izbor vsebin za analizo predvsem s stališča prezgodnjega omejevanja na točno določene tekstovne enote. Tako se izgubijo unikatne značilnosti internetnih medijev (Mautner 2005, 822), predvsem hiperpovezave

običajno povzročijo probleme z določanjem mej samega teksta (kje se konča in kaj je prvoten tekst). Vendar so tudi te povezave vedno odvisne in skreirane s strani določene osebe – avtorja (Burbules v Mautner 2005, 819). Metodološki izziv je tako še večji, ko ne gre zgolj za multimodalnost internetnega komuniciranja, ampak tudi problematiko kompleksnih povezav z ostalimi mediji (Mautner 2005, 820). Zato bom analizo naloge omejila le na osnovne tekste safe.si, ki so tvorjeni izključno s strani avtorjev, kateri so vključeni v stalni produkcijski proces tekstov na safe.si. *Enote* (tekste) za analizo bom zbirala v obdobju prvega tedna pričetka šolskega leta, to je od 1. do 8. septembra 2011, saj je pozornost javnosti in staršev v tem času veliko bolj intenzivno usmerjena k različnim vidikom varnosti otrok.

7.1.1 TEKSTOVNA ANALIZA

Uporabljena metoda proučevanja bo semantična analiza pomenov v okviru kritične diskurzivne analize. Analizirala bom pomene, ki jih generirajo posamezne kategorije (besede, stavki, diskurzi) (Van Dijk 1988). Semantika je veja lingvistike, ki analizira pomene v jeziku in se za razliko od slovnice ne osredotoča na formalni vidik jezika. Raziskuje pomen jezikovnih enot na ravni besed ali povedi na ravni preprostih in kompleksnih struktur. S semantiko bom raziskovala pomen jezikovnih enot in semantične zveze, kot jih poimenuje Fairclough (Fairclough 2003, 36). Z analizo skušam prikazati ideološko motivirano rabo jezikovnih enot. Obstajajo različni načini, na katere lahko nekaj povemo, kjer pa vsak izbor točno določenih jezikovnih sredstev nosi s seboj tudi točno določene ideološke posebnosti. Zato moram na ravni besed, ki so uporabljene v stavkih, upoštevati več kot le slovarski pomen.

Če želim identificirati določen diskurz, moram najprej identificirati pravila, ki vplivajo na produkcijo diskurzov. Z analizo lingvističnih izborov bom razkrila načine ustvarjanja pomenov, ki so prevladujoči. Z lingvistično analizo bom pridobila dokaze, ki jih bom uporabila v interpretativnem delu analize. Na mikroravni bom analizirala izbor *jezikovnih sredstev* (Fairclough 1992, 75) za poimenovanje spletnih tveganj in prednosti; poimenovanje starševske in učiteljske odgovornosti za zaščito otrok; poimenovanje odgovornosti otrok, poimenovanje odgovornosti države in izobraževalnih institucij ter poimenovanje odgovornosti ponudnikov spletnih vsebin in tehnologije. Osredotočila se bom na:

a) Analiza rabe prilastkov

Sestavni del moje tekstualne analize je analiza besed, saj slednje sporočajo družbene vtise in vrednote ter poleg denotativnega nosijo še konotativni pomen (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 55). Osredotočila se bom na konotativni pomen, ki je izražen s prilastkom. Pri samostalniških reklih je jedro zveze samostalniška beseda v različnih skladijskih oblikah, prilastek pa je lahko levi ujemalni/pridevniški ali desni ujemalni/neujemalni (Toporišič 1992). V analizi bom prikazala prilastke predvsem s stališča stilno zaznamovanega ali subjektivnega besednega reda, ki se pojavi takrat, kadar nezaznamovanemu karkoli spremenimo. Z njim dajemo invertiranim delom sporočila večji poudarek, hkrati pa jih čustveno obarvamo (Toporišič 1992). V nalogi bom analizirala poimenovanje spletnih tveganj in prednosti ter kako prilastki, ki stojijo poleg označevalcev tveganj/prednosti, vplivajo na njihov pomen.

b) Analiza modalnosti

Modalnost kot eden izmed najpomembnejših elementov medosebne funkcije jezika odkriva govorcevo stališče, sodbo in politično prepričanje (Fowler 1991). Gre za zvezo med avtorjem in samo reprezentacijo – čemu se avtor posveti s stališča resnice ali nujnosti (Palmer 1986; Hodge in Kress 1988; Halliday 1994; Verschueren 1999). Kadar poved ni napisana v nobenem modalnem naklonu izraža neovrgljivo resnico. Za analizo modalnosti lahko odkrijem tudi individualno subjektivnost, ki se skriva v ubesedenem. Modalne oblike razkrivajo avtorjevo sodbo, komentar, stališče (se nam zdi, da bi poskrbeli, mogoče potrebno, bi morali ...). Proučevala bom predvsem, v kakšnem modalnem naklonu avtorji pišejo o spletnih tveganjih in prednostih ter o odgovornosti za zaščito otrok, je to v omahljivem pogojnem naklonu ali močnem zapovednem obligacijskem naklonu?

c) Analiza retoričnih tropov in figur

S to analizo skušam razkriti načine ustvarjanja pomenov, s katerimi avtorji bralce prepričujejo o pravilnosti posredovanih informacij/védenj do te mere, da bi jim bili pripravljene slediti. Analizirala bom rabo metafor, poosebitev in retoričnih vprašanj. Bistvo metafor je razumevanje in doživljanje nečesa z besedami nečesa drugega, kar pomeni, da razmišljanja in čustva z izvirnega področja prenesemo na ciljno področje, kjer ciljne entitete sistematično ustrezajo entitetam izvirnega področja (Lakoff in Johnson 1980). Pogosto lahko nekaj

ubesedimo na različne metaforične načine, iz česar lahko sklepamo o govorniku in o družbenem pomenu (Fairclough 2003). Poosebitev/personifikacija je prisotna, kadar je stvar ali abstraktnim pojmom pripisana človeška lastnost. Poosebitve abstraktne pojme približajo bralcu in jih naredijo bolj sprejemljive (Askehave 2004). Govorniško ali retorično vprašanje je sicer poved, ki ga pa avtor spremeni v vprašanje za doseg večjega vtisa. Odgovora ne pričakuje, saj predpostavlja, da ga bralci sami poznajo.

Trew in Teo (v Erjavec 2007, 128) sta v svojih študijah o besednih izbirah in ideologiji trdila, da vse percepcije, ki so izražene z besedami vključujejo ideologije. Zato bom na makroravni s tekstualno analizo poskušala ugotoviti, kako, kljub navidezni objektivnosti in primarnemu namenu po zaščiti otrok, teksti na safe.si vsebujejo sodbe o spletnih tveganjih, ki oblikujejo dominantni družbeni diskurz nevarnega interneta. Skladno z razširjeno tezo naloge je namen teh implicitnih sodb predvsem prisvajanje feminističnega odnosa do pornografije, ki se kaže v prepletanju feminističnih in neoliberalističnih diskurzivnih praks o spletnih tveganjih in potencialni škodi. Gre za prikrivanje dejanskih tveganj, pri čemer poudarimo predvsem tista, povezana z EPV, ki se v družbi odražajo v spolni diskriminaciji. Z analizo jezikovnih sredstev, ki jih uporabljajo avtorji, bom zato analizirala, kakšna je vloga prepletanja diskurzivnih prvin pri podpiranju prevladujočih konstrukcij o spletnih tveganjih, ki so privilegirane pred ostalimi možnostmi.

d) Analiza rekontekstualizacije pomenov

Analizirala bom, kako avtorji z rekontekstualizacijo pomenov dosežejo, da sporočilo ustreza avtorjevi objavi v točno določenem mediju s točno določenim namenom. Rekontekstualizacija je vključitev elementov ene družbene prakse, ali konteksta, v drugega oziroma gibanje od enega tipa prakse, ali konteksta, do drugega (Fairclough 1995). Analizirala bom, kako so prvine feminističnega in neoliberalnega diskurza rekontekstualizirane v novem kontekstu in kako redefiniranje slednjih na implicitni ravni podpira družbeno vladajoči govor o spletnih tveganjih.

V prvem koraku tekstovne analize (mikroanaliza) bom analizirala, s katerimi jezikovnimi sredstvi avtorji tekstov poimenujejo spletna tveganja in prednosti spleta za otroke in mladostnike ter kako je poimenovana odgovornost otrok, odraslih, države/regulative ter

ponudnikov spletnih vsebin in njihove tehnologije za zaščito otrok in mladostnikov pred spletnimi tveganji. V drugem koraku analize (makroanaliza) pa bom skušala prikazati, kako avtorji redefinirajo in rekontekstualizirajo ta jezikovna sredstva oziroma bom proučevala strateško izrabo pomenskega potenciala (Fairclough 1995, 114). Analizirala bom, kako avtorji redefinirajo »slovarski« denotativni pomen besed, tako da mu dodajo nov pomen, ki je v skladu z njihovim pogledom na svet. V argumentaciji raziskovalnih podvprašanj trdim, da avtorji s pomočjo rekontekstualizacije delajo analogije med neoliberalnimi in feminističnimi jezikovnimi ter diskurzivnimi praksami z namenom osmisliti in legitimizirati medijsko poudarjanje pomanjkljivo opredeljenih spletnih tveganj in prenašanje odgovornosti z države ter spletnih ponudnikov na starše in otroke same.

Da bi lahko analizirala redefiniranje denotativnih pomenov jezikovnih sredstev za poimenovanje spletnih tveganj, je potrebna natančna konceptualizacija slednjih. In tu se pojavi prvi metodološki problem moje naloge. Ob pregledu ekspliciranih pomenov spletnih tveganj na safe.si ugotovim, da ti v veliki meri niso v skladu s terminologijo in taksonomijo v sodobnih znanstveno-raziskovalnih študijah predvsem tistih, katerih fokus je analiza konstrukcije nasilne in nekonsenzualne spolnosti (EPV) in vsebine porno chic v produktih in storitvah IKT (Šribar in Praprotnik 2009, 40–43). Spletna tveganja za otroke in mladostnike so v večini zgolj navedena, predvsem ko gre za nasilnostna, spolna in vrednotna tveganja. Problematike, ki se jim namenja največ pozornosti, so zasebnost in varnost na internetu, škodljive in nelegalne vsebine na svetovnem spletu, avtorsko pravo in tehnični vidik zaščite. Kljub temu, da je najpomembnejše vprašanje pri otroški rabi spleta ravno to, kako se tveganja spremenijo v simbolno in dejansko škodo, ugotavljamo, da so v vseh vsebinskih sklopih posledice potencialnih spolnih, nasilnostnih in vrednotnih tveganj zelo slabo ali pa sploh niso konceptualizirane. Slednje avtorjem omogoča več maneverskega prostora za redefiniranje in rekontekstualiziranje poimenovanj v skladu s svojimi prepričanji in (implicitnimi) nameni.

Analizo bom razširila z analizo hibridnih diskurzov oziroma mešanja diskurzivnih praks, ki je značilna predvsem za dobo neoliberalizma in je povezana z brisanjem diskurzivnih mej v družbi. Podirajo se meje med političnimi, ekonomskimi in izobraževalnimi diskurzi in s tem se spreminjajo tudi diskurzivne prakse. Predpostavim, da se tudi na primeru tekstov safe.si odraža diskurz, kjer izginjajo meje med dejstvi o zaščiti pred spletnimi tveganji in marketinškim besedilom. Hkrati povzamem tezo o diseminaciji in konzumpciji pornografije

kot konstitutivnih elementov pornografskega žanra, ki je preverljiva z orodjem marketinške stroke; pornografija z novimi mediji (internetom) še bolj očitno sega onkraj tržnih karakteristik izdelka in vključuje nekatere značilnosti storitev po marketinški definiciji.

e) **Analiza naturalizacije**

Fairclough pojav naturalizacije definira kot proces, v katerem določena jezikovna sredstva v točno določenih okoliščinah uporabljamo samoumevno, brez zavestnega in kritičnega premisleka (Fairclough 2001) oziroma jih avtorji uporabljajo tako, da se nam zdijo njihove jezikovne vloge edine sprejemljive. Fairclough (v Resende 2009, 370) govori o predpostavkah (»Assumptions«), to je nekaj neizrečenega, samoumevnega, s čimer avtorji konstruirajo implicitne vrednostne predpostavke. Gre predvsem za primere, kjer se vrednotenje ne navezuje na relativno transparentne označevalce vrednot, ampak so vrednote vključene v tekst na gobji ravni. Konstrukcija pomenov je zato odvisna tako od tega, kar je v tekstu prisotno eksplicitno, kot tudi od implicitnega (od predpostavk). Analizirala bom, kako je na ravni jezika izražena naturalizacija to je, kako si antagonističen diskurz nevarnega interneta v procesu naturalizacije zagotovi dominanco. V teoretičnem delu namreč trdim, da avtorji v tekstih z različnimi (implicitnimi/eksplicitnimi) sodbami, predvsem s pomočjo implicitnih tehnik zastraševanja, o tveganjih povečujejo starševsko zaskrbljenost.

Za implicitnost gre, kadar je trditev v besedilo vključena kot nekaj zdravorazumskega in ima status danega, nespornega, samoumevnega (Chilton 2004). Pri mojem raziskovalnem problemu implicitnost temelji na konceptualno pomanjkljivih opredelitvah dejanskih spletnih tveganj za otroke in mladostnike ter na pomanjkanju logično-semantične zveze med definicijo tveganja ter navezujočo se potencialno škodo.

Pri uvajanju zdravorazumskega o obstoju spletnih tveganj, avtorji uporabljajo tehniko pomanjkanja logično-semantične zveze; predvsem med vzrokom (tveganji) in posledico (škodo). Naloga takšne logično-semantične zveze je ravno natančnejša pojasnitev z dodatnimi informacijami ali primeri (Halliday v Oteiza 2003, 645). Predpostavljam, da jezikovna sredstva za poudarjanje spletnih tveganj in stalno prisotnega strahu pred spletom temeljijo na pomanjkanju pojasnitve dogodkov in posledic.

7.1.2 ANALIZA PRODUKCIJSKE PRAKSE

Namen te analize je odgovoriti na drugo raziskovalno podvprašanje: *Kakšna je produkcijska praksa internetnih gradiv na safe.si?* S produkcijsko analizo bom skušala razkriti izvor dominantnega antagonističnega diskurza nevarnega interneta ter kako (in če sploh so) so teksti na safe.si producirani na podlagi prakse povzemanja točno določenih virov in implicitnega poudarjanja pomanjkljivo opredeljenih spletnih tveganj. Upoštevati moram, da obstajajo različni zunanji vplivi na tekste (Phillo 2007, 183), zato je potrebna analiza procesa produkcije, to je analiza profesionalne ideologije avtorja in institucije, ki jo zastopa; zgolj tekstualna analiza tega namreč ne bi odkrila (Phillo 2007, 185).

Za analizo produkcijske prakse bom uporabila kvalitativno metodo poglobljenih intervjujev, saj ti kot del etnografskih metod omogočijo vpogled v kontekst pridobljenih informacij (Hansen in drugi 1998). Poglobljeni intervju se od navadnih anket razlikuje v tem, da samega poteka intervjuja ni moč v naprej natančno določiti. Spraševalec ima neposreden stik z intervjuvanci in svoj spisek vprašanj v celoti prilagoditi situaciji (Toš 1975; Willis 2005). Uporabila bom polstrukturirani intervju, ki je dobra metoda za pridobivanje vpogleda v diskurz oziroma poglobljenih informacij, mnenj in odnosa ljudi do obravnavane teme (Bryman 2001).

Glavna značilnost analize primarnih nestrukturiranih podatkov je oblikovanje zbirke kategorij, v katere uvrščamo pomene dobljenih podatkov. Pri tem je pomembno, da posamezna kategorija omogoča dovolj natančno uvrščanje analiziranih podatkov glede na vsebinski pomen kod. Na podlagi enot analize, dobljenih iz primarnih podatkov, bom opredelila glavne teme (Stirling 2001, 385–386).

Stran safe.si ni zasnovana kot novičarski portal, ampak kot točka osveščanja (Petek 2012). Večina vsebinskih tem in strokovnjakov oziroma avtorjev tekstov je bilo izbranih že ob vzpostavitvi spletne strani, nekatere vsebine so bile prevedene od tujih točk osveščanja po Evropi in iz drugih (strokovnih in komercialnih) virov. Tekste v praksi ustvarjajo in prirejajo zaposleni in študenti, ki delajo na točki osveščanja (Petek 2012). Intervjuvala bom vse tri osebe, ki so neposredno vključene v proces produkcije informacij na safe.si. Intervjuvane osebe bodo navajane anonimno brez imen in v ženski slovnični obliki (ker so vse ženskega

spola) in glede na funkcijo, ki jo opravljajo pri projektu. Ker na spletni strani safe.si ni izrecnega poimenovanja njihovih funkcij, so mi želeno poimenovanje pri navajanju njihovih izjav poslale po elektronski pošti³⁷, kjer so njihove funkcije opredelile kot: oseba A: koordinatorica projekta; oseba B: študentka pri projektu; oseba C: strokovna sodelavka. Izvedeni intervjuji so trajali od pol ure do ure in pol. Sproti so bili posneti in kasneje zapisani, gradivo je bilo nato sistematično urejeno. Ugotovitve raziskave sem ilustrirala s prikazi, to je dobesednim navajanjem izjav intervjuvank. Vprašalnik sem pred izvedbo intervjujev predtestirala s tehniko verbalnega testiranja (verbal probing) (Willis 2005), ki omogoča predtestiranje razumevanja vprašanj³⁸. V procesu analize podatkov sem odgovore intervjuvancev pojmovno kodirala in oblikovala kategorije kot osnovne ugotovitve naše analize (Stirling 2001, 390). Vprašanja sem razdelila v štiri osnovna tematska vprašanja: *Kakšen je namen delovanja točke osveščanja?; Kako poteka produkcijski proces tekstov na safe.si?; Kako avtorji tekstov interpretirajo otroško rabo spleta?; Kako avtorji razumejo tveganja in prednosti otroške rabe spleta?*

7.2 REZULTATI ANALIZE

Rezultate bom predstavila po posameznih analizah. Najprej bom predstavila rezultate tekstovne analize, ki jim bodo sledili rezultati analize produkcijske prakse ter rezultati analize družbene prakse.

7.2.1 REZULTATI TEKSTOVNE ANALIZE

Rezultate tekstovne analize bom predstavila s tipičnimi primeri.

³⁷ Korespondenca s koordinatorico projekta Tanjo Šterk z dne 4.9.2013.

³⁸ Pri skupini petih kolegov prostovoljcev sem preverila, ali in kako lahko ista vprašanja različni anketiranci razumejo različno. Testne anketirance sem najprej prosila naj odgovorijo na anketna vprašanja razdeljena na štiri tematska vprašanja: kakšen je namen delovanja safe.si; kako poteka produkcijski proces tekstov na safe.si, kako avtorji interpretirajo otroško rabo spleta; kakšno je razumevanje tveganj in prednosti rabe interneta pri otrocih? Za vsako posamezno vprašanje sem postavila še nekaj podvprašanj, ki so se navezovala na razumevanje samega vprašanja ali na podani odgovor (npr: kako bi to vprašanje postavili s svojimi besedami; kako razumete termin uporabljen v vprašanju; kako prepričani ste v dejstvo, ki ste ga navedli v odgovoru; na podlagi česa ste odgovorili tako; je bilo vprašanje težko ali lahko, itd.). Po pregledu predtestiranja sem vprašanja primerno uskladila z odgovori predtestiranih intervjuvancev.

7.2.1.1 Rezultati analize rabe modalnih oblik

V tekstih na safe.si obstajajo trije ključni vzorci poimenovanj spletnih tveganj. Prvi je zapovedna oblika, kaj se sme in kaj se ne sme. Tipični primeri: pazi na svoje geslo (safe.si/otroci 2012), »ne verjemi neznancem« (safe.si/najstniki 2012), »ne izdajaj« (safe.si/otroci 2012), »zaščitite« (safe.si/starši 2012) itd. Drugi vzorec so neobvezujoča priporočila, kaj se lahko, kaj se svetuje in kaj se odsvetuje. Tipični primeri so: »ne priporočamo« (safe.si/ucitelji 2012), »potrebna je tudi previdnost« (safe.si/ucitelji 2012) itd. Tretji vzorec pa je vprašalna oblika, s katero želijo tvorci tekstov odgovornost za oceno potencialnih spletnih tveganj prenesti na bralca samega: »Ali sem e-odvisnik?« (safe.si/najstniki 2012); »Kako vem, kdaj je preveč ...« (safe.si/najstniki 2012) itd. V večini primerov ni navedenih odgovorov, zato je sklep o tveganjih prepuščen bralcu, v tem primeru tudi otroku, samemu. Slednji si mora na vprašanje odgovoriti sam in nato tudi sam oceniti, ali je izpostavljen potencialnemu tveganju ali ne.

Analiza modalnosti je pokazala, da je pogojna oblika uporabljena predvsem, kadar gre za prelaganje odgovornosti na otroke v smislu aktivnega udejstvovanja pri samoregulaciji in preventivi. Tipični primer je naslednji: »Vsako zlorabo lahko prijaviš upravitelju igre.« (safe.si/najstniki 2012). Tudi pri poimenovanju odgovornosti države in izobraževalnih institucij je v večini uporabljena pogojna oblika.

Vprašalne oblike so avtorji uporabljali predvsem, kadar so predpostavljali samodiagnosticiranja otrok na podlagi odgovorov na zastavljena vprašanja. V večini primerov so bila vprašanja zastavljena tako, da nimajo odgovorov in je sklep o tveganjih prepuščen bralcu, v tem primeru tudi otroku, samemu. Tipični primer je naslednji: »Kako naj se zaščitim pred spletnim nasiljem?« (safe.si/najstniki 2012).

7.2.1.2 Rezultati analize jezikovnih sredstev za poimenovanje tveganj

Analiza jezikovnih sredstev za poimenovanje spletnih tveganj je pokazala, da so pri poimenovanju tveganj avtorji tekstov prevladujoče uporabljali inverzijo med prilastkom in odnosnico, kjer prilastek stoji levo od odnosnice. Tipični primeri so: »nezaželene vsebine« (safe.si/otroci 2012), »neprijetne posledice« (safe.si/najstniki 2012), »neprimerni komentarji«, »fotografije in videoposnetki« (safe.si/starši 2012). Zaradi tega bralci dobijo prevladujoč

negativen pomen o spletu in tveganjih povezanih z njimi. Avtorji so v tekstih z negativno konotiranimi levimi prilastki zaznamovali predvsem besede »tekst«, »vsebina«, »sporočilo«, »slika«. Bralci tekstov tako dobijo prevladujoč negativen pomen o teh besednih zvezah. Tipični primeri so naslednji: »zlonameren tekst«, »sovražna«, »prostaška in nadlegovalna sporočila«, »nasilne in sovražne vsebine«, »neprimerne vsebine«, »gole, seksi, namigujoče slike« (safe.si 2012).

Predvsem nekatera nasilnostna in spolna tveganja so avtorji poimenovali s prilastki, ki dajo spletnim tveganjem zelo eksplicitno negativno konotacijo. Osredotočila sem se na jezikovna sredstva, ki označujejo spolna tveganja, ki so običajno le poimenovana, nikjer pa niso natančneje opredeljena. Tako je pornografija v istem pojmovnem registru tveganja kot nasilje in razizem ter spada v skupino t.i. »nezaželenih vsebin«. Tipični primer je: »Se zavedate, da otroci lahko po naključju naletijo na nezaželene vsebine na internetu (nasilje, razizem, pornografija ...)?« (safe.si/starši 2012). Besedna zveza »otroška pornografija« je uporabljena v kontekstu, kjer uporabnike spleta poziva, naj takšne vsebine prijavijo, nikjer pa ni opredelitve pornografije kot spletno tveganje in njene potencialne škode za otroke in mladostnike. Tipični primer je: »Otroško pornografijo ali sovražni govor lahko prijavite na ...« (safe.si/starši 2012). Eksplicitna spolnost je uporabljena zgolj v kontekstu računalniških iger in je opredeljena kot »neprimerna vsaj za mlajše otroke«. Tipični primer sta naslednji povedi:

Računalniške in spletne igre so za mnoge otroke in tudi odrasle zelo privlačen način preživljanja prostega časa. Zavedati pa se morate, da kljub temu, da gre za računalniške igre, niso vse namenjene otrokom. Nekatere vsebujejo toliko krvi, nasilja, neprimerne izražanja, eksplicitne spolnosti, seksističnih in rasističnih pogledov, da vsaj za mlajše otroke niso primerne. (safe.si/starši 2012).

V prejšnjem opisu računalniških iger je sicer prisotno opozorilo, v katerem je avtor opozoril na obstoj tveganj povezanih z igrkami, vendar pa so ta opozorila brez natančnejšega vsebinskega konteksta. Še več, avtor v prvi povedi računalniške igre poimenujejo kot privlačne – kot nekaj pozitivnega.

Kadar so avtorji navajali nasilnostna tveganja, kot sta ustrahovanje in nadlegovanje, so uporabili jezikovna sredstva, ki so zgolj označevalci, brez definicij. Vsebine povezane z npr. mobilnim nadlegovanjem, tako vsebujejo le nasvete, kako se izogniti nadlegovanju in kam primere nadlegovanja prijaviti, sama opredelitev nadlegovanja pa je prepuščena uporabnikom. Tipični primeri so naslednji: *»Nadlegovanje prek spleta in drugih tehnologij je nedopustno.«* (safe.si/starši 2012). V opisanem primeru je spletno nadlegovanje opredeljeno kot nekaj nedopustnega in ima negativno konotacijo, kar je skladno s prvinami feminističnega diskurza, toda le v kolikor gre za spolno nadlegovanje. Vendar je istočasno odsotna opredelitev omenjenega spletnega nadlegovanja. Na podlagi besede nedopustno sem nato sklepala, da gre za nadlegovanje, ki močno posega v sfero otrokove spolne integritete in nedotakljivosti in slednjo izjavo opredelila kot skladno s feminističnim diskurzom o zaščiti otrok pred spletnimi tveganji.

»Naučite svoje otroke, da pravila lepega obnašanja veljajo tudi na spletu«; »Učite jih, da je razlika med tem, kaj je prav in kaj ne, na internetu enaka kot v resničnem življenju« (safe.si/starši 2012). Iz opisanih primerov je moč razbrati tudi avtorjevo analogijo med nadlegovanjem v resničnem in virtualnem svetu, kjer so zgolj starši tisti, ki morajo otroke in mladostnike naučiti, kako se vesti na spletu, da se bodo izognili takšnim negativnim spletnim in mobilnim izkušnjam. To pa je skladno z neoliberalnim diskurzom, po katerem so družbeni problemi pravzaprav problemi posameznika (Fairclough 1999, 7) in se jih ločuje od širšega konteksta in dogajanja v kontekstu širše družbene celote. V tem smislu tudi zaščita pred potencialnimi tveganji na internetu ni stvar državne regulative niti spletnih ponudnikov, ampak se morajo s tem soočati potrošniki/starši sami.

Analiza je pokazala, da so avtorji za označevanje spolnih spletnih tveganj – predvsem tistih povezanih s sekstingom – uporabili prvine feminističnega diskurza. Tipični primer je:

Seksting je pošiljanje/izmenjavanje napol golih ali golih fotografij z vrstniki prek spleta ali mobilnega telefona. Če v kaj takega nisi prisiljen s strani druge osebe, je lahko tudi to normalen del odraščanja in razvoja spolne identitete. Take slike in pisma so si ljudje izmenjavali že mnogo pred pojavom interneta, tako da to na nek način ni nič novega. (safe.si/ otroci 2012).

Kljub temu, da je to najboljši približek rabi feminističnih diskurzov za konceptualizacijo spolnih spletnih tveganj, pa gre tudi v tem primeru zgolj za poimenovanje brez natančne opredelitve spolnih tveganj. Še več, slednja so že v naslednji povedi opisna kot nekaj, kar lahko predstavlja tudi pozitiven in normalen del odraščanja in spolne identitete. V tem primeru je jasno viden antagonizem oziroma preskok z opisa tveganja na normalizacijo učinka porna na seksualizacijo otrok, kar je neoliberalen pogled na spletna tveganja, ki izhaja iz težnje po neomejevanju otrok in nevmešavanju države.

7.2.1.3 Rezultati analize jezikovnih sredstev za poimenovanje prednosti

Analiza jezikovnih sredstev za poimenovanja prednosti je pokazala, da so avtorji splet opisovali s prilastki, ki se navezujejo na pravljичni svet in tako ustvarili pozitivni pomen rabe spleta za otroke. Tipični primeri so: »čarobni svet varnega interneta« (safe.si/otroci 2012); »čudovita spletna doživetja« (safe.si/ucitelji 2012); »poseben čar« (safe.si/starši 2012); »nov, vznemirljiv svet« (safe.si/starši 2012). Skupnosti v spletu so s stališča otrok in mladostnikov zato poimenovane kot »socialne rešilne vrvi«. Ključni vzorec pri poimenovanju prednosti je raba pogojne oblike in poimenovanje v obliki nasvetov. Tipični primer je: »Anonimnost, ki jo ponujajo spletne klepetalnice, je tako lahko tudi prednost ... « (safe.si/starši 2012). »Da bo raba mobilnega telefona res zabavna, svetujemo ...« (safe.si/najstniki 2012). Avtorji so uporabljali besedo »res« kot dodatno prepričevanje uporabnikov naj verjamejo prednostim, kar dejansko ustvarja dvom v te prednosti. Z besedno zvezo »res zabavna« konotirajo, da je lahko raba mobilnega telefona kljub nevarnostim tudi zabava, ampak da bo res prevladala zabava, so dodali še nasvete.

7.2.1.4 Rezultati analize jezikovnih sredstev za poimenovanje odgovornosti otrok

Sledi analiza jezikovnih sredstev, s katerimi avtorji v tekstih poimenujejo otrokovo odgovornost za (samo)zaščito pred spletnimi tveganji. Analiza je pokazala, da so avtorji za označevanje odgovornosti otrok uporabili zapovedi brez pojasnila oziroma brez konceptualizacije potencialnih tveganj. Takšne zapovedi narekujejo otrokom, da so za zaščito odgovorni sami. Tipična primera: »Nauči se učinkovito iskati informacije na internetu (za pomoč pri iskanju prosi starše in učitelje).«; »Imej kritično mišljenje o najdenih informacijah, saj lahko naletiš na zavajajočo vsebino, kot so napačne in neresnične informacije.« (safe.si/otroci 2012). Na podlagi predstavljenih primerov lahko trdim, da kljub zapovedni

obliki, ni pojasnila o tveganjih, s katerimi se otroci soočajo, oziroma pred katerimi se morajo zaščititi. Hkrati tudi načini soočanja oziroma zaščite niso opredeljeni, zato je razlaga »učinkovitega iskanja« ter posedovanje in pridobivanje veččin »kritičnega mnenja« prepuščeno otrokom in mladostnikom samim.

Avtorji so v tekstih za poimenovanje otroške odgovornosti uporabljali besede »presodi«, »preveri« in »premisli«, ki so hkrati tudi kognitivne dejavnosti, za katere je potrebno otroke in mladostnike najprej usposobiti, šele potem bi se bilo mogoče zanesti na to, da so otroci tega tudi sami sposobni. Vendar lahko na podlagi pregledanih raziskav EU Kids Online trdim, da otroci v praksi niso sposobni zadostne samoregulacije in zaščite, zato je tudi potrebna vključitev zaščite s strani ostalih deležnikov (starši, učitelji, državna regulativa, ponudniki vsebin).

S tem dokazujemo prisotnost ključne prvine neoliberalnega diskurza, ki povečuje posameznikovo svobodo in hkrati njegovo odgovornost, saj naj zaščita pred potencialnimi tveganji na internetu ne bi bila stvar državne regulative niti spletnih ponudnikov, ampak se morajo s tem soočati potrošniki (otroci in starši) sami.

7.2.1.5 Rezultati analize jezikovnih sredstev za poimenovanje odgovornosti staršev in učiteljev

Analiza tekstov je pokazala, da so zapovedi in nasveti, kaj lahko starši in učitelji storijo sami za varnost otrok na spletu, ključen vzorec rabe jezikovnih sredstev, s katerimi avtorji prelagajo odgovornost na odrasle (starše in učitelje). Največ zapovedi pri poimenovanju odgovornosti odraslih je v prvi osebi in z glagolom »učite«, »naučite«, »izobrazite«, »poučite«, »razložite«. Tipični primer: »Učence morate poučiti o dogovorjenih načinih pisanja v klepetalnicah.« (safe.si/ucitelji 2012).

Avtorji so v tekstih uporabljali zapovedi, ki poimenujejo pomembnost aktivne vključitve staršev v otrokovo brskanje po spletu. Na podlagi slednjega tako sklepam o posrednem prenašanju odgovornosti za zaščito na starše. Zelo nazorna je pri tem trditev »Bodite starš!« (safe.si/starši 2012), ki zagovarja enačenje dobrega starševstva z vključenostjo, rednim spremljanjem, nadzorom in zaščito otrok pred spletnimi tveganji. Tipični primeri: »Starši morajo svoje otroke varovati pred sovražnimi in nasilnimi vsebinami na internetu.«

(safe.si/starši 2012). S predlogi in nasveti so posredno sporočili, da so prvi v vrsti za varnost otrok odgovorni ravno starši in učitelji. Tipični primer: »V primeru, da te nadlegujejo, se zaupaj staršem.«; »Starše vedno sproti obveščaj o novih spletnih prijateljih.« (safe.si/najstniki 2012).

Prelaganje odgovornosti na starše se kaže tudi v rabi vprašalnic, ki služijo pojasnitvi, kako lahko starši sami pripomorejo k zaščiti otrok pred spletnimi tveganji, vendar v večini primerov ni navedenih odgovorov, zato gre za retorična vprašanja, kjer je sklep o tveganjih in potencialni škodi prepuščen bralcu. Tipični primer: »Kako lahko odrasli preprečite mobilno ustrahovanje?« (safe.si/starši 2012). Edini odgovor na vprašanja je v obliki poudarjanja samodiagnoze in samopomoči, kjer se v izboru jezikovnih sredstev ponovno kaže prelaganje odgovornosti na starše in učitelje same. Tipični primer: »Pridobite osnovno znanje uporabe interneta, saj boste tako lažje ocenili potencialne nevarnosti.« (safe.si/ucitelji 2012).

7.2.1.6 Rezultati analize jezikovnih sredstev za poimenovanje odgovornosti države in izobraževalnih institucij

V tekstih na safe.si avtorji redko poimenujejo odgovornost državnih oziroma izobraževalnih institucij za zaščito otrok pred spletnimi tveganji. Omenjeno je zgolj prenašanje odgovornosti na izobraževalne institucije (šole in vrtce), niso pa uporabljena jezikovna sredstva za poimenovanje neposredne odgovornosti države in regulative/zakonodaje same. Prelaganje odgovornosti na izobraževalne institucije se kaže predvsem v rabi zapovedi, kaj mora šola storiti in v obliki neobligatornih nasvetov, kaj šole in učitelji lahko storijo: »Dolžnost šole je zagotoviti varnost otrok tako v fizičnem, kakor tudi virtualnem svetu.« (safe.si/ucitelji 2012).

7.2.1.7 Rezultati analize jezikovnih sredstev za poimenovanje odgovornosti ponudnikov spletnih vsebin in tehnologije

Pri poimenovanju odgovornosti ponudnikov spletnih vsebin in tehnologije za zaščito otrok pred spletnimi tveganji so bila (kot sem predpostavila v teoretičnem delu) uporabljena jezikovna sredstva, ki so izrazito marketinško usmerjena. V večini z rabo zapovedne modalne oblike opredelijo nakup plačljivih programov ter vsebin kot predpogoj za varno rabo spleta. Tipični primer: »Nalagaj le aplikacije iz uradnih spletnih trgovin« (safe.si/najstniki 2012). Z rabo slednjih avtorji izražajo, da je zaščita pred spletnimi vsebinami nekaj, kar je potrebno

kupiti. Tu moramo omeniti, da gre, nasprotno od moje teoretične predpostavke, predvsem za zaščito pred ekonomskimi tveganji in ne vrednostnimi ali spolnimi. Tipični primer poimenovanja ekonomskega tveganja: »grožnje mobilnim napravam« (safe.si/otroci 2012). Zato avtorji uporabljajo nagovor k nakupu plačljive programske opreme. Najbližje poimenovanju odgovornosti ponudnikov za zaščito pred vrednostnimi ali spolnimi tveganji je le posredno prenašanje odgovornosti na moderatorje: »Dolžnost moderatorja je zagotovitev varnega in primernega spletnega okolja.« (safe.si/ucitelji 2012).

Nasprotno pa so brezplačne storitve vedno opisane kot sumljive in nevarne: »Bodi še posebej previden pri nalaganju brezplačnih aplikacij.« (safe.si/najstniki 2012). Raba prilastka »brezplačno« doda negativno konotacijo besedi, ob kateri se pojavi in označuje stalno sumljivost, zato se vedno, kadar gre za »brezplačne« vsebine ali aplikacije svetuje »še posebna previdnost«. Pri čemer si bralec ustvari pomen, da nič na spletu ni brezplačno. Tipični primer: »Ni vse, kar se na internetu ponuja »brezplačno«, tudi v resnici zastonj.« (safe.si/najstniki 2012).

7.2.1.8 Rezultati analize retoričnih tropov in figur

Ključna značilnost opisovanja spletnih prednosti je, da niso natančneje konceptualizirane, ampak samo poimenovane s pomočjo *metafor*, katerih namen je bralca na zdravorazumski ravni prepričati v pozitivne lastnosti otroške rabe interneta. Avtorji so uporabili trope tudi pri opisu nevarnosti oziroma negativnih posledic za otroke in mladostnike na spletu. Značilna je raba metafore za internet kot prostor, kjer na otroke preži nevarnost (Macdonald 2003, 126). Metafora »ulica v otroški sobi« (safe.si/starši 2012) poudarja nevarnost, ki se iz neznanega zunanjega okolja prek spleta preseli v intimni prostor naših domov, kjer na otroke preži stalna nevarnost, kot na ulicah. Z metaforo »objavljanje z zrnom soli« (safe.si/ucitelji 2012) želijo avtorji opozoriti na stalno previdnost pri objavljanju osebnih podatkov in fotografij, saj jih je na spletu težko izbrisati, ker »nikoli ne vemo, kam vse se je še razširilo« (safe.si/najstniki 2012). Zaključim lahko, da z rabo metafor pri poimenovanju spletnih tveganj avtorji poudarjajo neznane in neskončne razsežnosti spleta in potrebo po stalni previdnosti pred sicer neznano in nedefinirano nevarnostjo.

Z opisom razvoja tehnologije, ki otrokom omogoča neomejen dostop do spleta, so avtorji poudarili pomembnost razširitve zavedanja in znanj o spletnih tveganjih, saj se ne moremo več zgolj zanašati na spremljanje otrok in njihovih spletnih aktivnosti doma. Pri tem avtorji uporabijo metaforo, da so »ti dnevi mimo« (safe.si/ucitelji 2012). Hkrati je v tekstu nakazano nasprotje med »brezskrbnim otroštvom« (safe.si/starši 2012), ki ga negira in ogroža tehnološki razvoj. Gre za nezaželen in nasilen poseg v otroško brezskrbnost s strani tehnologije, ki je izražena z besedo »oropala« (safe.si/starši 2012). Otroci naj bi imeli več tehnološkega znanja kot večina staršev, hkrati pa so v obdobju pubertete bolj uporniški in »navihani«, zato velikokrat računalnik uporabljajo brez starševske vednosti. Tipični primeri so: »Se vam zdi, da vas vaš otrok glede uporabe in obvladovanja novih tehnologij prehiteva po levi in po desni? Poleg tega so nekateri otroci navihani in se skrivaj vtihotapijo na računalnik pozno ponoči ... « (safe.si/starši 2012). S prikazano rabo metafor avtorji na eni strani zmanjšajo pomen odgovornosti staršev za zaščito otrok pred spletnimi tveganji na račun otroške prevlade v tehnološkem znanju. Na drugi strani pa gre za potlačitev dejstva, da je v naravi pubertetnic in pubertetnikov, da se izognejo starševskemu nadzoru. Tu bi se moral vključiti pomen drugih instanc (mobilnih operaterjev, šole, države, nevladnega sektorja), vendar avtorice zgolj namigujejo, na kaj vse morajo starši pozorni, da bodo bolj učinkoviti.

Navajamo tudi nekaj izstopajočih *poosebitev*. Prva je personifikacija računalnika kot otrokove varuške: »Računalnik naj ne postane otrokova varuška« (safe.si/starši 2012). Kljub temu, da avtorji sicer poudarjajo pozitivne lastnosti spleta za otroke in različne tehnične zaščite, pa vseeno celotno odgovornost za potencialna tveganja, ki so jim otroci izpostavljeni, prenašajo na starše. Hkrati ta personifikacija računalnika pove veliko o odnosu avtorja do starševske odgovornosti oziroma o pogledu avtorjev na pomembnost in razsežnost interneta v otrokovem/mladostnikovem življenju, kjer resnične socialne odnose (starševstvo – otroštvo – prijateljstvo) nadomeščajo z »on-line odnosi«.

Analiza *retoričnega vprašanja* v tekstih na safe.si je pokazala, da ga avtorji uporabljajo za obravnavo tem, ki so za starše in otroke pomembne z vidika poznavanja zaščite pred spletnimi tveganji. Skladno z bistvom retorične figure, avtorji odločitev o pravilnosti odgovora in posledičnih ukrepih prepustijo bralcu. S tem se izognejo in hkrati še poglobijo vsebinski problem že predhodno omenjene pomanjkljive konceptualizacije spletnih tveganj in predlogov za zaščito. Z vprašanji, kot so: »Ali je internet najboljši način za iskanje informacij?« (safe.si/starši 2012), in »Koliko je preveč tehnologije?« (safe.si/starši 2012), ki

nimajo odgovora, so avtorji prenesli odgovornost za odločitev neposredno na bralce. Zelo jasno retorično vprašanje, na katerega bralec pozna odgovor, je uporabljeno le v primeru, ko gre za nagovor k nakupu zaščite za telefone/računalnike: »Zakaj bi svojo mobilno napravo (ki pogosto vsebuje osebne podatke in poslovne skrivnosti) še naprej pustili nezavarovano?« (safe.si/starši, najstniki, otroci 2012).

7.2.1.10 Rezultati analize rekontekstualizacije pomenov

Nejasna konceptualizacija »neprijetnega počutja« in »neprimernih vsebin« je razvidna v naslednjem tipičnem primeru: »Učenci naj zaupajo vam (učiteljem) ali staršem, če se zaradi nečesa na spletu počutijo neprijetno. Neprimerne vsebine, kontakte oziroma nadlegovanje jim lahko pomagata prijaviti na sami spletni strani družabne mreže, kjer obstajajo mehanizmi za prijavo zlorab.« (safe.si/ucitelji 2012). Feministični diskurz je vključen v pozivu k prijavi, netoleranci in zaščiti otrok pred spletnimi tveganji. Vendar so feministične težnje po zaščiti otrok redefinirane in prenesene v neoliberalni kontekst, za katerega je značilno pomanjkanje konceptualizacije nasilnostnih in spolnih tveganj. Vključeno je tudi poudarjanje samopomoči, kjer so za prepoznavanje in zaščito odgovorni bodisi otroci ali odrasli sami, država in spletni ponudniki pa so iz tega konteksta izvzeti.

Za starše je zaskrbljujoče predvsem zavedanje, da lahko pornografi in pedofili z lažno identiteto do otrok dostopajo tudi prek klepetalnic. Otroci najpogosteje navezujejo stike prek različnih socialnih omrežij in pogosto nezavedno in neposredno objavljajo identifikacijske podatke v njihovem profilu (Livingstone in drugi 2010, 46). Strah povezan z neznanci, ki jih otroci in mladostniki spoznajo na spletu, je v večini produkt konceptualnih nejasnosti o spletnih tveganjih, ki samo še utrdijo pomen stalno prisotnega in nedefiniranega strahu. Tudi opisanem spodnjem tipičnem primeru so avtorji z uporabo jezikovnih sredstev za označevanje neznancev s spleta tvorili tak pomen. Analiza je pokazala, da so avtorji zelo malo besedila namenili opisu spletnih tveganj povezanih s pedofilijo in EPV/pornografijo, glede na to, da je komuniciranje z neznanimi osebami najpogostejše tveganje, s katerim se srečujejo EU otroci na spletu. Tipični primer je: »Tovrstne informacije namreč iščejo ljudje s slabimi nameni, predvsem pedofili in ostali potencialni nadlegovalci.« (safe.si/starši 2012).

Splošno pomanjkanje konceptualizacije tveganj na straneh za osveščanje in informiranje o spletnih tveganjih se jasno kaže v rabi jezikovnih sredstev, ki izražajo nedefinirano tveganje in poudarjajo stalen strah ter stalno nevarnost na spletu. Tipični primeri: »Nikoli ne moreš zagotovo vedeti ali souporabniki spletnih klepetalnic lažejo ali ne.« (safe.si/otroci 2012). Pomanjkljiva konceptualizacija tveganj se kaže tudi v rabi levega prilastka »potencialno/potencialni«, s katerim avtorji poudarjajo nedoločenost in neopredeljenost, zato so te nevarne osebe vedno poimenovane kot neka neznana in nedoločena grožnja, tipični primeri slednjega so: »neznanci«, »ljudje s slabimi nameni« (safe.si/najstniki 2012) itd. Le v dveh primerih v vseh vsebinskih sklopih je nadlegovalec eksplicitno poimenovan kot pedofil. Pedofil tako spada v skupino »ljudi s slabimi nameni«, kamor spadajo tudi ostali »potencialni nadlegovalci«. Pomembnost takšnih nenatančnih konceptualizacij je predvsem v tem, da omogočajo lažjo rekontekstualizacijo in manipulacijo s pomeni, v tem primeru s spletnimi tveganji.

Avtorji so uporabljali tudi prvine feminističnega diskurza pri poimenovanju otrok in mladostnikov kot potencialnih žrtev, ki jih je potrebno zaščititi pred spletnimi tveganji: »otroci in mladostniki so najlažje in najpogostejše žrtve« (safe.si/starši 2012). Vendar pa so otroci eksplicitno poimenovani kot žrtve le v poglavju »O varni rabi mobilnika«. Natančna konceptualizacija otrok kot žrtev potencialnih spolnih ali nasilnostnih spletnih tveganj, pa je v tekstih na safe.si odsotna.

Analiza je pokazala, kako avtorji prevzamejo neoliberalni diskurz in rekontekstualizirajo »otroke« iz pasivnih objektov, ki jih lahko starši po želji regulirajo, v aktivne subjekte, ki naj bi se s tem, ko so izpostavljeni tveganim spletnim vsebinam, naučili nadzirati čustvene odzive na sporne vsebine. Neoliberalni diskurzi so vidni predvsem v poudarjanju sposobnosti otrok za obvladovanje spletnih tveganj in njihovi zmožnosti samoregulacije (Buckingham 1996, 398), saj zagovarjajo idejo, da bi lahko necenzurirana dostopnost do spletnih vsebin celo koristila telesnemu in duševnemu razvoju mladih (Sternheimer 2003), kar lahko razberem iz sledečega tipičnega primera: »Vendar pa tehnični ukrepi sami po sebi ne morejo biti rešitev ... ker tako mladih ne moremo naučiti, kako ravnati, če se srečajo z neprimerno vsebino ali spletnim nadlegovanjem.« (safe.si/ucitelji 2012).

Neoliberalno neintervenistični diskurz je v tekstu skladen z neobligatornimi nasveti, kako si lahko otroci in odrasli/starši sami pomagajo. V tem se kaže prelaganje odgovornost za zaščito na starše in učitelje, ki bi morali vsa ta tveganja prepoznati ter otroke poučiti do te mere, da bi se bili sami sposobni izogniti spletnim tveganjem. S spodnjim tipičnim primerom sem razkrila rekontekstualizacijo prvin feminističnega diskurza, ki so redefinirane v skladu z aktualnimi neoliberalnimi družbeno-političnimi praksami in zagovarjajo, da so za zaščito otrok pred spletnimi tveganji odgovorni otroci/mladostniki in njihovi starši in ne državna regulativa ali ponudniki spletnih vsebin. Tipičen primer: »Zaradi vseh nevarnosti, s katerimi se lahko otroci srečajo pri uporabi interneta, morate glavno skrb za internetno varnost otrok prevzeti nase starši, ki morate otroke naučiti varno uporabljati računalnik in internetne storitve.« (safe.si/starši 2012).

Kljub predhodno pojasnjenemu sklicevanju na feministično poimenovanje otrok kot žrtev in neoliberalno opredelitev staršev kot primarnih zaščitnikov, pa v bom nadaljevanju analizirala, kako avtorji v tekstu redefinirajo starševsko odgovornost za zaščito otrok in slednjo rekontekstualizirajo v kapitalistični kontekst. Tu velja ponoviti že omenjeno trditev, da so trenutni kapitalski interesi mnogokrat izgovor za kritje ideološke zainteresiranosti za pornografsko utrjevanje marginalizacije otrok z namenom ohranjanja možnosti njihovega izkoriščanja in vzdrževanja tradicionalnih spolnih in seksualnih norm. V tem smislu prav dobro služi javnomnenjski, medijski in oglaševalski argument, da so za varnost otrok v razmerjih pornografizacije spleta odgovorni predvsem starši. Tako se tudi diskurzi o negativnih medijskih učinkih pogosto sklicujejo na diskurze o dobrem starševstvu. Vendar v praksi starše sodobni kapitalistični princip dela ter posledično zaposlitvena in karierna tveganja časovno in psihofizično izčrpavajo (Šribar 2006). Ker se čedalje bolj povečuje raba interneta prek osebnih komunikacijskih naprav zunaj doma ali šole, starši otrok ne morejo stalno nadzorovati. Zato je v tekstih safe.si prisotno redefiniranje teoretične starševske odgovornosti v praktično poimenovanje njihove nezmožnosti in nesposobnosti za zaščito. Tipičen primer: »Za starše je skoraj nemogoče, da bi sedeli ob otroku ves čas, ko je ta na računalniku oziroma internetu. Pogosto so starši tudi še vedno v službi, ko njihovi otroci pridejo domov iz šole.« (safe.si/starši 2012).

V teoretičnem delu sem že predstavila, da avtorji starševsko nezmožnost za zaščito redefinirajo v kapitalistični kontekst, kjer hitro rešitev predstavljajo plačljivi zaščitni

programi, ki naj bi namesto staršev otroke varovali pred potencialnimi tveganji na internetu (Buckingham 1996, 398). Zato govorim o hibridnem diskurzu. Delno lahko to teoretično predpostavko potrdim, saj so v tekstih najbolj podrobno konceptualizirana ravno ekonomska tveganja, kot so vdori nezaželene programske opreme. Za vsa ekonomska tveganja so na voljo plačljive tehnične rešitve, medtem ko so brezplačne storitve vedno opisane in konotirane kot nevarne. Tipična primera sta: »Nalagaj le aplikacije iz uradnih spletnih trgovin ...«; »Bodi še posebej previden pri nalaganju brezplačnih aplikacij.« (safe.si/najstniki 2012)

Tudi analiza retoričnega vprašanja je pokazala, kako avtorji poudarjajo pomen nakupa zaščite za komunikacijske naprave in ne pomena zaščite otrok in mladine pred tveganji. Tipičen primer: »Zakaj bi svojo mobilno napravo (ki pogosto vsebuje osebne podatke in poslovne skrivnosti) še naprej pustili nezavarovano?« (safe.si/najstniki, starši 2012). Del teoretične predpostavke o prisotnosti hibridnih diskurzov je tako potrjen. Vendar pa je analiza tudi pokazala, da gre za primarno poudarjanje prednosti pred tveganji in ne za primarno poudarjanje tveganj za voljo pospeševanja nakupa plačljivih programov. Omenjena ekonomska korist tako ne izhaja zgolj iz nakupa programske opreme, ker, če ostanemo zgolj na nivoju proizvodnje strahu za voljo pospeševanja prodaje zaščitnih programov, izpustimo pomembno komponento problema; tj. podarjanje prednosti z namenom prikrivanja dejanskih tveganj – ekonomsko in pornografsko izkoriščanje žensk in otrok ter v primeru homoseksualne pornografije tudi podrejenih moških (Šribar 2006, 91).

7.2.1.11 Rezultati analize naturalizacije

Pri poimenovanju odgovornosti otrok so avtorji redno uporabljali jezikovna sredstva, s katerimi poimenujejo nedefinirana spletna tveganja. Že v teoretičnem delu sem omenila, da nedefiniranost tveganj služi implicitnemu poudarjanju stalno prisotnega strahu in s tem poudarjajo potrebo po stalni pozornosti in previdnosti otrok na spletu. Tipični primer: »Ni nujno, da vsi ljudje na internetu govorijo resnico, zato ne nasedaj prevaram in lažem.« (safe.si/najstniki 2012). Tudi pri analizi poimenovanj odgovornosti staršev in učiteljev pokažemo rabo jezikovnih sredstev, ki poudarjajo nedefinirana in nepojasnjena tveganja in poimenujejo splet kot neresničen svet poln laži in nevarnosti. Tipični primer je: »Otroke učite, da ne smejo verjeti vsemu, kar na internetu preberejo.« (safe.si/starši 2012, safe.si/ucitelji 2012).

Analizirala sem rabo jezikovnih sredstev za potrjevanje zdravorazumskosti trditev, pri katerih si bralec ustvari pomen, da so spletna tveganja nekaj, v kar ne dvomimo. S samoumevnim ustvarjanjem zdravorazumskih povezav se nam zdi, kot da so tipi diskurza izgubili vsakršni ideološki naboj in ravno ta navidezna odsotnost ideoloških povezav v diskurzih ima največji ideološki učinek, saj ideologija deluje prikrito, kot da ne obstaja. Analiza je pokazala, da avtorji naturalizacijo uporabljajo pri opisovanju spletnih tveganj, pri katerih se ne sklicujejo na znanstvene dokaze ali definicije. Gre za poudarjanje nedefiniranih spletnih tveganj, kar deluje še močnejše, kot če bi bila ta tveganja eksplicitno opredeljena. Avtorji naturalizirajo nedefiniran strah, ki pa je predstavljen kot nekaj samoumevnega oziroma zdravorazumskega. Tipičen primer: »Ne obstaja nikakršno zagotovilo, da vsi ljudje na internetu govorijo resnico, zato naj otroci ne nasedajo prevaram in lažem ...« (safe.si/starši 2012, safe.si/ucitelji 2012).

Na podlagi opravljene analize lahko trdim, da prevladujejo jezikovna sredstva namenjena naturalizaciji neškodljivosti spletnih tveganj oziroma naturalizaciji spletnih prednosti, ki je skladna z neoliberalnim diskurzom o edukativnosti spletnih vsebin: »Priložnosti in koristi interneta daleč presegajo njegove nevarnosti.« (safe.si/starši 2012). Opisan primer kaže, kako se avtorji pri navajanju vrednostnih sodb ne opirajo na znanstvene dokaze, ampak se sklicujejo zgolj na zdravorazumskost, iz česar je razvidna naturalizacija spleta kot prostora, ki otrokom nudi več priložnosti kot tveganj. Kljub temu pa avtorji ne izključujejo obstoja tveganj, ampak jih z rabo jezikovnih sredstev naturalizirajo v nekaj normalnega in celo koristnega za otroke in mladostnike. Tipičen primer je: »Če v kaj takega (Seksting) nisi prisiljen s strani drugih oseb, je lahko tudi normalen del odraščanja in razvoja spolne identitete. Take slike so si ljudje izmenjavali že mnogo let pred pojavom interneta, tako da to na nek način ni nič novega.« (safe.si/otroci 2012).

Avtorji so se v določenih delih sklicevali na »statistike«, vendar je namen sklicevanja na znanost in statistične podatke brez navedbe raziskav zgolj dati izjavi večjo veljavo, v katero naj bralec ne bi dvomil – kljub temu, da nikjer ni navedeno, katere statistike so to in kje lahko najdemo te raziskave. Tipičen primer je: »Statistike kažejo, da so težave s pedofili v resničnem svetu veliko večje od tistih v virtualnem svetu.« (safe.si/starši 2012).

V tekstih je prisoten zelo subtilen in impliciten prehod k jezikovnim sredstvom, ki so izrazito del kapitalističnega diskurza. Najprej sem analizirala naturalizacijo poimenovanja starševske in učiteljske odgovornosti za zaščito otrok pred spletnimi tveganji. Tipični primer: »Zaradi vseh nevarnosti, s katerimi se lahko otroci srečajo pri uporabi interneta, morate glavno skrb za internetno varnost otrok prevzeti nase starši, ki morate otroke naučiti varno uporabljati računalnik in internetne storitve.« (safe.si/starši 2012).

Avtorji ne naturalizirajo le stalno prisotnih spletnih tveganj, ampak posredno ali neposredno naturalizirajo tudi potrebo po stalni starševski intervenciji, ki se morajo zavedati in poznati vse nevarnosti spleta. Slednje je v tekstu razvidno iz rabe zdravorazumskih trditvev o nujnosti starševskega poznavanja tveganj in stalnem nadzoru otrok. Tipičen primer je: »Pri tem ne pozabite, da vam tudi najboljši sistemi za filtriranje ne bodo nudili absolutne varnosti in je zato treba otroke naučiti pravilno iskati na internetu.« (safe.si/starši 2012).

V poimenovanju in naturalizaciji starševske odgovornosti sledi preobrat oziroma prehod iz naturalizacije starševske primarne odgovornosti za zaščito k poudarjanju njihove nemoči/nesposobnosti. Tipični primer: »Starši ste torej tisti, ki morate v prvi vrsti poskrbeti za dobro zaščito in varnost domačega računalnika. Sama tehnična zaščita pa običajno ni dovolj, vaši otroci pa imajo verjetno več tehničnega znanja kot vi in jo bodo znali zaobiti.« (safe.si/starši 2012).

Avtorji z zdravorazumskimi trditvami naturalizirajo pomen in pomembnost dobre tehnične zaščite in tako prenesejo odgovornost za zaščito s staršev na tehnologijo, posredno ponudnike. Tipični primer: »Protivirusna zaščita in požarni zid sta postala stalnica pri varovanju domačih računalnikov.« (safe.si/otroci 2012).

Poglavje lahko zaključim z ugotovitvijo, da v tekstih na safe.si prevladuje naturalizacija nedefiniranih spletnih tveganj in starševske odgovornosti za zaščito otrok ter naturalizacija starševske nesposobnosti in nezmožnosti za zaščito otrok, kjer rešitev predstavljajo tehnične naprave in programi. Z naturalizacijo tveganj avtorji posredno dosežejo naturalizacijo potrebe po plačljivih programih za zaščito, kar je izrazito neoliberalen oziroma kapitalistični odnos do problematike spletnih tveganj. Svojo teoretično predpostavko lahko deloma potrdim, saj gre za kapitalistični diskurz z nagovorom k nakupu zaščitnih programov. Vendar pa temu ne morem pripisati tako velike pomembnosti, kot sem jo opisala v teoretičnem delu.

Analizirala sem tudi *pomanjkanje logično-semantične zveze* med vzrokom in posledico. Slednje je prisotno v nesmiselnih povedih, ki zanikajo same sebe. Tipična primera: »Vedi, da je nadlegovanje zgolj »virtualno«, torej neosebno, vendar pa ni resno nevarno, vse dokler niso znani osebni podatki.« (safe.si/otroci 2012); »Spletna sovražnost je pogosto prikazana v primernih oblikah, ki jih filtri vedno ne prepoznajo kot neprimerne.« (safe.si/starši 2012). V omenjenih dveh povedih je odsotna logična pojasnitev posledic povezanih s spletno sovražnostjo in nadlegovanjem. V prvi povedi so tveganja opredeljena kot »zgolj virtualna«, kar naj bi pomenilo, da spletne vsebine in dejavnosti otrok apriori niso škodljive, če le-te ne odražajo škode v realnem življenju, pri čemer je pogoj poznavanje osebnih podatkov. Hkrati je v drugi povedi tveganje »spletna sovražnost« opredeljena kot »prikazana v primernih oblikah« (safe.si/otroci 2012). Odsotna je dodatna pojasnitev, kaj je spletna sovražnost, kakšna je lahko potencialna škoda in zakaj je filtri ne identificirajo.

Tudi pri rabi jezikovnih sredstev za poimenovanje starševske zaskrbljenosti gre za pomanjkanje logično-semantične zveze med definicijo tveganj in posledicami, kar je razvidno iz sledeče povedi: »Količina časa, ki ga otroci preživijo na spletu, je vir frustracij mnogih staršev« (safe.si/starši 2012). Odsotna je pojasnitev tega, na podlagi česa avtorji trdijo, da je vir frustracij le količina in vsebina oziroma kaj otroci na spletu počnejo in ne koliko časa so na spletu. Na »frustracije« avtorji podajo pomensko prazne nasvete: »Ostanite mirni, saj vaše prestrašeno reagiranje ne bo prineslo nič dobrega, prav tako pa tudi ne ignoriranje problemov.« (safe.si/starši 2012). V prvem delu povedi starši ne smejo preveč panično odreagirati, vendar ga že z drugim delom avtor negira, ko trdi, da ignoriranje problema tudi ni priporočljivo. Nikjer pa ni opredeljena »prava mera« med reakcijo in ignoriranjem, na katero se avtor sklicuje. Gre za nasvet, ki je pomensko prazen, saj staršem ne da nobenih konkretnih usmeritev, kako se odzvati na potencialna spletna tveganja za otroke. Edini nasvet, ki ga starši tu dobijo, je: »Kadar vas kaj moti, se o tem pogovorite.« (safe.si/starši 2012), kjer pa gre za pomanjkanje opredelitve tega »kar moti«, in opravičuje akcijo staršev, ki ne sega v segment »nepotrebne panike«. Navajam tudi tipični primer pomanjkanja logično-semantične zveze med tveganji, posledicami ter starševsko odgovornostjo za zaščito: »Če otrok kaže močne znake zasvojenosti z internetom, mobilnimi telefoni oziroma računalniškimi igrigami razmislite o posvetovanju s strokovnjakom (psihiatrom, psihoterapevtom, šolskim psihologom oziroma svetovalno službo.« (safe.si/starši 2012). V prvi povedi avtorji navajajo konkretno posledico spletnih tveganj – zasvojenost s spletom – vendar ni nikjer pojasnitve, kako te

posledice prepoznati, kakšni so znaki in kakšne vsebine bi lahko to povzročile. Tudi pomoč strokovnjakov ni opredeljena, gre zgolj za posvetovanje.

7.2.1.13 Analogija med realnim in virtualnim svetom ter otroškim svetom in svetom odraslih

Najbolj izrazite analogije v tekstih na safe.si so tiste med realnim in virtualnim svetom, ki naturalizirajo obstoj spletnih tveganj in nam na zdravorazumski način pripovedujejo, da so v primerjavi s tveganji, s katerimi se otroci in mladostniki srečujejo v realnem svetu, spletna tveganja manjša, neškodljiva in so normalen pojav odrasčanja. Tipični primer: »Statistike kažejo, da so težave s pedofili v resničnem svetu veliko večje od tistih v virtualnem svetu.« (safe.si/ucitelji 2012).

Druga analogija med realnim in virtualnim svetom se nanaša na primerjavo med dvema socialnima svetovoma za otroke. Avtorji delajo analogijo med otroškim svetom na spletu in otroškim svetom v realnem življenju. Tipični primer je: »V mrežo lahko povabiš svoje znance in prijatelje iz »resničnega« življenja ali pa spoznavaš nove na osnovi podobnih interesov.« (safe.si/najstniki 2012).

Avtorji zanikajo sami sebe, ko navajajo potrebo po upoštevanju splošnih družbenih pravil tudi na spletu, kljub temu, da so predhodno jasno opredelili, da gre za dva različna svetova, kjer se otroci drugače obnašajo in kjer so izpostavljeni drugačnim tveganjem in potencialnim posledicam. Tipični primer je: »Pravila in vzgoja za internet sta zelo podobna pravilom in vzgoji za »resnično« življenje.« (safe.si/starši 2012).

Analiza je pokazala analogije med svetom otrok in odraslih v odnosu do spleta; oziroma med otroštvom in starševstvom v internetnem svetu. Avtorji so naredili jasno ločnico med njunima svetovoma, kjer so otroci opredeljeni kot aktivni uporabniki spleta, ki potrebujejo nadzor in pomoč staršev. Kljub temu, da splet otrokom predstavlja socialno rešilno vrvo, morajo biti tudi pri tem aktivno udeleženi in vpleteni starši z enakimi pravili in normami kot v realnem svetu. Zato se tudi na spletu/»rešilni vrvi« pojavljajo enaki socialni problemi kot v realnem svetu. Tipični primer je: »Na splošno so lahko strani za otroke varne ... Vendar le, če boste

vključeni ter seznanjeni z njegovim svetom in pozorni na morebitne težave.« (safe.si/starši 2012).

7.2.1.14 Povzetek rezultatov tekstovne analize

Raziskava je pokazala obstoj antagonističnih diskurzov. Mešanje prvin feminističnega in neoliberalnega diskurza se kaže že v poimenovanju otrok. V tekstih sem razkrila prvine feminističnega diskurza pri poimenovanju otrok in mladostnikov kot najbolj verjetnih žrtev, ki jih je potrebno zaščititi. Vendar pa je natančna konceptualizacija otrok kot žrtev potencialnih spolnih ali nasilnostnih spletnih tveganj odsotna. Kljub temu lahko na podlagi izvedene tekstovne analize potrdim prisotnost rekontekstualizacije feminističnih aspiracij po zaščiti otrok in njihove konceptualizacije otrok kot žrtev v neoliberalnem diskurzu, ki zagovarja posameznikovo svobodo in hkrati njegovo odgovornost ter je proti omejevanju vsebin na spletu. Avtorji so rekontekstualizirali »otroke« iz pasivnih objektov, ki jih lahko starši po želji regulirajo, v aktivne subjekte, ki naj bi se s tem, ko so izpostavljeni tveganim spletnim vsebinam, naučili nadzirati čustvene odzive na sporne vsebine. Prvine neoliberalnega diskurza se kažejo v poimenovanju sposobnosti otrok za obvladovanje spletnih tveganj in njihovi zmožnosti samoregulacije (Buckingham 1996, 398), kjer bi lahko necenzurirana dostopnost do spletnih vsebin celo koristila njihovem telesnemu in duševnemu razvoju mladih (Sternheimer 2003).

Avtorji analiziranih tekstov so uporabili prvine neoliberalnega diskurza in starševsko odgovornost za zaščito redefinirali v starševsko nezmožnost in nesposobnost za zaščito v praksi. Nadalje so jih nato redefinirali v kapitalističen kontekst, kjer so starševsko odgovornost navezali na tehnološko zaščito, ki naj bi namesto staršev otroke varovala pred spletnimi tveganji. V nalogi sem skušala na ravni jezika pokazati, da neoliberalne jezikovne prvine, ki z ekonomskega stališča zagovarjajo odgovornost staršev pri zaščiti otrok, do neke mere podpirajo diskurz nevarnega interneta. Takšno proizvajanje strahu in občutka odgovornosti staršev za zaščito ustvarja potrebo po zaščiti, ki služi določenim ekonomskim interesom tako, da starše nagovarja k nakupu zaščitne opreme za telefone in računalnike. S tem posredno poskrbijo za varnost otrok na spletu, saj moč in denar dobi tisti, ki zna izkoristiti naše moralne negotovosti in nam priskrbi moralne nadomestke (Glasser 1999). Vendar pa lahko del teoretične predpostavke tudi ovržem, saj sem s tekstualno analizo

pokazala, da ne gre zgolj za poudarjanje tveganj zaradi ekonomske koristi ob nakupu zaščite, ampak da prevladuje poudarjanje prednosti spleta z namenom prikrivanja dejanskih tveganj. Zato tudi v tekstih na safe.si avtorji pri svojem promoviranju plačljivih zaščit in storitev uporabljajo prvine feminističnega diskurza in jih rekontekstualizirajo v kapitalistični diskurz.

Ker v nalogi trdim, da si je takšen antagonističen diskurz v procesu naturalizacije zagotovil dominanco, sem z analizo naturalizacije spletnih tveganj odgovorila še na drugi del prvega raziskovalnega vprašanja, kjer trdim, da kljub navidezni objektivnosti in namenu po zaščiti otrok, teksti na SAFE.SI vsebujejo veliko, predvsem prikritih, sodb o internetnih tveganjih. V teoretičnem delu sem predpostavila, da je ena izmed glavnih karakteristik tekstov ta, da informirajo deležnike s tehnikami zastraševanja o stalnem in vseprisotnem obstoju internetnih tveganj za otroke in mladostnike, z namenom povečati zaskrbljenost staršev. Tekstovna analiza je pokazala, da te tehnike širjenja strahu temeljijo predvsem na nepopolni konceptualizaciji tveganj.

V okviru neoliberalnega diskurza so za zaščito pred spletnimi tveganji odgovorni posamezniki oziroma starši in otroci sami, kar služi kapitalistični logiki, ki se v tekstih izraža z naturalizacijo pomembnosti nakupa plačljivih programov za zaščito pred spletnimi tveganji. Slednja se kaže v zelo subtilnem prehodu od naturalizacije stalno prisotnih tveganj, do naturalizacije izključno starševske odgovornosti, kjer sta država in industrija/spletni ponudniki izpuščeni iz te odgovornosti. Ko teksti dosežejo primarni namen, to je, da vzbudijo v starših brezpogojno potrebo po zaščiti otrok, pa avtorji z jezikovnimi izbori naturalizirajo še njihovo praktično nesposobnost in nezmožnost poznavanja vseh spletnih tveganj iz česar sledi še končna naturalizacija potrebe po nakupu zaščitnih sredstev. In to je eden izmed razlogov problematičnosti izkoriščanja antagonističnega diskurza o spletnih tveganjih, saj gre za prednostno naturalizacijo in poudarjanje potrebe po zaščiti, medtem ko so spletna tveganja (predvsem spolnostna in nasilnostna) še vedno nekonceptualizirana in prevladujoči diskurz o spletnih tveganjih še vedno neraziskan in v skladu s trenutnimi izkoriščevalskimi kapitalskimi in ideološkimi interesi. Z rabo določenih jezikovnih sredstev se kaže dajanje prednost kapitalskim interesom, ki imajo tudi ideološko korist, to je pornografsko utrjevanje otrok z namenom ohranjanja obstoječih družbenih in spolnih norm.

7.3 REZULTATI ANALIZE PRODUKCIJSKE PRAKSE

Analiza poglobljenih intervjujev je pokazala, da se avtorice tekstov na obravnavanem spletnem portalu zavedajo obstoja spletnih tveganj za otroke in njihovo dojemanje otrok kot družbene skupine, ki je najbolj dovzetna za posledice spletnih tveganj, kar lahko umestimo v feministični diskurz. Kot problematično izpostavljajo predvsem otroško nepoznavanje in nezavedanje o spletnih tveganjih in nevarnostih. Tipična izjava:

Otroci si delijo gesla s prijatelji, kar vodi do kraje identitete, nadlegovanja, vdor v profile itd. Problematično je tudi razkrivanje in objavljanje preveč osebnih fotografij in informacij na profilih in na splošno na spletu, velik problem je tudi seksting, ki je kar pogosto prisoten pri slovenskih otrocih, pošiljanje golih fotografij prek mobilnega telefona; prebiranje zavajajočih ali napačnih informacij, kot so razne zdravstvene informacije o hujšanju itd. (Oseba C: vodja projektov).

Vendar avtorice kljub feminističnemu odnosu do poimenovanja otrok kot potencialnih žrtev spletnih tveganj povezanih s pornografijo in pedofili, (kar se v tekstih na safe.si kaže v tipični izjavi » ...otroci in mladostniki so najlažje in najpogostejše žrtve.« (safe.si/starši 2012)), hkrati menijo, da se s slednjimi v realnih okoliščinah sreča le malo otrok oziroma je tveganje zanemarljivo. To je skladno s ključnimi prvinami neoliberalnega diskurza, kar podkrepim s tipično izjavo: » ... ta medijska gonja proti internetu in pedofiliji, kjer je procentualno gledano majhna verjetnost, da bi pedofili otroka pač nadlegovali, bolj je verjetno to vrstniško nasilje. To je bolj pogost pojav, kot pa da jih nek odrasel človek nadleguje preko spleta.« (Oseba C: vodja projektov). Hkrati so se distancirale od spolnih spletnih tveganj za otroke. Nobena od respondentk eksplicitno ni izpostavila primera pornografije, ampak le posredna tveganja povezana s spletno pornografijo, kot so objavljanje golih fotografij, ali pa neselektivno prebiranje informacij in klepetanje z neznanci. Še več, avtorice kljub poimenovanju otrok kot potencialnih žrtev spletnih tveganj zavzamejo nasprotno stališče, to je, da je na spletu za otroke več prednosti kot tveganj. Tipična izjava:

Internet je super, brez tega se danes ne da več živeti. Otroci se danes že rodijo z internetom. Že zelo zgodaj znajo uporabljati računalniško miško, zato se jim z rabo računalnika in spleta zagotovo razvija motorika. Hkrati dobijo tudi občutek

večpredstavnosti in se z gledanjem risank prek spleta že zelo zgodaj se srečajo s tujimi jeziki. (Oseba A: koordinatorica projekta).

Neoliberalni diskurz se kaže tudi v poimenovanju sposobnosti otrok za obvladovanje spletnih tveganj in njihovi zmožnosti samoregulacije (Buckingham 1996, 398), kjer naj bi neregulirana/neomejena dostopnost do spletnih vsebin celo koristila telesnemu in duševnemu razvoju mladih (Sternheimer 2003). Zato imajo avtorice protiregulativno stališče oziroma so proti omejevanju vsebin na spletu. Tipična izjava: »Tudi evropske raziskave kažejo, da tisti otroci, ki jim starši niso preveč regulirali in prepovedovali vsebin na spletu, so se sicer prej soočili s temi tveganji, ampak zato tudi postali odporni in se naučili, kako se z njimi soočiti.« (Oseba C: vodja projekta).

Prvi bistveni sklep, ki lahko povzamem na podlagi opravljene analize produkcijske prakse je, da respondentke pri poimenovanju otrok v odnosu do spletnih rekontekstualizirajo »otroke« iz pasivnih objektov, ki jih lahko starši po želji regulirajo, v aktivne subjekte, ki naj bi se z izpostavljenostjo spletnim tveganjem naučili nadzirati čustvene odzive na tvegane vsebine. Iz slednjega je razvidno že v teoriji omenjeno progresivno neoliberalno stališče o spletnih tveganjih za otroke in mladostnike, ki govori o »vsezmožnosti« otrok in poudarja izobraževalno noto in je nasprotje protipornografskim feminističnim diskurzom (Easton 1994, 14). Drugi sklep pa je, da naj bi bili v skladu s stališčem respondentk najprej in najbolj odgovorni za varnost otrok na spletu starši, nato poudarjajo vlogo šole, nazadnje pa tudi države.

Ideologija avtoric na safe.si je usmerjena v poudarjanje primarne vloge starševskega sodelovanja in njihove odgovornosti za zaščito, kar je ključna prvina neoliberalnega diskurza. Istočasno pa se v izjavah intervjuvank kaže protiregulacijski pristop, saj so vse intervjuvanke trdile, da je nasploh najbolj učinkovita zaščita otrok starševski pogovor, iz katerega se otrok nauči, kako se soočiti s spletnimi tveganji in na dolgi rok pridobi veščine za samozaščito in samocenzuro. Vse intervjuvanke izhajajo iz skupnega prepričanja, da je najbolj učinkovita zaščita pred spletnimi tveganji zaupljiv odnos s starši, ki otroku omogoča, da se z njimi odkrito pogovorijo o spletnih tveganjih. Tipični izjavi avtoric sta: »Starši naj čim več berejo o tem in izobražujejo svojega otroka. Res, da so tveganja, ampak se moraš z njimi soočiti, še prej pa se moraš o tveganjih informirati tudi sam. Tako moraš znati otroku razložiti, naj se na

spletu ne odziva neznancem.« (Oseba B: študentka pri projektu); »Mislim, da morajo dati staršem nek zgled. Od malega biti zraven in spremljati aktivnosti in se pogovarjati z njim, kaj počne na spletu. Da bo vprašal starše, če bo kaj narobe, to je bilo ali mi lahko pomagaš. Da se vzpostavi nek odnos.« (Oseba A: koordinatorica projekta).

Hkrati morajo biti starši glede kvalitetnega preživljanja časa na spletu zgled otrokom. Tipična izjava: »Naloga staršev je pogovor, ocena otrokovega vedenja, poučevanje kakšna so tveganja, da jim damo nasvet, svetujemo pozitivne stvari in aktivnosti, izobraževalne ter zabavne in ne neko zapravljanje časa, ker ravno od nekega dolgčasa običajno začnejo otroci delati neumnosti.« (Oseba C: vodja projektov).

S predhodno tekstovno analizo sem razkrila, da teksti na safe.si otrokom in mladostnikom priporočajo, naj se čim prej zaupajo staršem in hkrati, da morajo starši budno spremljati aktivnosti otrok na spletu in biti pozorni na spremembe v vedenju. Vendar pa spodnja izjava kaže, da je ugotovitev tekstovne analize v nasprotju s prepričanjem avtoric, da starši vedno zadnji izvejo za probleme otrok, ki izhajajo iz spletnih aktivnosti. Tipična izjava:

Starši se za intervencijo odločijo, ko je nekaj že narobe, ko pade na primer uspeh v šoli. Ali pa kadar otrok zapade v čudna vedenja in začnejo raziskovati, kaj je narobe. Kadar otrok naleti na spletu na nekaj grozovitega, tega ne bo zaupal staršem, ampak bo poskušal to rešiti z vrstnikom. Starši so zadnji, ki to izvejo, običajno ko jih pokličejo učitelji in potem je panika. Do takrat se starši tega ne zavdajo« (Oseba A: koordinatorica projekta).

Avtorice menijo, da se v praksi starši za poseg v spletne aktivnosti otrok odločijo šele, ko se nek problem odraža v realnem družbenem življenju in običajno panično odreagirajo in zavzamejo strogo restriktivne ukrepe, to je, da od otroka zahtevajo popolno izključitev iz spletnih aktivnosti. Vendar respondentke menijo, da je slednji ukrep neučinkovit in naj bi otroku s tem naredili še več škode. Tipična izjava: »To, da bi internet vzeli otroku, je zelo nerealno, ker s tem lahko povzročimo tudi socialno izključenost, zato na safe.si tega ne svetujemo.« (Oseba C: vodja projekta). Glede regulacije in aktivne zaščite otrok pred spletnimi tveganji imajo avtorice izrazito neoliberalno stališče in se ne strinjajo z

omejevanjem spletnega dostopa in aktivnosti zgolj za voljo potencialnih tveganj (Furedi 2002).

Respondentke z izborom diskurzivnih prvin rekontekstualizirajo elemente feminističnega diskurza, ki se kaže kot težnje po zaščiti otrok, ki so potencialne žrtve in jih je potrebno zaščititi, v neoliberalni diskurz, ki zagovarja posameznikovo (otrokovo) svobodo in hkrati posameznikovo (starševsko/otrokovo) odgovornost. Neoliberalistični diskurz se kaže v prelaganju izključne odgovornost na starše, ki bi morali vsa ta tveganja prepoznati ter otroke poučiti do te mere, da bi se bili sami sposobni izogniti vsem spletnim pastem. Vse intervjuvanke izhajajo iz skupnega prepričanja, da so starši tisti, ki morajo bedeti nad svojimi otroki, se informirati o tveganjih in biti otrokom vzor glede spletnih aktivnosti. Takšen neoliberalen diskurz povečuje posameznikovo svobodo in hkrati tudi njegovo odgovornost. Tako so družbeni problemi spletnih tveganj za otroke predstavljeni kot problemi posameznika (Fairclough 1999, 7) in tudi zaščita pred potencialnimi tveganji na internetu ni stvar državne regulative niti spletnih ponudnikov, ampak se morajo s tem soočati potrošniki/starši sami (primerjaj Easton 1994, 11).

Ker je šola drugi najpogostejši kraj, kjer otroci dostopajo do interneta, bi bilo smiselno izkoristiti vzgojno-izobraževalni sistem in vlogo učiteljev za osveščanje otrok. Na podlagi opravljene tekstualne analize lahko sklenem, da je v tekstih na safe.si konceptualizacija učiteljeve vloge omejena predvsem na nasvete in priporočila otrokom, kako naj se zaščitijo sami. Hkrati pa lahko na podlagi produkcijske analize izpostavim skupno prepričanje respondentk o nujnosti bolj relevantne vloge šol pri osveščanju o spletnih tveganjih. Tipična izjava:

Definitivno šola ne more kar dvigniti rok in reči, da je to domena staršev, ker tudi problemi, ki se rodijo na internetu, se nadaljujejo v šoli. Tako da definitivno mora šola tu odigrati vzgojno vlogo, ker ni samo izobraževalna, ampak tudi vzgojna ustanova. Ne morejo si zatiskati oči pred tem, ampak se je potrebno z otrokom pogovarjat in imeti kakšno uro namenjeno temu, če se na primer pogovarjamo o vrstniškem nasilju se pogovarjamo tudi o tem na spletu. Pa če se pogovarjajo o spolni vzgoji se pogovarjajo tudi o sekstingu in pornografiji na spletu. (Oseba C: vodja projektov).

Šole in učitelje torej obravnavajo kot pomembne obveščevalce o spletni varnosti, kar je feminističen diskurz, ki zagovarja zaščito otrok. Vendar se respondentke sklicujejo le na posredovanje informacij, saj otroke zgolj informirajo o samozaščiti, zato gre za posredno prenašanje odgovornosti od učiteljev na otroke same, kar pa je neoliberalni diskurz. Kot posredniki informacij se samoopredelijo tudi avtorice tekstov na safe.si. Tipična izjava: »Naloga centrov za osveščanje je, da zagotovimo informacije ciljnim skupinam, prioriteta naloga staršev pa je, da se informirajo in poskrbijo za zaščito otrok pred spletnimi tveganji« (Oseba C: vodja projektov).

Kljub predhodnemu poudarjanju (samo)obvladovanja in prelaganja odgovornosti za zaščito na otroke in mladostnike v tem delu avtorice zavzamejo feministično stališče, da bi morala določen del odgovornosti za zaščito nositi tudi država oziroma zakonodajni organi. Tipična izjava avtorice: »Mogoče bi morali točno določiti kaj je spletno nadlegovanje, da se določi neka definicija, da bi lahko potem pravilno ukrepali.« (Oseba B: študentka pri projektu). Neoliberalen diskurz respondentk v odnosu starševske in otroške odgovornosti za samozaščito je torej antagonističen njihovemu feminističnemu odnosu do pomanjkljive konceptualizacije spletnih tveganj v povezavi s kazensko, medijsko in avdiovizualno zakonodajo s področja spletnih tveganj in zlorab. Vendar pa istočasno izpostavijo dolgotrajen in zapleten proces pregledovanja spornih in nezakonitih vsebin s strani policije in tožilstva. Tehnologija se namreč razvija veliko hitreje kot zakonodaja, ki naj bi jo obravnavala. Tipična izjava: »Slabost v tem procesu je predvsem tožilstvo. Ko policija posreduje tožilstvu traja zelo dolgo. So stvari, ki trajajo par let preden pridejo do konca, če sploh pridejo. Trendi pri tehnologiji gredo hitro naprej, zakonodaja pa zelo zaostaja.« (Oseba A: koordinatorica projekta).

Odnos respondentk do eksplicitne vloge države pri zaščiti/regulaciji je skladen z neoliberalnim diskurzom, predvsem s stališča nevmešavanja. Na splošno se intervjuvanke niso opredelile za sistematično in zakonsko opredeljeno regulacijo spornih spletnih vsebin za otroke, saj je po njihovem mnenju splet v Sloveniji dojet kot prostor svobode. Zato naj represivni prijemi in organi za zaščito otrok pred spletnimi tveganji ne bi bili konstruktivni. Menijo, da je boljše osveščanje in informiranje ciljnih skupin. Tipična izjava: »Vloga države pri zaščiti otrok pred spletnimi tveganji je stvar širše strokovne debate, ker internet je vseeno prostor svobode in je v Sloveniji opredeljen kot nekaj, kar je svobodno in necenzurirano, zato

represivni prijemi niso najboljši, boljše je osveščanje.« (Oseba C: vodja projekta). Zadnja v vrsti pa je po mnenju respondentk vloga industrije pri osveščanju in samoregulaciji, ki je zavezana predvsem dobičku, zato so vse težnje po zaščiti otrok pred spletnimi tveganji zelo samoiniciativne in nezavezujoče in po mnenju avtoric vezano na zakonodajne smernice. Tipična izjava: »Področje novih tehnologij, predvsem mobilne telefonije, s perspektive otrok zahteva angažma države.« (Oseba A: koordinatorica projekta).

V teoretičnem delu naloge sem predpostavila, da se z medijskim prioritetnim poudarjanjem tveganj posredno konstruira kultura strahu in dominantni diskurz o nevarnem internetu z namenom ustvarjanja potrebe po zaščiti, ki služi določenim ekonomskim interesom (Glasser 1999). Avtorice naj bi tako z izborom jezikovnih sredstev v skladu z neoliberalno kapitalistično usmerjeno politiko naturalizirale potrebo po nakupu zaščitnih sredstev, ki bi namesto staršev otroke varovali pred potencialnimi tveganji na internetu (Buckingham 1996, 398). Vendar pa respondentke plačljivih programov ne označijo kot najbolj učinkovit način zaščite. Tipična izjava:

Zaščitni programi in filtri so primerni le za mlajše otroke, ki lahko na pornografijo naletijo že, če odtipkajo naslov kakšne pravljice. Noben nadzorni organ ni sto odstotno učinkovit pa naj bo to plačljiv ali neplačljiv. Velikokrat je problem te opreme, ker ni na voljo v slovenskem jeziku in ker ne filtrira vsega, kar je treba, ali pa preveč filtrira. Ne prenašajte odgovornosti na filtre in programske opreme, ker to ni ... (Oseba C: vodja projekta).

Istočasno je analiza produkcijske prakse pokazala, da je ideologija avtoric na safe.si usmerjena v poudarjanje primarne vloge starševskega sodelovanja pri otroških spletnih aktivnostih in ne v nakup plačljivih programov. Tipična izjava avtoric: »Filtri niso zanesljivi, filtrirajo dobre stvari in prepuščajo slabe. Otroci so zelo vešči in pridejo čez te ovire. Boljši je starševski nadzor in sodelovanje« (Oseba C: vodja projekta).

Moja teoretična predpostavka o kapitalističnem izkoriščanju starševskega strahu pred spletnimi tveganji torej tu ne vzdrži. Avtorice izhajajo iz skupnega prepričanja, da se starši v praksi ne poslužujejo zaščitnih programov in da plačljivost slednjih ne pomeni nujno tudi

učinkovitosti pri zaščiti. Zato kot primaren preventivni ukrep predlagajo starševski pogovor in sodelovanje.

Tekstovna analiza točke osveščanja safe.si je sicer pokazala, da so pri poimenovanju najpogosteje uporabljena jezikovna sredstva, ki zaščito pred spletnimi vsebinami poimenujejo kot nekaj, kar je potrebno kupiti. Vendar gre tu predvsem za zaščito pred ekonomskimi in tehnološkimi tveganji in ne na primer pred spolnimi ali nasilnostnimi tveganji. Zato bi s takšnim zaključkom izpustila pomembno vprašanje, ki ima večji vpliv na oblikovanje diskurza o spletnih tveganjih, kot zgolj ekonomska korist ob večanju strahu in pospeševanju nakupa zaščitnih programov; to je, poudarjanje prednosti spleta in pomanjkljiva konceptualizacija tveganj, s čimer se v ozadje razprave umaknejo dejanska tveganja, povezana z ekonomskim in pornografskim izkoriščanjem žensk in otrok.

Respondentke menijo, da je za zaščito otrok pred spletnimi tveganji najbolj odgovorni starši, nato poudarjajo posredno vlogo šole, nazadnje pa tudi države ter da iz odgovornosti izpustijo industrijo. Analiza intervjujev je pokazala, da gre za prepletanje prvin feminističnih in neoliberalnih diskurzov že na ravni produkcijske prakse tekstov. Najbolj nazoren primer je poimenovanje otrok v odnosu do spletnih tveganj, kjer se antagonizem izraža v rekontekstualizaciji »otrok« iz pasivnih objektov, ki jih lahko starši po želji regulirajo in zaščitijo, v aktivne subjekte, ki naj bi bili sami sposobni (samo)obvladovanja spletnih tveganj, ki imajo lahko tudi izobraževalno noto. Hkrati se kaže antagonizem med prelaganjem izključne odgovornosti za zaščito na starše same in hkratnim poudarjanjem pomembnosti šole in učiteljev, vendar le pri posredovanju informacij, s čimer gre ponovno za posredno prenašanje odgovornosti na otroke same, kar pa je neoliberalni diskurz. Kljub prioritetenemu prelaganju odgovornosti na starše in otroke/mladostnike avtorice menijo, da bi morala določen del odgovornosti za zaščito nositi tudi država oziroma zakonodajni organi. Vendar ponovno zaključijo, da je v praksi vloga države pri regulaciji zelo neoliberalna in sledi stališču nevmešavanja. Na opisanih primerih sem prikazala dvojnost oziroma antagonizem, ki je del produkcijske prakse in je osnova produkciji prevladujočega družbenega diskurza nevarnega interneta.

7.4 RAZPRAVA

Sestavni del kritične diskurzivne analize je tudi analiza družbene prakse oziroma interpretacija rezultatov tekstovne analize in analize diskurzivne prakse, ki jo bom predstavila najprej, njej bo pa sledila razprava o možnostih soočanja in preoblikovanja obstoječih družbenih struktur povezanih s spolnimi in nasilnostnimi spletnimi tveganji. Ugotovitve bom nadgradila s soočenjem uradne zdravorazumske verzije družbenih realnosti, socialnih in političnih razmerij, zgodovine in konceptualnih kategorij z alternativnimi pogledi na družbo, politično kulturo itn. (Šribar in Vedramin 2009).

7.4.1 DRUŽBENA PRAKSA

Z analizo diskurza na safe.si sem želela razkriti, kako specifična raba diskurzov o spletnih tveganjih reproducira družbeni odnos do spletnih tveganj, ki so sicer raznovrstna. Osredotočila pa sem se na tveganja v povezavi z določeno vrsto seksualizacije (EPV), natančneje z razcvetom porna. Na podlagi analize tekstov sem v prejšnjih poglavjih prikazala notranje neskladje, pri poimenovanju (in odnosu do) spletnih tveganj ter zaščite s strani družbenih osveščevalcev, ki delujejo v okviru nacionalne točke osveščanja safe.si.

Kljub temu, da je najpomembnejše vprašanje pri otroški rabi spleta, kako se tveganja spremenijo v simbolno in dejansko škodo, so v vseh vsebinskih sklopih na safe.si potencialne posledice spolnih, nasilnostnih in vrednotnih tveganj zelo slabo, ali pa sploh niso, konceptualizirane. Zato se odnos mnenjskih voditeljev/nosilcev diskurzivnih praks kaže tudi v splošni odsotnosti iz razprav o spletnih tveganjih in zaščiti pred EPV. Manko na področju konceptualizacije in regulacije spletnih tveganj je predvsem posledica velike tehnološke razvitosti Slovenije in nepopolne ali odsotne vzgoje in izobraževanja, informiranja in ozaveščanja na področju spletnih tveganj in zaščite; slednje je gotovo tudi učinek vladajočega (neoliberalnega) javnega mnenja v zvezi s potencialno škodljivimi vsebinami (Šribar in Vedramin 2009). Pomanjkljiva konceptualizacija tveganj namreč omogoča lažjo rekontekstualizacijo in manipulacijo s pomeni in tako vpliva na produkcijo in reprodukcijo točno določenih diskurzov o spletnih tveganjih. Slednje omogoča, da so zlorabe in tveganja za otroke (predvsem tiste povezana z EPV) pogosto slabo definirana in zato poljubno interpretirana, skladno s trenutnim kapitalskimi interesi, ki so mnogokrat izgovor za kritje

ideološke zainteresiranosti za pornografsko utrjevanje marginalizacije otrok, z namenom ohranjanja možnosti njihovega izkoriščanja in vzdrževanja tradicionalnih spolnih in seksualnih norm (Državni zbor RS 2009).

In ravno splet (oziroma informacijsko-komunikacijska tehnologija na sploh) ima danes bistveno vlogo pri konstrukciji seksualnosti in oblikovanju spolnih identitet otrok in mladostnikov (torej pri vzdrževanju tradicionalnih spolnih in seksualnih norm); ter vlogo pri njihovem odnosu do nasilja in nasilne spolnosti. S pomočjo spleta so otroci/mladostniki že na prehodu med otroštvom in adolescenco vzpostavili vzorec tradicionalne spolne strukture, to je razlikovalno razumevanje moških in ženskih spolnih vlog. Uveljavljen je diskurz moškega seksualnega nagona (Hollway v Erjavec 2011), ki temelji na biološki pogojenosti seksualnosti oziroma na biološkem imperativu (Gavey v Erjavec 2011). Slednje obravnavam predvsem s stališča normalizacije pornografije, kjer naj bi gledanje pornografije na internetu oblikovalo predstavo o tem, kakšno je normalno seksualno obnašanje³⁹. Tukaj se učinek oblikovanja koncepcije resničnosti povezuje z učinkom normalizacije: normalna je internetna pornografska spolnost (Erjavec 2011). Na tem mestu poudarim, da je sociološki in socialnopsihološki pristop k obravnavi odnosa med otroci in mladimi ter potencialno škodljivimi vsebinami na spletu v kompleksnem raziskovanju povezanosti med konstrukcijami nasilja in spolnosti v medijih in percepcijo, stališči ter vedenjem (Zillmann in drugi v Šribar in Vedramin 2009, 39). Rezultati socialnopsiholoških raziskav kažejo, da konzumpcija porna lahko učinkuje tako, da odzvanja v nasilnem vedenju, po drugi strani pa konzumpcija nasilnih materialov lahko povzroči neposreden odziv v obliki spolnega vznburjenja in seksualno zaznamovanega vedenja (Šribar in Praprotnik 2009, 21). Zato tudi prevzamem stališče, da splet posreduje pri vzdrževanju sistemskega nasilja in dominantnih norm ter normalizirajočih stereotipnih spolnih vlog (Šribar in Vedramin 2009, 15). Vladajoče kulturne konstrukcije seksualnosti in nasilja v Sloveniji s komodifikacijo predvsem dekliških teles inducirajo slabe samo-podobe, ki so povezane tudi z negativnimi pojavi na področju

³⁹ Erjavčeva meni, da *porno chic* ni postal le »nadaljnja stopnja komodifikacije spolnosti in približevanja spolnega potrošništva vse širšemu krogu ljudi,« kot pravi McNair (2002: 26), »ampak je že sestavni del prevladujoče medijske potrošnje deklet, ki redno spremljajo internet. Še več, za moške intervjuvance, ki biskujejo predvsem pornografske spletne portale, sodi *porno chic* v domeno nezanimivega sklopa medijske pornografske konzumpcije. Čeprav so ženske v *porno chic* prizorih prikazane objektivizirajoče, ponižujoče in degradirajoče (Šribar in Praprotnik 2009, 20), jih dekleta razumejo povsem nekritično. Prepoznale so podrejeno pozicijo žensk, a so jo razumele kot družbeno vredno obnašanje (Erjavec 2011).

spolnega in reproduktivnega zdravja. Hkrati seksualno komodifikacijo otroških in mladoletnih teles v slovenskem prostoru povečuje možnosti za zlorabe otrok in mladoletnih za potrebe seksualne industrije in trgovine z ljudmi (Šribar in Vedramin 2009, 15).

Kljub opisani problematični vlogi spleta pri konstrukciji seksualnosti in oblikovanju spolnih identitet otrok in mladostnikov pa je prevladujoči odnos glavnih osveščevalcev do spletnih tveganj, ki se odraža tudi v splošnem družbenem odnosu, prežet s polarnostjo med poudarjanjem spletnih tveganj ter zanikanjem potrebe po sistematičnih smernicah in ukrepih za zaščito otrok. Slednje lahko podkrepim s predhodno navedenimi rezultati analize, iz katerih je razviden antagonističen odnos avtoric do potrebe po zaščiti pred spletnimi tveganji. Iz tega izhaja tudi njihov odnos do zaščite, kjer so za zaščito otrok pred spletnimi tveganji najbolj odgovorni starši, šele nato in le posredno šole, nazadnje pa tudi država, iz odgovornosti pa skoraj popolnoma izpustijo industrijo⁴⁰.

Povzamem lahko, da imajo avtorice prevladujoče neoliberalno stališče, saj menijo, da je za zaščito otrok pred spletnimi tveganji dovolj samoregulacija s strani staršev ali otrok. Vendar se je morala neoliberalna politika delno podrediti zahtevam po (ko)regulaciji, ki izhaja iz predhodno omenjenega sociološkega in socialnopsihološkega pristopa, da splet posreduje pri vzdrževanju systemskega nasilja in dominantnih norm ter normalizirajočih stereotipnih spolnih vlog – v povezavi z določeno vrsto seksualizacije (EPV), natančneje z razcvetom porna. Vseeno pa sem s tekstovno analizo prikazala, kako omahljiv in nedosleden je neoliberalen govor, česar rezultat je tudi antagonističen odnos družbenih osveščevalcev do spletnih tveganj in zaščite. Zato je (ko/samo)regulacija, ki jo omenjam, samo navidezna oziroma omejena na najnujnejše, otroško pornografijo in nasilne vsebine.

S tekstovno in produkcijsko analizo sem tako pokazala, da specifična raba diskurzivnih prvin v tekstih na safe.si omogoča reproduciranje in vzdrževanje antagonističnega diskurza o

⁴⁰ Prioritetna odgovornost staršev za spremljanje spletnih aktivnosti otrok in prepoznavanje tveganj ter preprečevanje potencialne škode je jasno razvidna iz rezultatov tekstovne analize, vendar pa so slednji v nasprotju z rezultati produkcijske analize, ki kažejo na sočasno zavednje avtoric o starševski neinformiranosti glede problemov otrok povezanih s spletnimi tveganji. Zato respondentke določen del odgovornosti za zaščito pripišejo državi in zakonodajnim organom, vendar menijo, da je v praksi vloga države pri regulaciji zelo neoliberalna in sledi stališču nevmešavanja, kar opravičuje s splošnim dojemanjem spleta kot prostora svobode, kjer represivni pristopi, četudi za zaščito otrok pred spolnimi tveganji, ne bi bili konstruktivni. Hkrati pa poudarjajo, da se starši za poseg v spletne aktivnosti otrok odločijo šele, ko se nek problem odraža v realnem družbenem življenju in običajno panično odreagirajo in zavzamejo strogo restriktivne ukrepe, ki pa so po njihovem mnenju ravno tako neučinkoviti.

spletnih tveganjih in posledično tudi aktualnega družbenega odnosa do spletnih tveganj, oziroma dominantnega diskurza nevarnega interneta. Problematičnost takšnega antagonističnega diskurza je večja predvsem zato, ker je pravzaprav na videz enoten. Slednji se je razvil v slovenski družbi, ki je prežeta z brezkompromisnim neoliberalnim odnosom do spletnih tveganj.

Dominantni diskurz vpliva tudi na aktualen družbeno-kulturni odnos do spletnih tveganj, zato ima antagonizem med feminističnim in neoliberalističnim diskurzom, ki sem ga razkrila na safe.si bistveno vlogo pri podpiranju dominantnega diskurza nevarnega interneta, ki je skladen s splošnim (ne zgolj neoliberalnim) vladajočim javnim mnenjem. In takšen dominantni diskurz nevarnega interneta postane naturaliziran, ker je strateška neoliberalna diskusija o spletnih tveganjih sprejeta v splošnem družbenem in političnem diskurzu. Zato so tudi eksplicitne spolne vsebine, natančneje »porno« in odnos do tveganj povezanih z njimi, postale navidezno marginalni žanr, ki pa se je razvil v centralno produkcijo pomena v razumevanju dinamike same kulture (to je splet preko določenih konstrukciji seksualnosti in spolnih identitet otrok in mladostnikov nosi pomembno vlogo pri vzdrževanju tradicionalnih spolnih in seksualnih norm). Šribarjeva meni, da so odgovorni za produkcijo, diseminacijo in regulacijo pornografije investirali otroke v profit in vzdrževanje neoliberalne ideologije na področju spleta, nasilja in spolnosti (Šribar 2009).

Vendar pa je namen naloge prikazati, da v diskurzu vendarle obstaja tudi možnost, da se človek z družbenimi strukturami sooči in jih morda preoblikuje. Zato KDA predstavlja možnost za posodobitev ekspertiznih in političnih artikulacij in strategij⁴¹. Za preseganje neoliberalne pornografske sprege je potrebno že na ravni produkcije diskurza preoblikovati pristop do spletnih tveganj, ki bi moral v ospredje postaviti nujnost regulacije medijskih/spletnih konstrukcij seksualnosti in nasilja. Slednja namreč prispeva k oblikovanju družbenih norm, ki v soočenju s profileracijo pornografske seksualnosti in prikazov seksualnega nasilja v javni prostor pomenijo pomembno vrednotno orientacijo predvsem

⁴¹ Vendar pa si nekateri avtorji postavljajo vprašanje, ali si domnevno znanstveno prizadevanje sploh lahko dovoli družbeno in politično motivacijo (Chilton 2005). Predvsem gre za dvom o kredibilnosti in učinkovitosti KDA, kot sredstvu družbene pravičnosti (Chilton 2005, 21). Tako tudi Widdowson (1995) že sam pojem KDA označi za kontradiktoren, saj naj bi bila KDA pristranska na dva načina: najprej se postavi na stran nekega ideološkega prepričanja in potem za anlizo izbere takšna besedila, ki potrjujejo favorizirano interpretacijo (Widdowson 1995, 169).

otrok in mladih (Šribar in Vedramin 2009). Zato je uravnoteženo (medijsko) poročanje in osveščanje (tudi safe.si) o spletnih tveganjih toliko bolj pomembno.

7.4.2 SOOČANJE IN PREOBLIKOVANJE OBSTOJEČIH DRUŽBENIH STRUKTUR

Z nalogo želim razviti konceptualno sled, po kateri je možno z znanstvenimi orodji preseči dominantno poimenovanje spletnih tveganj povezanih z EPV in nasiljem v okviru mehanizmov formalnega in neformalnega osveščanja/izobraževanja ter v javnih diskurzih (Šribar in Vedramin 2009). Pri tem izhajam iz zaključne predpostavke, da dominantni družbeni diskurz nevarnega interneta, izvajan v neoliberalni družbeni in politični platformi, vzdrži predvsem zaradi dveh konceptualnih pomanjkljivosti pri obravnavi spletnih tveganj in zaščiti otrok: *odsotnost konceptualizacije spletnih tveganj, predvsem tistih povezanih z eksplicitnimi spolnimi vsebinami ter pomanjkljiva opredelitev zaščite in odgovornosti za zaščito pred spolnimi, vrednotnimi in nasilnostnimi spletnimi tveganji*. Prav ta »neopredeljenost« predvsem spolnih (nasilnostnih) spletnih tveganj je namreč zelo indikativna, saj je najbrž del retorike spregledanega spola, kjer je bil spol kot osrednje organizacijsko načelo v izobraževanju pogosto spregledan (Leach v Šribar in Vedramin 2009, 19) oziroma razumljen kot nekaj, kar je nepomembno. Obstoječe spolne hierarhije pa se podpirajo prav s tem, da se o vprašanih in problemih ne govori (Russell v Šribar in Vedramin 2009, 19). Na podlagi rezultatov produkcijske analize, ki so pokazali, da se avtorice v večini sklicujejo na tuje točke osveščanja in raziskave EU Kids Online, lahko celo sklepam, da predhodno opisani konceptualni problemi presegajo slovenske meje in da izvor antagonističnega diskurza nevarnega interneta temelječ na nedosledni konceptualizaciji tveganj in prednosti sega celo globlje v normative EU in evropsko (celo svetovno) znanstveno-raziskovalno sfero na tem področju iz česar bi lahko celo zaključila, da je slednje vir, oziroma tisti združevalni diskurz, ki »na silo« združuje feminizem in neoliberalizem. Zato se prva smernica nanaša na *sistematično in družbeno-kulturno relevantno konceptualizacijo spletnih tveganj povezanih z EPV ter razvoj smernic za učinkovito družbeno osveščanje in zaščito otrok pred spletnimi spolnimi, vrednostnimi in nasilnostnimi tveganji*.

V prvi vrsti je potrebna razširitev raziskav na kvalitativne analize spletnih aktivnosti otrok, pri čemer je potrebno stremeti k razumevanju lastnih izkušenj otrok in njihovih kontekstualiziranih perspektiv (Hasebrink in drugi 2008), saj je eden izmed izzivov prav

razumevanje, kako so otrokove spletne aktivnosti povezane z njihovimi »offline« vsakdanjimi aktivnostmi. Tako bi lahko objasnili, kateri faktorji povečujejo verjetnost in možnost škode in kateri jo zmanjšujejo (Livingstone in drugi 2010, 16). Sočasno v obstoječi dosegljivi znanstveni literaturi obstaja manko na področju študij, ki bi raziskovale otroško opredelitev pornografije in hkrati zamenjale domnevanje o objektivni opredelitvi nasilja in pornografije, merjeni v analizi kvantitativnega pojavljanja v medijih in vpliva na otroke, z dejansko opredelitvijo otrok (Buckingham v Erjavec 2011). Prekiniti je potrebno s splošno medijsko, politično in tudi znanstveno prakso paternalističnega govorjenja v imenu otrok z različnimi (političnimi, ideološkimi in ekonomskimi) nameni in najprej razumeti, kako predmet obravnave opredeljujejo in razumejo sami otroci. Zato bi bilo potrebno opraviti študijo, ki bi najprej opredelila ključne pristope k opredelitvi pornografije, kot pomoč pri umeščanju otroške opredelitve in nato razkrila opredelitve, in razumevanja pornografije s strani samih otrok⁴² (Erjavec 2011, 43).

Na podlagi predhodno opredeljenih konceptualnih pomanjkljivosti lahko trdim, da so ustrezno identificirana in konceptualizirana spletna tveganja ter faktorji (»pornografske«) škode osnovna podlaga za opredelitev faktorjev zniževanja spletnih tveganj ter potencialne škode. *Slednji morajo biti smiselno implementirani v (medijsko in kazensko) zakonodajo oziroma postati zavezujoče smernice za vse vpletene deležnike. S tega stališča je pojmovanje staršev, kot najbolj odgovornih za varnost (spletno ali v realnem življenju) svojih otrok, smiselno in kredibilno le, če imajo na voljo natančnejše družbeno-kulturne in zakonodajne smernice in opredelitve tveganj in zaščite. Pri vsem tem pa mora prioritarno pravila in smernice za zaščito začrtati država, neodvisno od načela tržne logike.*

Z znanstvenimi raziskavami sicer lahko identificiramo faktorje za zniževanje spletnih tveganj, vendar se hkrati lahko regulativa odloči za toleranco slednjih (Livingstone in drugi 2011). Še več, politika in z njo speto raziskovanje nista sposobna opustiti enega svojih pglavitnih kapitalskih virov in uveljaviti drugih finančnih resursov delovanja (Šribar 2011, 76). Na tem

⁴² Erjavčeva (Erjavec 2011) je v raziskavi za revijo *Šolsko polje* povzela opredelitev in stališča otrok do internetne pornografije, kjer naj bi bila fantovska opredelitev bližje liberalni opredelitvi pornografije, ki izpostavlja spolno vznburjenje in eksplicitno spolnost, opredelitev deklet pa naj bi bila navidezno bližje feministični opredelitvi, ki izpostavlja objektivizacijo in podreditev žensk (Erjavec 2011, 55). Mladostniki tudi ne opredeljujejo internetne pornografije izolirano, ampak v kontekstu druge medijske, kulturne in družbene predstave o telesnosti, spolnosti in spolnih vlogah.

mestu povzemam tudi refleksijo Šribarjeve, da »na raziskovalno temo, ki bi obravnavala vsakdanje ekonomsko izkoriščanje otrok na spletu, v vladajočem, s podporo Evropske komisije opravljenem raziskovanju, ni naletela. Zato bi bilo smiselno razmisliti o razmerju med promocijo teh raziskav in informiranostjo staršev – katere so tiste teme, ki se ne raziskujejo na najvišji ravni financiranja in zato ostanejo tudi izven zornega kota staršev.« (Šribar 2011, 77).

Z raziskovalne perspektive te naloge bi sicer lahko rekla, da je država prva med tistimi, ki so poklicani k ustvarjanju ustreznih formalnih in neformalnih norm, ki uravnavajo spletne nevarnosti/tveganja, predvsem tista povezana s pornografizacijo družbe in vodijo k preseganju le-te z nediskriminatornimi konstrukcijami seksualnosti in multiplimi opolnomočenju otrok (Šribar 2009). Vendar pa je zaradi »revolucionarnosti« in nenehnega generiranja novih medijskih produktov vloga države in naddržavnih institucij, kot je EU, postala vprašljiva in jo bo morda treba na novo opredeliti oziroma jo posodobiti v skladu z drugačnimi zahtevami in potrebami regulacije, saj ni enotnega recepta za regulacijo, ki bi veljala za vse medije (Šribar in Praprotnik 2009, 80). Tradicionalna regulacija je bila zasnovana na vsevedni državi, kar ne ustreza moderni koncepciji znanja, ki je razpršeno in v rokah najrazličnejših subjektov ali združb. Model regulacije torej ne more biti osredinjen na vlogo države kot edine nosilke znanja in vednosti, temveč mora biti država sposobna uporabljati in upoštevati znanje vseh vpletenih in hkrati vse bolj upoštevati strukture globalnega nevladnega prava (Šribar in Praprotnik 2009, 83).

Smernice o zaščiti oziroma primerni regulaciji nadgradim še s konkretnim primerom dobre prakse. Ena od uspešnejših poti k doseganju boljše regulacije je koregulacija, ki jo mnogi vidijo kot ustrezen odziv na povečano tveganje za neuspeh tradicionalnih regulacijskih sistemov in ki hkrati predpostavlja in zahteva odgovornost družbe za to regulacijo, kjer se to zdi smiselno. V modernih in nenehno spreminjajočih se razmerah medijske produkcije mora biti tovrstna regulacija medijskih vsebin nenehno v »duhu časa«, *kar lahko doseže le, če so v proces aktivno vključeni tako vladni kot nevladni oziroma zasebni sektor, zakonodajna telesa in organizacije, ki se neposredno ukvarjajo z medijsko produkcijo, torej tudi izdajatelji /ponudniki medijskih vsebin in storitev IKT*. Sam koregulacijski sistem pa se lahko vzpostavi v okviru zgleда po sistemu NICAM s klasifikacijo Kijkwijzer. Zaključni sklep je, da morajo biti v sistem regulacije/koregulacije in s tem osveščanja aktivno udeleženi in vpleteni vsi

deležniki z enakimi pravili in normami. Sistem NICAM je zgled, kako lahko ustrezne vladne iniciative in primerni pravni okviri (zakonodaja), ponudijo učinkovit okvir delovanja, v katerem prepoznata neposreden interes tako država kot nedržavni sektor (medijska industrija) (Šribar in Praprotnik 2009, 90–108).

Kljub predhodno opisanemu primeru dobre prakse, pa je v Sloveniji v aktualnem času ključno vzpostaviti predvsem ravnotežje med delovanjem medijev in šolstva. Nobeno od teh dveh področij ne bi smelo v ukrepih zaostajati, pri čemer so medijski ukrepi zaradi večje prisotnosti in pomembnosti v življenju današnjih otrok in mladostnikov ter zaradi pomembnejše socializacijske vloge na področju spolnosti (Buckingham, 2003: 34) odločilnejši od šolskih. Na področju internetne pornografije je potrebna medijsko-pedagoška ofenziva. Pri tem je pomembna predvsem detabuizacija te teme v šolskem kontekstu. V sami šoli bi morali biti vzpostavljeni prostori za medijske in seksualne pedagoge ter ustrezno namenjen čas za obravnavo te vsebine z različnih perspektiv, ne le z biološke, kot je prevladujoče sedaj (Erjavec 2011, 59). Pomembnost vzgojno-izobraževalnega sistema vidim predvsem v delovanju kot protiutež komercialnim konstrukcijam seksualnosti, saj so otroci na tem področju prepuščeni sami sebi oziroma je njihova dobrobit odvisna zgolj od zrelosti, informiranosti in razpoložljivosti drugih pomembnih odraslih. Posredovanje znanja in učenja na tem področju je v Sloveniji toliko bolj pomembno, saj v nevladnem sektorju ni nobene organizacije, ki bi se v celoti posvečala tej problematiki (Šribar in Vedramin 2009, 18). Nereflektirana in nenormirana spolna vzgoja (če govorimo o EPV spletnih tveganjih) v izobraževalnem sistemu v Sloveniji ima še toliko bolj negativne učinke, saj se otroci in mladi seznanjajo s spolnostjo predvsem preko njenih medijskih, zlasti pornografskih, konstrukcij. Izhajam iz predpostavke, da tako posredovani stereotipi in konstrukcije tradicionalnih spolnih vlog v spolnosti vodijo v rizično vedenje na škodo otrok in odraščajočih ter na škodo drugih. V tem smislu je sekundarni cilj te raziskovalne naloge tudi opolnomočenje, informiranost in osveščenost otrok in mladih na področju spletnih vsebin in tam proizvedenih konstrukcij spolnosti in nasilja. Otroke in mlade je potrebno vzpodbuditi, da sprevidijo, kako vsebine na spletu oblikujejo naša stališča in vedenje v spolnosti in odnosih. Pomembno jim je dati tudi orodja, s pomočjo katerih bodo namesto ravnanja, ki temelji na predpostavkah in domnevah, lahko delovali na podlagi informiranih odločitev (Šribar in Vedramin 2009, 21). Potrebo po medijsko-pedagoški ofenzivi povzemam s konkretnjšimi smernicami:

- Spodbuditi je potrebno kritično analizo in evalvacijo internetne pornografije pri otrocih in mladostnikih (moško-ženski odnos, objektivizacija, degradacija, nasilje, moč in pornografska industrija) (Erjavec 2011, 58);
- Spodbuditi je potrebno aktivno soočenje s pornografsko posredovanimi stereotipi ter v analizi različnih zgledov kritično reflektirati prizadevanje deklet k popolnosti telesa (Erjavec 2011, 58).
- Okrepiti je potrebno medijsko pismenost na področju razlikovanja med »resnično spolnostjo« in pornografsko posredovanimi podobami ter spodbujati sposobnost uživanja v moško-žensko perspektivo, da bodo lahko otroci in mladostniki upoštevali želje, potrebe in meje drugih. Spodbujati jih je potrebno, da se soočijo z družbenimi vrednotami in normami, povezanimi z refleksijo pornografske ponudbe na internetu (in v drugih medijih) (Erjavec 2011, 58). Treba bi bilo tudi zagotoviti, da bi celotna populacija otrok imela enake možnosti dostopanja do internetnih vsebin, pri tem pa bi imela šola kot najpomembnejši izvajalec medijske pismenosti glavno vlogo (Šribar in Praprotnik 2009, 116).
- Otrokom in mladostnikom je potrebno ponuditi alternativno medijsko ponudbo oziroma čim več vsebine, ki je prilagojena njihovim potrebam (njihovi razvojni stopnji), t.i. »beli seznam« (angl. white list) (Šribar in Praprotnik 2009, 116). Naloga vladnih in nevladnih organizacij, medijske industrije, izobraževalnega sistema in staršev je ustvarjanje »otroške sfere« na internetu, ki bi bila, kolikor je mogoče, obogatena s pozitivnimi vrednotami, otroci pa bi morali biti od vsega začetka vključeni v ta novi prostor, kjer bi se lahko prosto in brez tveganja premikali po spletnih vsebinah (Šribar in Praprotnik 2009, 116).

Opisane smernice izhajajo iz nujnosti povezave tehničnih možnosti s pedagoškimi željami in potrebami, torej iz vzpostavitve modela, ki sloni na kombinaciji tehničnih orodij (filtri) ter učinkovitih in preverjenih pedagoških ukrepov. Potrebno je komuniciranje in sodelovanje med specialisti s tehničnega in pedagoškega področja (Šribar in Praprotnik 2009, 114). Skupaj z vrtci in drugimi izobraževalnimi organizacijami bi morale biti šole glavni izvajalci/skrbniki »otroškega prostora« na internetu, zato bi bilo smiselno nadgraditi prizadevanja v izobraževalni politiki, da bi se medijska vzgoja in izvajanja medijske pismenosti intenziviralo, zlasti v šolah.

S stališča starševske odgovornosti pa sem kot glavno prepreko v dostopanju do informacij prepoznala v pomanjkanju uporabnikovih kompetenc, kar morajo prihodnje politike upoštevati, ne da bi s tem ponudnike storitev razbremenili njihove odgovornosti (Šribar in Praprotnik 2009, 116). Pri tem morajo poleg znanstvene sfere (opredelitev ustreznih vsebinskih in konceptualnih smernic) ustrezno vlogo prevzeti tudi nacionalne točke osveščanja (safe.si). Med konkretnije ukrepe je treba vključiti tudi tiste, ki so namenjeni staršem, saj je na splošno videti, da je pomen organizacij in društev, ki se ukvarjajo z varno rabo spleta, za starše manjši, kot je to možno razbrati iz njihove medijske promocije (Šribar 2011, 73). Večina staršev v EU si glede nevarnosti interneta želi pomoči in menijo, da potrebujejo kvalitetnejši pouk in usmeritev otrok glede interneta v šolah, več kampanj osveščanja v zvezi s spletnimi tveganji, boljše informacije in nasvete za starše na spletnih straneh, ki jih obiskujejo otroci, ostrejšo regulacijo za industrijo, ki izdaja spletne vsebine in opravlja spletne storitve, kontaktne točke za individualne nasvete staršem in otrokom o varni rabi interneta, boljši dostop in delovanje nadzorne programske opreme, organizacijo usposabljanja staršev od nevladnih organizacij, vlade in lokalnih oblasti (Šribar in Praprotnik 2009, 38–40). Vprašati se je treba tudi, kako lahko starši do ustreznih informacij in tehnične opremljenosti pridejo sami, še posebej, če so iz nižjega sloja, nato pa še, kolikšno težo ima starševska skrb (zlasti pri najstniških otrocih) v spopadanju z interesi in spretnostjo otrok pri uporabi digitalnih medijev (Šribar 2009, 2010).

Iz skrbi za zaščito otrok pred spletnimi tveganji ne bi smeli biti izvzeti tudi ponudniki in operaterji. To področje je »urejeno« s samoregulacijskim mehanizmom⁴³, ki pa kljub morebitnim dodatnim ukrepom, ki jih obljublja, zaradi vrste razlogov ne more veljati za zadovoljujočega, ker samoregulacijski dokument (kodeks) nima podlage v ustrezni samoregulacijski ustanovi in sistemskem spremljanju klasifikacije in kršitev in ne more biti pojmovan kot kredibilna samoregulacijska referenca (Šribar in Praprotnik 2009, 36).

Zadnja smernica pa je namenjena refleksiji moje raziskave in možnostih razširitve slednje. Nadaljnje raziskovalne usmeritve vidim v razširitvi raziskave na analizo splošnega družbenega odnosa vseh ključnih akterjev ter diskurzivni analizi vseh bistvenih spletnih točk

⁴³ Samoregulacijski kodeks o ravnanju operaterjev mobilnih elektronskih komunikacijskih storitev o varnejši rabi mobilnih telefonov s strani otrok in mladoletnih do 18. leta, ki so ga 31. 3. 2009 podpisali operaterji mobilne telefonije pod okriljem Gospodarske zbornice Slovenije.

osveščanja ter večjih nacionalnih medijih (tiskanih, elektronskih in spletnih). Ker je za splet splošno značilna velika količina podatkov, raznolikost, interaktivnost, multimedijškost itd. (Mautner 2005), je zelo pomemben izbor vsebin za analizo in izogibanje prezgodnjemu omejevanju na točno določene tekstovne enote (Mautner 2005, 822). Zato bi bilo raziskave smiselno usmeriti tudi na semiotično analizo videov, risank, slik in ostalih sredstev komunikacij; upoštevanje dvosmernosti komunikacije preko forumov, e-pošte in drugačnih oblik nasvetov ter razširitev na sekundarne in terciarne vsebine različnih hiperpovezav na izvorni strani. Pri čemer morajo biti raziskovalci pozorni na določanje mej samega teksta (kje se konča in kaj je prvoten tekst) (Burbules v Mautner 2005, 819). Na splošno vidim nadaljnje raziskovalne usmeritve v razširitvi raziskave z analizo multimodalnosti internetnega komuniciranja ter vključitvi kompleksnih povezav z ostalimi mediji (Mautner 2005, 820). Tako bi dobili širši vpogled v konstrukcijo diskurza nevarnega interneta.

8 SKLEP

V nalogi sem osnovni družbeni problem, *večanje rabe spleta med otroci in večanje potencialne izpostavljenosti eksplicitnim spletnim vsebinam*, nadgradila s predpostavko, da spletna tveganja povezana z EPV in pornom pri starših vzbujajo še posebno skrb in ustvarijo potrebo po zaščiti (Macdonald 2003, 112). Ker naj bi spolnost v povezavi z otroštvom v določenih družbeno kulturnih okoljih dobila prizvok nevarnosti in postala vir strahu (Macdonald 2003, 112), sem predpostavila, da starši osnovne informacije o spletnih tveganjih za otroke iščejo predvsem na spletu. Zato sem opravila analizo tekstov točke osveščanja safe.si, kjer sem raziskovala, kako so opredeljena spletna tveganja in prednosti. Na podlagi rezultatov analize sem zaključila, da je dominanten diskurz nevarnega interneta na safe.si antagonističen v svojem izvoru in namenu.

Iz poimenovanja spletnih tveganj izhaja tudi prva raziskovalna vrzel, to je pomanjkljiva konceptualizacija spletnih tveganj, predvsem spolnih in nasilnostnih. Ob pregledu ekspliciranih pomenov spletnih tveganj na safe.si, sem ugotovila, da ti v veliki meri niso v skladu s terminologijo in taksonomijo v sodobnih znanstvenoraziskovalnih študijah, predvsem tistih, katerih fokus je analiza konstrukcije nasilne in nekonsenzualne spolnosti (EPV) in vsebine *porno chic* v produktih in storitvah IKT (Šribar in Praprotnik 2009, 40–43). V nalogi sem zaključila, da je pomembnost takšnih nenatančnih konceptualizacij spletnih tveganj v tem, da omogočajo lažjo rekontekstualizacijo in manipulacijo s pomeni in tako vplivajo na produkcijo točno določenih diskurzov o spletnih tveganjih. Manko na področju konceptualizacije in regulacije spletnih tveganj pa je predvsem posledica velike tehnološke razvitosti Slovenije in nepopolne ali odsotne vzgoje in izobraževanja, informiranja in ozaveščanja na področju spletnih tveganj in zaščite (Šribar in Vedramin 2009).

Druga raziskovalna vrzel, ki sem jo v nalogi izpostavila se nanaša na jezikovno in diskurzivno analizo spletnih tekstov. V aktualnem znanstveno-raziskovalnem stanju se kaže prevladujoča osredotočenost na tradicionalne tiskane medije (Mautner 2005), zato sem pri izboru metodologije izhajala iz predpostavke, da bi brez analize spletnih gradiv veliko reprezentacij realnosti in družbenih odnosov ostalo neartikuliranih (Mautner 2005, 813–816) in vključila analizo tekstov objavljenih na spletni strani nacionalne točke za osveščanje o varni rabi interneta – safe.si.

Namen naloge je bil z jezikovno analizo diskurza razkriti antagonistične diskurzivne prvine pri poimenovanju spletnih tveganj ter analizirati, kakšni so družbeni učinki mešanja neoliberalnih in feminističnih praks. Hkrati sem želela predstaviti kritični vidik vloge antagonizma pri podpiranju dominantnega diskurza nevarnega interneta, ki je skozi ideološke prvine dobil status zdravega razuma. Zato sem za analizo diskurza izbrala metodo kritične diskurzivne analize (KDA). Metoda je temeljila na Faircloughovem konceptu diskurzivne prakse, katerega pomanjkljivost pa je osredotočenost na strukturo teksta (Fairclough v Erjavec 2007, 157), zato sem dimenzijo diskurzivne prakse razširila z analizo procesa produkcije (Van Dijk v Erjavec 2007, 157). Z metodo poglobljenih intervjujev sem pojasnila način produkcije in interpretacije tekstov na safe.si.

Na makroravni sem pokazala mešanje prvin feminističnega in neoliberalnega diskurza v tekstih na safe.si, kar se kaže predvsem v poimenovanju otrok in mladostnikov, kjer se antagonizem izraža v rekontekstualizaciji »otrok« iz pasivnih objektov, ki jih lahko starši po želji regulirajo in zaščitijo, v aktivne subjekte, ki naj bi bili sami sposobni (samo)obvladovanja spletnih tveganj, ki imajo lahko tudi izobraževalno noto. Hkrati lahko na podlagi opravljene produkcijske analize povzamem skupno prepričanje avtoric, da je splet v Sloveniji dojet kot prostor svobode, zato naj represivni pristopi za zaščito otrok pred spletnimi tveganji ne bi bili konstruktivni. Njihov odnos je na načelni ravni skladen z neoliberalnim diskurzom, kjer so za zaščito pred spletnimi tveganji v prvi vrsti odgovorni starši in otroci sami. Odgovornost šole je le posredna, država naj bi sledila logiki nevmešavanja, medtem ko so industrija/spletni ponudniki izpuščeni iz te odgovornosti.

Z analizo produkcijske prakse sem pokazala, da gre za prepletanje prvin feminističnih in neoliberalnih diskurzov že na ravni produkcije tekstov in zato sem produkcijski proces definirala kot izvor antagonističnega diskurza nevarnega interneta. Avtorice so se distancirale od spolnih spletnih tveganj za otroke, saj nobena eksplicitno ne izpostavi primera pornografije, ampak le posredna tveganja povezana s spletno pornografijo in s spletno pedofilijo. Vendar pa se pri opisu tveganj v večini sklicujejo na tuje točke osveščanja in EU raziskave in direktive, iz česar lahko sklepam, izvor antagonističnega diskurza nevarnega interneta in pomanjkljiva konceptualizacija tveganj sega globlje v normative EU in evropsko (celo svetovno) znanstveno-raziskovalno sfero na tem področju, ki je posredno vir, oziroma

tisti združevalni diskurz, ki »na silo« združuje feminizem in neoliberalizem.

Z analizo družbene prakse sem zato želela razkriti, kako specifična raba diskurzov reproducira družbeni odnos do spletnih tveganj. Odnos mnenjskih voditeljev/nosilcev diskurzivnih praks v tekstih na safe.si se kaže v splošni odsotnosti konceptualizacije spletnih tveganj in regulacije, kar je predvsem posledica tehnološke razvitosti Slovenije in nepopolne vzgoje in izobraževanja na področju spletnih tveganj in zaščite (Šribar in Vedramin 2009). Splet (oziroma informacijsko-komunikacijska tehnologija na sploh) ima danes bistveno vlogo pri konstrukciji seksualnosti in oblikovanju spolnih identitet otrok in mladostnikov ter njihovega odnosa do nasilja ter nasilne spolnosti. Hkrati lahko splet posreduje pri vzdrževanju systemskega nasilja in dominantnih norm ter normalizirajočih stereotipnih spolnih vlog (Šribar in Vedramin 2009, 15). Pomanjkljiva konceptualizacija tveganj ter posledično mešanje diskurzivnih prvin naj bi tako omogočala lažjo rekontekstualizacijo in manipulacijo s pomeni in vplivala na produkcijo in reprodukcijo točno določenih diskurzov o spletnih tveganjih, predvsem tistih povezanih z EPV in konstrukcijo spola. Slednje omogoča, da so zlorabe in tveganja za otroke slabo definirana in zato poljubno interpretirana, skladno s trenutnimi kapitalskimi interesi, ki so mnogokrat izgovor za kritje ideološke zainteresiranosti za pornografsko utrjevanje marginalizacije otrok z namenom ohranjanja možnosti njihovega izkoriščanja in vzdrževanja tradicionalnih spolnih in seksualnih norm (Državni zbor RS, 2009). Antagonizem, ki sem ga razkrila v okviru tekstov centra za osveščanje safe.si ima zato največjo vlogo pri podpiranju dominantnega diskurza nevarnega interneta, ki je skladen s splošnim (ne zgolj neoliberalnim) vladajočim javnim mnenjem. In takšen dominantni diskurz nevarnega interneta postane naturaliziran, ker je strateška neoliberalna diskusija o spletnih tveganjih sprejeta v splošnem družbenem in političnem diskurzu. Zato so tudi eksplicitne spolne vsebine, natančneje »porno«, in odnos do tveganj povezanih z njimi, postale navidezno marginalni žanr, ki pa se je razvil v centralno produkcijo pomena v razumevanju dinamike same kulture (Šribar 2009).

Vendar pa moram vseeno obdržati nekaj distance do teze, da neoliberalizem popolnoma sprejema diskurz tveganj, saj na podlagi opravljene raziskave ne morem z gotovostjo in posplošeno trditi, da opisani antagonistični odnos velja načelno za vsa tveganja, tudi tista povezana z ESV in spolno zlorabo otrok. Slednje lahko v okviru naloge vendarle potrdim z rezultati produkcijske analize, kjer se respondentke zavzamejo kritično distanco do spletnih

tveganj povezanih s pornom in spolnim nadlegovanjem otrok in menijo, da bi morala do določene mere v regulacijo in zaščito poseči država. Vseeno pa sem s tekstovno analizo prikazala, kako omahljiv in nedosleden je neoliberalen govor, zato lahko zaključim, da je opisana (ko)regulacija samo navidezna oziroma omejena na najnujnejše, otroško pornografijo in nasilne vsebine.

V nalogi sem želela vzpostaviti preverljive spoznavne osnove za nadaljnjo utemeljeno znanstveno delo in družbeno odgovorno ravnanje na področju socializacije otrok in mladih v razmerjih svetovnega spleta in sodobnih tehnologij (Šribar in Vedramin 2009). Zato sem na teoretični ravni prikazala, kako v diskurzu vendarle obstaja tudi možnost, da se človek z družbenimi strukturami sooči in jih morda preoblikuje, pri čemer KDA predstavlja možnost za posodobljenje ekspertiznih in političnih artikulacij in strategij. Za preseganje neoliberalne pornografske sprege je potrebno že na ravni produkcije diskurza preoblikovati pristop do spletnih tveganj, ki bi moral v ospredje postaviti nujnost regulacije medijskih/spletnih konstrukcij seksualnosti in nasilja. Za prekinitev dominantnega družbenega diskurza nevarnega interneta izvajanega v neoliberalni družbeni in politični platformi, je potrebno vzpostaviti družbeno veljavne in znanstveno dokazane *konceptualizacije spletnih tveganj in prednosti ter sistematično opredeliti spolna in nasilnostna spletna tveganja in regulacijo*. Pri tem je potrebno stremeti k razumevanju lastnih izkušenj otrok in njihovih kontekstualiziranih perspektiv (Hasebrink in drugi 2008). Tako lahko prispevamo k oblikovanju družbenih norm, ki bi pomenile pomembno vrednotno orientacijo vpletenim deležnikom, predvsem pa otrokom in mladim (Šribar in Vedramin 2009). Z raziskovalne perspektive lahko trdim, da je država prva med tistimi, ki so poklicani k ustvarjanju ustreznih formalnih in neformalnih norm (Šribar 2009). Vendar ne na način tradicionalne regulacije, ki je bila zasnovana na vsevedni državi kot edini nosilki znanja in vednosti, temveč mora biti država sposobna uporabljati in upoštevati znanje vseh vpletenih in hkrati vse bolj upoštevati strukture globalnega nevladnega prava (Šribar in Praprotnik 2009, 83).

9 LITERATURA

1. Askehave, Inger. 2004. If Language is a Game – These are the Rules: A Search into the Rhetoric of the Spiritual Self-Help Book *If Life is a Game – These are the Rules*. *Discourse & Society* 15(1): 5–31. Dostopno prek: <http://das.sagepub.com/content/15/1/5> (20. avgust 2011).
2. Attwod, Feona. 2002. Reading Porn: The Paradigm Shift in Pornography Research. *Sexualities* 91 (5). Dostopno prek: Attwod, Feona. 2006. Sexed Up: Theorizing the Sexualization of Culture. *Sexualities* 9 (1). Dostopno prek: <http://sexualities.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/1/77> (15. marec 2010).
3. Attwood, Feona in Sheffield Hallam. 2009. Not Safe for Work? Teaching and Researching the Sexually Explicit. *Sexualities* 12 (5). Dostopno prek: <http://sex.sagepub.com/content/12/5/547.full.pdf+html> (12. marec 2010).
4. Attride-Stirling, Jennifer. 2001. Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research. *Qualitative Research* 1 (3): 385–405.
5. Babbie, Earl. 2007. *The Practice of Social Research*. Belmont, ca: Thomson Wadsworth.
6. Boréus, Kristina. 1997. The Shift to the Right: Neo-Liberalism in Argumentation and Language in the Swedish Public Debate Since 1969. *European Journal of Political Research* 31: 257–286.
7. Bowker, Natilene in Keith Tuffin. 2004. Using the Online Medium for Discursive Research About People With Disabilities. *Social Science Computer Review* 22 (2). Dostopno prek: <http://ssc.sagepub.com/content/22/2/228.short> (12. marec 2011).
8. Bryant, Paul in Daniel G. Linz. 2008. The Effects of Exposure to Virtual Child Pornography on Viewer Cognitions and Attitudes Toward Deviant Sexual Behavior. *Communication Research* 35 (3). Dostopno prek: <http://crx.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/1/3m> (15. marec 2010).
9. Bryman, Alan in Emma Bell. 2003. *Business Research Methods*. New York: Oxford University Press.
10. Buckingham, David. 1996. *Moving Images: Understanding Children's Emotional Responses to Television*. Manchester, New York: Manchester University Press.
11. *Center za varnejši internet SAFE.SI*. 2010. Dostopno prek: http://www.safe.si/c/712/O_projektu/ (10. julij 2010).

12. Chilton, Paul. 2004. *Analyzing Political Discourse, Theory and Practice*. London, New York: Routledge.
13. Creswell, John. W. 2003. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks, ca: Sage.
14. De Melo Resende, Viviane. 2009. 'It's Not a Matter of Inhumanity': A Critical Discourse Analysis Building Circular on 'Homeless People'. *Discourse Society* 20 (363). Dostopno prek: <http://das.sagepub.com/content/20/3/363> (17. november 2011).
15. Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa. 2006: *Združenje proti spolnemu zlorabljanju. Ljubljana. Šribar, Renata. 2006. Regulacija pornografije – projekt nevladnega združenja*. Ljubljana: Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa.
16. Easton, Susan. 1994. *The Problem of Pornography: Regulation and the Right to Free Speech*. London: Routledge.
17. Erjavec, Karmen. 2004a. How to Have Goog Sex? Cosmopolitan Construction Commonsense and Consensual View of Sexuality. *Medijska istraživanja* 10 (1).
 --- 2004b. Iraqi War in the Slovenian Media. V: S. Norstedt in R. Ottosen (ured.): *The Iraqi Media War*. Oslo University Press.
 --- 2011. Opredelitev in stališča otrok do internetne pornografije. *Šolsko polje* 22: 3/4. Dostopno prek: <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDAQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.dlib.si%2Fstream%2FURN%3ANBN%3ASI%3ADOC-AHNIMR54%2Fd1e95466-6351-44b8-936b-fa2e0e48c0f9%2FPDF&ei=MaekUdWSM8Ld4QTbnYCADw&usg=AFQjCNHEvZRK48gETB3WJqVIQq-0GoTlng&sig2=mABlJud8B1FL0MQr81jopg&bvm=bv.47008514,d.bGE> (25. maj 2013).
18. Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 2007. War on Terrorism' as a Discursive Battleground: Serbian Recontextualization of G. W. Bush's Discourse. *Discourse & Society* 18(2): 123–137. Dostopno prek <http://das.sagepub.com/content/18/2/123> (11. avgust 2011).
20. Ermarth, Elizabeth. 2000. What Counts as Feminist Theory? *Feminist Theory* 1: 113. Dostopno prek: <http://fty.sagepub.com/content/1/1/113.citation> (5. maj 2011).

21. Evropski parlament. 1993. *Resolution on Pornography. A3 0259/93. Official Journal of the European Communities*. C20, 1994 (5).
22. Evropski parlament in svet. 2010. *Direktiva Evropskega parlamenta in sveta o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev z dne 10. marca 2010 (Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah)*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:SL:PDF> (9. avgust 2013).
23. Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press, Oxford: Blackwell Publishers.
 --- 1997. *Critical Discourse Analysis: Paper in the Critical Study of Language*. London: NY Longham.
 --- 2001. *Language and Power*. Essex: Pearson Education Limited.
 --- 2003. *New Labour, New Language?* London, New York: Routledge.
24. Fairclough, Norman in Ruth Wodak. 1996. *Critical Discourse Analysis: An Overview*. Discourse and Interaction. London: Sage.
25. Fenton, Natalie. 2000. The Problematics of Postmodernism for Feminist Media Studies. *Media culture Society*, 22: 723. Dostopno prek: <http://mcs.sagepub.com/content/22/6/723> (15. junij 2011).
26. Fowler, Roger. 1991. *Language in the News Discourse and Ideology in the Press*. London, New York: Routledge.
27. Frewin, Karen in Rachael Pond in Keith Tuffin. 2009. Sexual Abuse, Counselling and Compensation: Discourses in New Zealand Newspapers. *Feminism & Psychology* 19 (29). Dostopno prek: <http://fap.sagepub.com/content/19/1/29.full.pdf+html> (15. marec 2010).
28. Furedi, Frank. 2002. *Culture of Fear: Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. London: Continuum.
29. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti; spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana.
30. Glaser, Barney in Anselm L. Strauss. 1967. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
31. Glassner, Barry. 1999. *The Culture of Fear: Why Americans are Afraid of the Wrong Things*. New York: Basic Books.
32. Gonzales Gomez, María de los Ángeles. 2010. Evaluating Lexical Cohesion in

- Telephone Conversations. *Discourse Studies* 12(5) 599–623. Dostopno prek: <http://dis.sagepub.com/content/12/5/599> (11. avgust 2011).
33. Grey, David. 2004. *Doing Research in the Real World*. London. Sage Publication.
 34. Grossberg, Lawrenc. 1998. *Ideology*. London. Sage Publication.
 35. Gunter, Barrie. 2002. *Media Sex. What are the Issues?* London: Lawrence Erlbaum Associates.
 36. Harvey, David. 2007. *A Brief History of Neoliberalism*. New York: Oxford University Press.
 37. Hasebrink, Uwe in Sonia Livingstone ter Leslie Haddon. 2008. *Comparing Children's Online Opportunities and Risk Across Europe: Cross-national Comparisons for EU Kids Online*. London: EU Kids Online. London: EU Kids Online. Dostopno prek: http://www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline/Report/D3.2_ISBN.pdf (8. marec 2010).
 38. de Haan, Jos in Sonia Livingstone. 2009. *Policy and Research Recommendations. EU Kids Online*. London: EU Kids Online. Dostopno prek: <http://eprints.lse.ac.uk/24387/> (8. marec 2010).
 39. Heins, Marjorie. 2002. *Not in Front of the Children: "Indecency," Censorship and the Innocence of Youth*. New York: Hill and Wang.
 40. Hemmings, Clatre. 2005. Telling Feminist Stories. *Feminist Theories* 6: 115. Dostopno prek <http://fly.sagepub.com/content/6/2/115> (11. maj 2011).
 41. Hrženjak, Majda. 2002. *Simbolno: izbrana poglavja iz francoskega strukturalizma*. Ljubljana: Študentska založba.
 42. Iedema, Rick. 2003. Multimodality, Resemiotization: Extending the Analysis of Discourse as Multi-Semiotic Practice. *Visual Communication* 2 (1): 29–57. Dostopno prek: <http://vcj.sagepub.com/content/2/1/29> (22. julij 2011).
 43. Kamin, Tanja. 2004. *Promocija zdravja in mit opolnomočenega državljana*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV. Univerza v Ljubljani.
 44. Keppler, Suzane. 2001. *Pornography: The Representation of Power*.
 45. Klages, Marry. 2003. Postmodernism. *Continuum Press*. Dostopno prek: <http://www.colorado.edu/English/courses/ENGL2012Klages/pomo.html> (15. marec 2010).
 46. Kodelja, Zdenko. 2005. *Lavalova kritika neoliberalne doktrine izobraževanja*. Ljubljana: Krtina.

47. Kramberger, Taja. 2003. Od Joining the Club h grotesknosti slovenske adaptacije na neoliberalizem. *Družboslovne razprave*. 9 (43), 77–95.
48. Lakoff, George in Mark Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
49. Lazar, Michelle. 2009. Communicating (Post)feminisms in Discourse. *Discourse & Communication* 3: 339–344. Dostopno prek: <http://dcm.sagepub.com/content/3/4/339> (11. maj 2011).
50. Levine, Judith. 2002. *Harmful to Minors: The Perils of Protecting Children from Sex*. *Electronic Journal of Human Sexuality*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
51. Linz, Daniel in Neil Malamuth. 1993. *Pornography*. Newbury Park. New Delhi. London: Sage Publication.
52. Livingstone, Sonia in Leslie Haddon ter Anke Görzig in Kjartan Ólafsson. 2010. *Risks and Safety on the Internet: the Perspective of European Children. Initial findings*. LSE, London: EU Kids Online.
53. Luthar, Breda. 2001. *Mit o zmagi levice: mediji in politika med volitvami 2000 v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
54. Macdonald, Myra. 2003. *Exploring Media Discourse*. London: Arnold.
55. McChesney, Robert. 2005. *Uvod. V Noam Chomsky: Profit pred ljudmi: Neoliberalizem in globalna ureditev*. Ljubljana: Sanje.
56. Mednarodna konferenca o otrokovih pravicah in zaščiti pred nasiljem. 2009. *Otroci, internet in porno: pornografizacija kot simptom maginalizacije*. Ljubljana, Državni zbor, 6. in 7. 10. 2009.
57. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
58. Mills, Sara. 2003. Third Wave Feminist Linguistics and the Analysis of Sexism. *School of Cultural Studies*. Dostopno prek: <http://www.shu.ac.uk/schools/cs/teaching/slm/index.html> (29. julij 2011).
59. Mouffe, Chantal. 1999. *Rethinking Political Community: Chantal Mouffe's Liberal Socialism*. New York: State University of New York Press.
60. Munro, Venesa. 2011. On Power and Domination. Feminism and the Final Foucault. *European Journal of Political Theory* 2: 79. Dostopno prek: <http://ept.sagepub.com/content/2/1/79> (8. april 2011).
61. Naglič, Metka. 2001. *Pornografija v očeh feminizma*. Ljubljana: Delta.

62. Oteiza, Teresa. 2003. How Contemporary History is Presented in Chilean Middle School Textbooks. *Discourse & Society* 14 (5): 639–660. Dostopno prek: <http://das.sagepub.com/content/14/5/639> (20. julij 2011).
63. Petek, Ajda. 2012. Elektronska korespondenca z avtorico. Ljubljana, 3. julij.
64. Režek, Mateja. 2005. *Vključenost kritične diskurzivne analize v model vzgoje za medije: primer analize diskriminatornega diskurza v šoli*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
65. Richman, Alyssa 2006. Technical Difficulties Youth, Sex, and the Discourse of the Dangerous Internet. *Paper of the Annual Meeting of the American Sociological Association*. Dostopno prek: http://www.allacademic.com/meta/p103771_index.html (12. julij 2011).
66. Scott, Sara. 2001. Surviving Selves: Feminism and Contemporary Discourses of Child Sexual Abuse. *Feminist Theory* 2: 349. Dostopno prek: <http://fty.sagepub.com/content/2/3/349> (4. februar 2011).
67. Silbert, MH. 1986. *Background papers: The Effects on Juveniles of Being Used for Prostitution and Pornography*. In: *Report of the Surgeon General's Workshop on Pornography and Public Health*. Mulvey, EP and JL Haugaard (Eds.). Washington.
68. Silverman, David. 2001. *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage.
69. Skubic, Andrej. 2000. Halliday, An Introduction to Functional Grammar (Poskus funkcijske slovnice angleškega jezika). *Slavistična revija* 3 (julij–september): 352–356.
70. Stald, Gitte in Leslie Haddon. 2008. *Cross-Cultural Contexts of Research: Factors Influencing the Study of Children and the Internet in Europe*. London: LSE. Dostopno prek: http://eprints.lse.ac.uk/24380/1/D2_Report-Cross-cultural_contexts_of_research.pdf (8. marec 2011).
71. Standard Eurobarometer. *Media Use in the European Union*. 2012. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_media_en.pdf. (6. junij 2013).
72. Sternheimer, Karen. 2003. *It's Not the Media: The Truth About Pop Culture's Influence on Children*. Boulder: CO Westview Press.

73. Strehovec, Janez. 2007. *Besedilo in novi mediji: od tiskanih besedil k digitalni besedilnosti in digitalnim literaturam*. Literarno-umetniško društvo Literatura. Ljubljana: Zbirka Novi Pristopi.
74. Strokovna podlaga za zaščito otrok in mladostnikov pred potencialno škodljivimi vsebinami. 2010. Dostopno prek: http://www.apek.si/files/Elektronski_mediji/Medijska_ucilnica/Raziskave_in_analize/Strokovna-podlaga-za-zascito-otrok-in-mladoletnikov-pred-potencialno-skodljivimi-programskimi-vsebinami.pdf (6. junij 2013).
75. Šetinc, Franc. 1971. *Kaj mislimo o informiranju*. Teorija in praksa 8 (5): 774–783.
76. Šribar, Renata. 2006. *O pornografiji: porno konstrukcija in feministična rekonstrukcija seksualnosti*. Ljubljana: Založba Sofija.
- 2011a. Novomedijske norme ospoljena: raziskovalna obravnava in najstniški odziv. *Teorija in praksa* 48: 4. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip2011_4_Sribar.pdf (30. maj 2012).
- 2011b. Otroštvo in odraščanje skozi oblastniška razmerja: otroci kot voljni raziskovalni »objekt« in prezrti družbeni subjekt. *Šolsko polje* 22: 3/4. Dostopno prek: <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDAQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.dlib.si%2Fstream%2FURN%3ANBN%3ASI%3ADOC-AHNIMR54%2Fd1e95466-6351-44b8-936b-fa2e0e48c0f9%2FPDF&ei=MaekUdWSM8Ld4QTbnYCADw&usg=AFQjCNHEvZRK48gETB3WJqVlQq-0GoTIng&sig2=mABlJud8B1FL0MQr81jopg&bvm=bv.47008514,d.bGE> (25. maj 2013).
- 2012. Elektronska korespondenca z avtorico. Ljubljana, 20. julij.
77. Šribar, Renata in Tadej Praprotnik. 2009. *Politike vsebin. Avdiovizualni mediji in informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) z vidika zaščite otrok in mladostnikov*. Zbirka Ekskurzi. Ljubljana: ISH publikacije.
78. Šribar, Renata in Valerija Vedramin. 2009. Konstrukcije spolov, spolnosti in nasilja v sodobnih tehnologijah. *Znanstveno poročilo 02/09*. Pedagoški inštitut Ljubljana. Dostopno prek: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/02_09_konstrukcijespolovspolnostiinnasiljavsodobnihetehnologijah.pdf (12. avgust 2013).
79. Šterk, Tanja. 2012. Elektronska korespondenca z avtorico. Ljubljana, 4. september.
80. Temnik, Katja. 2009. *Kritična diskurzivna analiza blogov slovenskega predsednika dr.*

- Janeza Drnovška*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
81. The National Center for Missing and Exploited Children. 2006. Dostopno prek: <http://www.soc.northwestern.edu/justine/pressclippings/cqr20060728.pdf> (18. marec 2010).
 82. Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 83. Toš, Niko. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: FSPN.
 84. Tucker, Lauren R. 1998. The Framing of Calvin Klein: A Frame Analysis of Media Discourse about the August 1995 Calvin Klein Jeans Advertising Campaign. *Critical Studies in Media Communication* 15 (2) Dostopno prek: <http://www.informaworld.com/smpp/ftinterface~content=a911356181~fulltext=713240930~frm=content> (12. marec 2010).
 85. Ule, Mirjana in Renata Šribar. 2008. *Položaj in družbene možnosti deklic in deklet v EU: s poudarkom na izobraževanju*. Teorija in praksa. 45 (3/4) 301–323.
 86. Ummni, Khan. 2009. Having Your Porn and Condemning it Too: A Case Study of a "Kiddie Porn" Expose. *Law, Culture and the Humanities*. 5 (3). Dostopno prek: <http://lch.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/3/391> (18. marec 2010).
 87. Van Dijk, Teun. 1999. On Context. *Discourse & Society* 10 (3): 291–292.
 88. Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
 89. Wacquant, Loïc. 2003. Penalizacija revščine in vzpon neoliberalizma. *Družboslovne razprave* 9 (43), 65–75.
 90. Walker, Robert. 1988. *Applied Qualitative Research*. Vermont: Gower.
 91. Weeks, Jeffrey. 1986. *Sexuality: Key Ideas Series*. London, NY: Routledge.
--- 1995. *Invented Moralities: Sexual Values in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press, Blackwell Publisher Ltd.
 92. Widdowson, Henry. 1995. Review of Fairclough's *Discourse and Social Change*. *Applied Linguistics* 16 (4): 510–516.
 93. Wilkin, Peter. 2004. Pornography and Rhetorical Strategies – The Politics of Public Policy. *Media, Culture & Society* 26. Dostopno prek: <http://mcs.sagepub.com/content/26/3/337.abstract> (10. februar 2010).
 94. Willis, Gordon Bruce. 2005. *Cognitive Interviewing: a Tool for Improving Questionnaire Design*. Thousand Oaks, California: Sage Publications. Dostopno prek:

http://www.google.com/books?hl=sl&lr&id=yg2NDzp9zPAC&oi=fnd&pg=PR9&dq=cognitive+interviewing+a+tool+for+improving+questionnaire+design+gordon+b+willis&ots=IBHrG5MI8&sig=7lk2SfdQ_hktQ1wBUbkvA1Ybxfk#v=onepage&q&f=false (3. november 2011).

95. Yin, Robert K. 2003. *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, ca: Sage.
96. *Zakon o avdiovizualnih medijskih storitvah (ZAvMS)*. Ur. l. RS 87/2011 (2. november 2011).
97. Zillmann, Dolf in Bryant Jennings. 1989. *Pornography: Research Advances & Policy Consideration*. New Jerse: Hillsdale.
98. Zimic Zavratnik, Simona in Urška Kavčič, Mojca Pajnik in Petra Lesjak Tušek. 2003. *Where in the Puzzle: Trafficking From, to and Through Slovenia*. Ljubljana: Mednarodni mirovni inštitut.

PRILOGE

PRILOGA A: Vprašalnik za izvedbo intervjuja avtoric tekstov na safe.si:

- 1) Kakšen je namen oziroma poslanstvo delovanja safe.si (predvsem v vsebinskem smislu)?
 - Kako dobro po vašem mnenju safe.si osvešča starše, otroke in učitelje o aktivnostih otrok na spletu?
 - Katere informacije bi bilo po vašem mnenju še potrebno vključiti na spletno stran safe.si?
 - Katera področja bi bilo potrebno po vašem mnenju še dodatno raziskati na področju aktivnosti otrok na spletu?

- 2) Kako poteka produkcijski proces tekstov na safe.si? / Lahko natančneje pojasnite postopek od izbora teme do same objave besedila na safe.si.
 - Kako zbirate podatke in informacij za vaše tekste na safe.si?

- 3) Kako interpretirate (*kako si razlagate*) aktivnosti otrok na spletu?
 - Kakšna so po vašem mnenju tveganja in prednosti spleta za otroke?
 - Kako ocenjujete aktualno medijsko poročanje o spletnih tveganjih povezanih z aktivnostmi otrok na spletu?
 - Kaj menite, kako dobro slovenski starši poznajo aktivnosti otrok na spletu?

- 4) Kakšno je vaše razumevanje tveganj in prednosti spletnih aktivnosti otrok? / Kako bi pojasnili prednosti aktivnosti otrok na spletu?
Kako bi pojasnili tveganja aktivnosti otrok na spletu?
 - Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti starši?
 - Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti učitelji in šole oziroma vzgojno-izobraževalne institucije?
 - Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti državni organi (predvsem zakonodajni organi)?
 - Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti ponudniki spletnih vsebin (tisti, ki stran postavijo in zagotavljajo določeno vsebino in dostop do teh vsebin)?

- Kako za zaščito otrok pred tveganji skrbi slovenska zakonodaja? Bi kaj dodali ali spremenili?
- Kako lahko starši prepoznajo spletna tveganja in prednosti ter kako lahko določijo ravnotežje med spletnimi koristmi in tveganji za otroke?
- Kako in zakaj se lahko odločijo za poseg v spletne aktivnosti otrok?
- Kakšna je po vašem mnenju učinkovitost in smiselnost plačljivih programov in opreme za zaščito otrok pred spletnimi tveganji?

PRILOGA B: Podrobnejše tabele

Tabela B.1: Od kode do določitve teme

Kode (korak1).	Predmet razprave	Identificirane teme (korak 2)
1. Osveščanje 2. Pravila za splet 3. Vsebina 4. Produkcija informacij 5. Raziskave 6. Podatki 7. Viri	1. Osveščanje in promocija 2. Varna raba 3. Ciljne skupine 4. Pravila za splet 5. Nove tehnologije 6. Ažurnost 7. Nepreglednost 8. Viri 9. Produkcija vsebin 10. Pomanjkljivosti 11. Raziskave 12. Apeliranje na državo 13. Poudarjanje prednosti 14. Ciljne skupine	1. Osveščanje o varni rabi interneta in novih tehnologij ciljnim skupinam. 2. Posredno informiranje otrok prek staršev, učiteljev, mladinskih in socialnih delavcev. 3. Starše in učitelje informirajo dobro, najstnike bi lahko bolje, otroke pa pomanjkljivo, ker za informiranje prek spleta niso primerna ciljna skupina. 4. Safe.si je bogata in ažurna, a hkrati nepregledna za uporabnika. 5. Pomanjkanje informacij o pametnih telefonih. 6. Uporaba pravil za "srfanje" zmanjšuje možnost izpostavljenosti tveganjem. 7. Pomanjkanje poudarjanja prednosti spleta in usmerjanja v pozitivno rabo. 8. Za mlade je potrebna produkcija zabavnih in kratkih informacij, kar je zahtevno. 9. Pomanjkljivo raziskano področje novih tehnologij, predvsem mobilne telefonije, s perspektive otrok zahteva angažma države.
8. Otroci na spletu 9. Žrtve 10. Izkušnje 11. Samozaščita	15. Stalna prisotnost spleta 16. Prednosti 17. Tehnološka naprednost 18. Nezavedanje o tveganjih 19. Prekomerna raba 20. Ustrahovanje 21. Seksting 22. Neselektivnost 23. Starševska zaščita	10. Internet je že zelo zgodaj nepogrešljiv del otrokovega življenja in vpliva na razvoj veščin in znanj. 11. Nezavedanje nujnosti varovanja zasebnosti in pomanjkanje preudarnosti pri objavljanju zasebnih informacij in fotografij. 12. Nekritično sprejemanje informacij. 13. Otroci svojih problemov povezanih s spletnimi tveganji običajno ne zaupajo staršem. 14. Otroci se pred težavami v realnem svetu zatekajo k prekomerni rabi računalnika in spleta. 15. Starejši otroci bolje obvladajo splet kot starši in znajo zaobiti večino varnostnih sistemov in programov. 16. Najbolj učinkovita zaščita pred spletnimi tveganji je zaupljiv odnos s starši in odkrit pogovor o tveganjih.
12. Starši na spletu 13. Odgovornost 14. Zaščita 15. Nezmožnost 16. Informiranost 17. Šola 18. Izobraževanje	24. Odgovornost za zaščito 25. Neznanje/znanje 26. Regulacija/posredovanje 27. Kurativa 28. Zgled otrokom 29. Internetna vzgoja 30. Pornografija 31. Prenašanje	17. Odgovornost za zaščito in informiranje otrok pred spletnimi tveganji je na starših. 18. Pomembnost starševskega dialoga in zanimanje za otrokove spletne aktivnosti 19. Starši se za poseg v spletne aktivnosti otrok odločijo šele, ko se nek problem odraža v realnem socialnem življenju otroka. 20. Veliko slovenskih staršev nima tehnoloških znanj za zaščito otrok pred tveganji. 21. Starši velikokrat težko presodijo o škodljivosti

	<p>odgovornosti</p> <p>32. Pomanjkljivost</p>	<p>spletnih vsebin za svoje otroke.</p> <p>22. Neučinkovitost izključitve iz spletnih aktivnosti, ker s tem otroku naredimo še več škode.</p> <p>23. Starši morajo biti glede kvalitetnega preživljanja časa na spletu zgled otrokom.</p> <p>24. Slovenski starši kar dosti zaupajo svojim otrokom glede spleta, najbolj jih skrbijo predvsem tveganja povezana s spletno pornografijo.</p> <p>25. Šole morajo osveščanje o spletnih tveganjih vključiti v redni kurikulum pri ostalih predmetih.</p> <p>26. Kljub temu, da šole menijo, da je osveščanje otrok pred spletnimi tveganji prioriteto naloga staršev, imajo same tudi pomembno vlogo pri osveščanju.</p> <p>27. Izpostavljenost spletnim tveganjem se odraža tudi v vedenju otrok v šoli.</p>
<p>19. Spletne prednosti in tveganja</p>	<p>33. Prevladovanje prednosti</p> <p>34. Informiranje otrok</p> <p>35. Izobraževanje</p> <p>36. Kreativnost</p> <p>37. Izmenjava informacij</p> <p>38. Spoznavanje</p> <p>39. Nujnost</p> <p>40. Spolna</p> <p>41. Nasilnostna</p> <p>42. Komercialna</p> <p>43. Vrednotna</p>	<p>28. Več je prednosti kot tveganj otroške rabe spleta, saj je internet super, brez tega se ne da živeti.</p> <p>29. Prednosti za otroke in mladostnike so: dostop do informacij, učenje, osvajanje jezikov, niso pasivni prejemniki informacij, raziskovanje, druženje, razvijanje talentov, stiki s somišljeniki, zabava, razvijanje motorike, razvijanje občutka za večpredstavnost.</p> <p>30. Čeprav je veliko nevarnosti, otrok ne smemo omejevati in jim preprečevati dostopa do spleta, ampak jih je potrebno o tem poučiti.</p> <p>31. Najbolj aktualno in problematično tveganje med mladimi je »seksting« in ustrahovanje.</p> <p>32. Predvsem mlajši otroci z neselektivnim klikanjem na računalnik prinesejo veliko virusov.</p> <p>33. Neselektivno objavljanje osebnih podatkov in slik ter nezaščitena osebna gesla pripeljejo do zlorab osebnih podatkov in slik.</p> <p>34. Prebiranje nepreverjenih informacij predvsem zdravstvenih in vrednostnih so lahko problematične za razvoj otroka.</p>
<p>20. Država</p> <p>21. Regulacija</p>	<p>44. Zakonodaja</p> <p>45. Definicija tveganj</p> <p>46. Presojevalci spornosti</p> <p>47. Počasni procesi</p> <p>48. Zaostala zakonodaja</p> <p>49. Svoboda</p>	<p>35. Pomanjkljiva kazenska zakonodaja in opredelitev tveganj povezanih s spletno pornografijo.</p> <p>36. Medijska zakonodaja, ki se ukvarja s tveganji, ki so povezana s pornografijo in pedofilijo je v Sloveniji v zadnjih letih dopolnjena in zadovoljiva.</p> <p>37. Pomembna vloga prijavnih točk za pornografijo in sovražni govor na spletu–niso represivni organi in lahko sporne vsebine le</p>

		<p>posredujejo policiji.</p> <p>38. Dolgotrajnost in zapletenost pregledovanja spornosti in nezakonnosti vsebin, ki morajo pred obravnavo izpolnjevati zakonske kriterije.</p> <p>39. Tehnologija se razvija veliko hitreje, kot pa zakonodaja, ki naj bi jo obravnavala.</p> <p>40. Splet je v Sloveniji večinsko dojet kot prostor svobode, zato ni dobro, da se je lotevamo z represivnimi prijemi in organi, ampak je boljše ozaveščanje.</p>
22. Industrija	<p>50. Plačljivost</p> <p>51. Učinkovitost</p> <p>52. Samoiniciativnost</p> <p>53. Neobvezujoče</p> <p>54. Prenašanje odgovornosti</p>	<p>41. Plačljivost programov ni zagotovilo učinkovitosti.</p> <p>42. Starši se v večini poslužujejo brezplačnih zaščit in filtrov.</p> <p>43. Najbolj učinkovita zaščita je starševski pogovor iz katerega se otrok nauči, kako se soočiti s spletnimi tveganji in na dolgi rok pridobi veščine za samozaščito in samocenzuro.</p> <p>44. Ponudniki so primarno zavezani dobičku, zato je njihovo angažiranje pri ozaveščanju in samoregulaciji zelo samoiniciativno in nezavezujoče, aktivnejši so operaterji, ki so del širše evropske in svetovne mreže.</p> <p>45. Za aktivacijo ponudnikov je zadolžena tudi slovenska zakonodaja, ki bi morala postaviti natančnejša pravila.</p> <p>46. Mobilne operaterje je težje vključiti v preventivne projekte.</p>
23. Mediji	<p>55. Izpostavljanje tveganj</p>	<p>47. Mediji na sploh bolj poročajo o spletnih tveganjih kot o prednostih, predvsem o pedofiliji in pornografiji.</p> <p>48. V Sloveniji je medijsko poročanje o spletnih tveganjih bolj uravnoteženo kot v tujini.</p>

Vir: Stirling (2001, 391).

Tabela B. 2: Od oblikovanja izhodiščnih tem do globalnih tem

Identificirane teme (korak 2)	Organiziranje tematike	Skupne teme (korak 3)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Osveščanje o varni rabi interneta in novih tehnologij ciljnim skupinam. 2. Posredno informiranje otrok prek staršev, učiteljev, mladinskih in socialnih delavcev. 3. Starše in učitelje informirajo dobro, najstnike bi lahko bolje, otroke pa pomanjkljivo, ker za informiranje prek spleta niso primerna cilja skupina 4. Safe.si je bogata in ažurna, a hkrati nepregledna za uporabnika. 5. Pomanjkanje informacij o pametnih telefonih. 6. Uporaba pravil za "srfanje" zmanjšuje možnost izpostavljenosti tveganjem. 7. Pomanjkanje poudarjanja prednosti spleta in usmerjanja v pozitivno rabo. 8. Za mlade je potrebna produkcija zabavnih in kratkih informacij, kar je zahtevno. 9. Pomanjkljivo raziskano področje novih tehnologij, predvsem mobilne telefonije, s perspektive otrok zahteva angažma države. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osveščanje - Pravila - Produkcija - Viri in raziskave 	<p>Osveščanje ciljnih skupin o varni rabi spleta</p>
<ol style="list-style-type: none"> 10. Internet je že zelo zgodaj nepogrešljiv del otrokovega življenja in vpliva na razvoj veščin in znanj. 11. Nezavedanje nujnosti varovanja zasebnosti in pomanjkanje preudarnosti pri objavljanju zasebnih informacij in fotografij 12. Nekritično sprejemanje informacij. 13. Otroci svojih problemov povezanih s spletnimi tveganji običajno ne zaupajo staršem. 14. Otroci se pred težavam v realnem svetu zatekajo k prekomerni rabi računalnika in spleta. 15. Starejši otroci bolje obvladajo splet kot starši in znajo zaobiti večino varnostnih sistemov in programov. 16. Najbolj učinkovita zaščita pred spletnimi tveganji je zaupanje s starši in odkrit pogovor o tveganjih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Otroci in internet - Nezavedanje o tveganjih - Odnos s starši 	<p>Otrokovo zaznavanje spletnih tveganj</p>
<ol style="list-style-type: none"> 17. Odgovornost za zaščito in informiranje otrok pred spletnimi tveganji je na starših. 18. Pomembnost starševskega dialoga in zanimanje za otrokove spletne aktivnosti 19. Starši se za poseg v spletne aktivnosti otrok odločijo šele, ko se nek problem odraža v realnem socialnem življenju otroka. 20. Veliko slovenskih staršev nima tehnoloških znanj za zaščito otrok pred tveganji. 21. Starši velikokrat težko presodijo o škodljivosti spletnih vsebin za svoje otroke. 22. Neučinkovitost izključitve iz spletnih aktivnosti, ker s tem otroku naredimo še več škode. 23. Starši morajo biti glede kvalitetnega preživljanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Starševska zaščita - Tehnološko neznanje - Nepoznavanje tveganj - Vloga šole 	<p>Vloga staršev in šole pri zaščiti otrok</p>

<p>časa na spletu zgled otrokom.</p> <p>24. Slovenski starši kar dosti zaupajo svojim otrokom glede spleta, najbolj jih skrbijo predvsem tveganja povezana s spletno pornografijo.</p> <p>25. Šole morajo osveščanje o spletnih tveganjih vključiti v redni kurikulum pri ostalih predmetih,</p> <p>26. Kljub temu, da šole menijo, da je osveščanje otrok pred spletnimi tveganji prioriteto naloga staršev, imajo same tudi pomembno vlogo pri osveščanju.</p> <p>27. Izpostavljenost spletnim tveganjem odraža tudi v vedenju otrok v šoli.</p>		
<p>28. Več je prednosti kot tveganj otroške rabe spleta, saj je internet super, brez tega se ne da živeti.</p> <p>29. Prednosti za otroke in mladostnike so: dostop do informacij, učenje prek, osvajanje jezikov, aktivno sprejemanje informacij, raziskovanje, druženje, razvijanje talentov, stiki s somišljeniki, zabava, razvijanje motorike, razvijanje občutka za večpredstavnost</p> <p>30. Čeprav je veliko nevarnosti, otrok ne smemo omejevati in jim preprečevati dostopa do spleta, ampak jih je potrebno o tem poučiti.</p> <p>31. Najbolj aktualno in problematično tveganje med mladimi je »seksting« in ustrahovanje.</p> <p>32. Predvsem mlajši otroci z neselektivnim klikanjem na računalnik prinesejo veliko virusov</p> <p>33. Neselektivno objavljanje osebnih podatkov in slik ter nezaščitena osebna gesla pripeljejo do zlorab osebnih podatkov in slik.</p> <p>34. Prebiranje nepreverjenih informacij predvsem zdravstvenih in vrednostnih so lahko problematične za razvoj otroka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prevladovanje prednosti - Spolna tveganja in ustrahovanje - Neselektivnost 	<p>Uravnoveženost med spletnimi tveganji in prednostmi</p>
<p>35. Pomanjkljiva kazenska zakonodaja in opredelitev tveganj povezanih s spletno pornografijo.</p> <p>36. Medijska zakonodaja, ki se ukvarja s tveganji, ki so povezani s pornografijo in pedofilijo je v Sloveniji v zadnjih letih dopolnjena in zadovoljiva.</p> <p>37. Pomembna vloga prijavnih točk za pornografijo in sovražni govor na spletu -niso represivni organi in lahko sporne vsebine le posredujejo policiji.</p> <p>38. Dolgotrajnost in zapletenost pregledovanja spornosti in nezakonnosti vsebin, ki morajo pred obravnavo izpolnjevati zakonske kriterije.</p> <p>39. Tehnologija se razvija veliko hitreje, kot pa zakonodaja, ki naj bi jo obravnavala.</p> <p>40. Splet je v Sloveniji večinsko dojet kot prostor svobode, zato ni dobro da se je lotevamo z represivnimi prijemi in organi, ampak je boljše ozaveščanje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pomanjkljiva zakonodaja - Dolgotrajnost in zapletenost procesov 	<p>Vloga države in zakonodajnih institucij</p>
<p>41. Plačljivost programov ni zagotovilo učinkovitosti,</p> <p>42. Starši se v večini poslužujejo brezplačnih zaščit in</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Plačljivost - Učinkovitost 	<p>Vloga ponudnikov spletnih vsebin in</p>

<p>filtrov.</p> <p>43. Najbolj učinkovita zaščita je starševski pogovor, iz katerega se otrok nauči, kako se soočiti s spletnimi tveganji in na dolgi rok pridobi veščine za samozaščito in samocenzuro.</p> <p>44. Ponudniki so primarno zavezani dobičku, zato je njihovo angažiranje pri ozaveščanju in samoregluciji zelo samoiniciativno in nezavezujoče, aktivnejši so operaterji, ki so del širše evropske in svetovne mreže.</p> <p>45. Za aktivacijo ponudnikov je zadolžena tudi slovenska zakonodaja, ki bi morala postaviti natančnejša pravila.</p> <p>46. Mobilne operaterje je težje vključiti v preventivne projekte.</p>	<p>- Odgovornost</p>	<p>ponudnikov tehnološke zaščite</p>
<p>47. Mediji na sploh bolj poročajo o spletnih tveganjih kot o prednostih, predvsem o pedofiliji in pornografiji.</p> <p>48. V Sloveniji je medijsko poročanje o spletnih tveganjih bolj uravnoteženo kot v tujini</p>	<p>- Neuravnoteženo poročanje</p>	<p>Medijsko poročanje</p>

Vir: Stirling (2001, 391).

Tabela B.3: Diskurzivne prvine avtorjev pri poimenovanju spletnih tveganj

Osveščanje	Naloga točk osveščanja je informiranje otrok in mladostnikov ter tistih, ki lahko vplivajo nanje. Poudarek je na usmerjanju v pozitivno rabo in učinke spleta za otroke. Slabost je predvsem hiter razvoj tehnologije, ki vpliva na pomanjkanje informacij o tveganjih povezanih s pametnimi telefoni.
Otroško nezavedanje o tveganjih	Internet že zelo zgodaj postane nepogrešljiv del otrokovega življenja in ima velik vpliv na razvoj veščin in znanj, ki so pozitivne tudi za otrokovo realno življenje. Kljub temu se v večini otroci ne zavedajo vseh spletnih tveganj in se običajno o tem ne zaupajo staršem, vse dokler se določeni problemi vidno ne odražajo v socialnem življenju otroka.
Starševska zaščita	<p>Glavno odgovornost za zaščito in informiranje otrok pred spletnimi tveganji imajo starši, pri čemer je najpomembnejši starševski dialog z otroci in njihovo zanimanje za spletne aktivnosti otrok. Starši se v večini držijo principa kurative, saj nimajo tehnoloških znanj za zaščito otrok, ki velikokrat bolje obvladajo splet in znajo zaobiti večino varnostnih sistemov in programov. Starši tudi slabo poznajo spletna tveganja za otroke.</p> <p>Šole imajo pozitiven odnos do ozaveščanja o spletnih tveganjih, vendar se premalo osredotočajo na preventivo, hkrati pa v učnem načrtu ni vključenega izobraževanje o spletnih aktivnostih in varnem brskanju po spletu.</p>
Uravnoteženost med tveganji in prednostmi.	V praksi je za otroke več prednosti kot tveganj. Kljub potencialnim tveganjem, otrok ne smemo omejevati in preprečevati dostopa do spleta, ampak jih je potrebno o tveganjih poučiti in jih pripraviti na pravilno soočenje z njimi.
Pomanjkljiva zakonodaja	<p>Pomanjkljiva opredelitev spletnih tveganj, predvsem tistih povezanih s pornografijo in pedofilijo ter hkrati pomanjkljiva kazenska zakonodaja na področju regulacije in sanacije spletnih tveganj za otroke.</p> <p>Dolgotrajnosti in zapletenosti pregledovanja spornosti in nezakonitosti vsebin ter hiter razvoj tehnologije, ki ji zakonodaja ne sledi. Zakonska regulacija spletnih vsebin z represivnimi organi in prijemi ni konstruktivna, boljše je osveščanje ciljnih skupin.</p>
Plačljivost in učinkovitost	<p>Plačljivost zaščitnih programov ni zagotovilo učinkovitosti. Najbolj učinkovita zaščita je starševski pogovor, iz katerega se otrok nauči, kako se soočiti s spletnimi tveganji in na dolgi rok pridobi večšine za samozaščito in samocenzuro na spletu.</p> <p>Trenutno angažiranje industrije (ponudnikov in operaterjev) pri osveščanju in samoregluciji je zavezano dobičku ter je zelo samoiniciativno in nezavezujoče. Potreben je večji angažma slovenske države in zakonodaje.</p>
Poročanje	Na splošno mediji bolj poročajo o spletnih tveganjih kot o prednostih, predvsem o pedofiliji in pornografiji. Kljub temu pa je poročanje o spletnih tveganjih bolj uravnoteženo kot v tujini in ni takšno obsežne »moralne panike«.

PRILOGA C: Intervju z osebo A: koordinatorica projekta

Vprašanje: Kakšen je namen oziroma poslanstvo delovanja safe.si?

Odgovor: Glavni namen je osveščanje in promocija varne rabe interneta in novih tehnologij ciljnim skupinam, staršev, otrok, najstnikov. Tudi splošna populacija lahko kaj najde, ampak mi smo se usmerili na te ciljne skupine. Čeprav je internet tako širok spekter. To je tak svet, zelo bogat z informacijami in tako kot imaš za promet, potrebuješ tudi za varno rabo interneta neka pravila, ki jih približno spoštuješ in je veliko manj možnosti, da se ti kaj zgodi. Je pa dobro da veš kam se obrniti, če se ti kaj zgodi.

Vprašanje: Kako dobro po vašem mnenju safe.si osvešča starše, otroke in učitelje o aktivnostih otrok na spletu?

Odgovor: Mislim, da smo dobri, res ponujamo bogato vsebino. Če primerjamo s podobnimi stranmi po evropskih državah, mislim da je naša ena izmed najbogatejših, kar se informacij tiče. Kar je lahko tudi dvorezen meč, ker je tega vseeno veliko in se uporabnik lahko izgubi. Trenutno smo v fazi prenove spletne strani in bi nekako poskušali narediti še boljše in uporabnikom prijaznejše vsebine, da se bodo res znašli, da bo mogoče še bolj pregledna. Ker mi ponujamo vse in moraš pač prebrat stvari in najti. To je največja pomanjkljivost naše spletne strani, tako da mislim, da zajemamo kar vse stvari in jih sproti dodajamo. Mesečno ažuriramo informacije o novih tehnologijah, ki se pojavljajo.

Vprašanje: Katere informacije bi bilo po vašem mnenju še potrebno vključiti na spletno stran safe.si?

Odgovor: Mobilne tehnologije in mobilni internet ki postaja vse bolj pomemben, mobilni dostop, pametni telefoni, razni dlančniki. Te informacije o novih tehnologijah še manjkajo in mi delamo na tem pripravljamo neke tekste tudi za te igralne konzole. Moramo biti na tekočem s trendom in pravijo, da bo čez par let samo še mobilni internet.

Vprašanje: Katera področja bi bilo potrebno po vašem mnenju še dodatno raziskati na področju aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: Tem pač novim trendom – mobilna raba ni tok raziskana. Sedaj so se zelo usmerili na internet kot tak, mogoče bi se morali še malo na to področje. Bomo pa videli, vsak mesec nekaj novega prinese. Mislim, da je treba celotno, otroški pogled, kako oni vidijo to tehnologijo, kaj jim pomeni, kako uporabljajo in kako dojemajo potencialne nevarnosti. Mislim, da se je treba lotiti raziskave celovito in ne samo en segment, ker to ti veliko ne pove, mora biti bolj na široko zastavljeno. Problem v Sloveniji je celo, da sploh ni bilo podatkov za to državo, šele sedaj zadnja leta, da imamo nekaj podatkov. Na primer *Mladi na netu*. Mislim, da smo mi, ki smo se pojavili, smo bili edini, ki smo opozarjali, da manjka nekaj na tem delu in da smo apelirali na državo, da je nekaj prispevala. Npr. EU Kids Online. Prva za Slovenijo je bila *Mladi na netu*, od Bojane Lobe – nekje je treba začeti.

Vprašanje: Kako poteka produkcijski proces tekstov na safe.si?

Odgovor: Sorodni projekti imajo na primer vsebino, ki je zanimiva, in ji slediš, prebereš in vidiš, da majo npr. Avstrijci veliko o mobilnem internetu in potem vidiš, da bi bilo smiselno malo prirediti. Pogledaš, kaj je smiselno še dodati in adaptiraš vsebino, da je primerna za Slovenijo. Tako da največkrat od tam stvari poberejo. Oziroma si centri med seboj izmenjujejo informacije, tako da od tam stvari poberejo. Drugače pa moraš res slediti in ko kaj pač vidiš, kakšno raziskavo, malo pogledaš in jo poskušaš nekako prevesti in prilagoditi našim potrebam in razmeram.

Vprašanje: Kako zbirate podatke in informacije za vaše tekste na safe.si?

Odgovor: Glede novic pa sledimo vsem našim nacionalnim medijem in tudi nekaterim tujim medijem in potem tisto, kar je domače povzamemo, napišemo in dodamo vir. Tuje novice prevajamo in nekako objavljamo dnevno in imamo novice na spletni strani. Smo eden izmed najbolj ažurnih centrov, kakor sem tudi gledala. Velikokrat tudi na facebooku objavljamo novice, imamo profil za starše safe.si in imamo profil za mlade »Deskam varno«. Tako da tudi preko FB poskušamo informirati ciljne skupine. FB je »top« zadeva v Sloveniji, večina ga uporablja in moraš biti tam, kjer je tvoja publika. Lahko se pohvalimo, da nam gre dobro, imamo 4000 oboževalcev in dnevno objavljamo novice, ali pa jih linkamo, tako da skušamo dnevno spraviti ljudi na našo spletno stran. Facebook je torej kar pomemben kanal.«

Vprašanje: Kako interpretirate aktivnosti otrok na spletu? Kakšna so po vašem mnenju tveganja in prednosti spleta za otroke?

Odgovor: Bom začela s prednostmi. Internet je super, brez tega se danes ne da več živeti. Otroci se že rodijo z internetom. Že dvoletniki znajo uporabljati miško. Zagotovo se jim tudi tako razvija motorika in tudi dobijo neko širšo sliko in večpredstavnost. Sigurno se že od malega učijo. Tudi risanke, ki jih gledamo preko spleta. Npr. Mojster Miha v angleški različici in sigurno jim ostane neka beseda. Že zelo zgodaj se srečajo z jezikom. Jaz mislim, da to so pač prednosti. Po drugi strani pa so tudi pomanjkljivosti. Mogoče tudi starši ne dajejo dobrega zgleda svojemu otroku, tako da pač otrok se uči od staršev. Če na primer mama polovico dneva, ko je doma, »visi« na facebooku ali forumih oziroma oče stalno igral igrice to ne vem kako dobro ne vpliva na otroka, če vidi da prideta iz službe in se »pok za računalnik vržeta«. Mislim, da morajo dati staršem otrok nek zgled. Če so to neka pravila, se jih morajo držati vsi, ne pa da za starše ne velja, otroci se morajo pa držati. Na primer: da reče oče otroku pojdi se ven igrat na igrišče, ona pa se potem usede za računalnik. Problem je, da se premalo zavedajo tega, kako in kaj objavljati – zasebnost je taka zelo delikatna zadeva. Objavljajo na primer vse, kar jim pride na misel. Fotografije, informacije, kako se počutijo, kritizirajo šefa in sodelavce, mladi pa tudi objavljajo fotografije iz kakšnih zabav, ki niso vedno take. In se nekako ne zavedajo, da to ima vpliv, ker v bistvu delodajalci jih gledajo in spremljajo facebook. So različne zgodbe, kjer pridejo na razgovor, pa jim rečejo dajte nam geslo za facebook pa bomo mi malo pogledali. Potem pa je tvoja odločitev ali boš rekel da ali ne, ker normalno te tega ne bi smeli vprašati. To so take zanimive zgodbe, ko bereš na primer, če nisi na facebooku, te imajo za malo čudnega tudi delodajalci in psihologi terapevti, da kaj skrivaš, ali da so ti morali ukinit profil, da si imel neke take informacije gor. Mislim, da je treba res balansirano in pametno objavljati.

Vprašanje: Kako ocenjujete aktualno medijsko poročanje o spletnih tveganjih povezanih z aktivnostmi otrok na spletu?

Odgovor: Kakor jaz to spremljam, ampak naši mediji vseeno skušajo pozitivne vidike izpostaviti. Seveda vedno želijo navajati kakšne realne primere, če poznamo kakšnega otroka in mladostnika, ki se mu je to zgodilo. Mi teh kontaktov nimamo in tudi ne bi tega posredovali. Ni to naša naloga. Ja, če je kakšna huda stvar, neka senzacionalistična zadeva, bi

to takoj objavili. Čeprav mislim, da pri nas to še ni toliko, da ni neke moralne panike in da so mediji kar realni in normalni. Bomo pa videli.

Vprašanje: Kaj menite, kako dobro slovenski starši poznajo aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: Ja, če gledamo tiste raziskave, pač niti ne. Jaz ne bom operirala s ciframi, bo Ajda kaj povedala, ker ona to področje bolj pokriva. Starši pač kar dosti zaupajo svojim otrokom in vedo, kaj je narobe, in si znajo določiti meje. Kar jih skrbi je predvsem, da bodo dostopali otroci do kakšne pornografije, to jih nekako najbolj skrbi. Drugo jih niti ne. Starši nimajo niti teh znanj. Verjamem, da jim težko. Mlajšim staršem je tehnologija bližje, starejšim pa ne. Pač nimajo pojma, so mogoče slišali za FB, ampak ne vedo, kako se uporablja. Zagotovo jim manjka informacij. Po drugi strani pa so zelo zaposleni v službi, delajo in pridejo domov in da se bodo morali potem pa še ure ukvarjati, kaj tvoj otrok počne na internetu, pa zna biti zelo naporno. Mogoče je starše res potrebno vzpodbuditi, da bi že od malega z otrokom spremljali, kaj počnejo na internetu. Ne moremo staršem trinajstletnikov kar naenkrat sedaj reči, naj gledajo kaj otroci delajo, ker to ne gre, otrok bo to dojel kot poseganje v zasebnost, ker je navajen, da dela kar želi. Sedaj kar naenkrat pa bi mu starši računalnik vzeli iz sobe. Tako da res skušamo staršem čim mlajših otrok apelirati. Da računalnik naj ne bo v otroški sobi, ampak v nekem dnevnem prostoru, da je nekako lažje imeti stvar pod kontrolo, da ga sproti malo pogledaš, kaj počne.«

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti starši?

Odgovor: Od malega biti zraven in spremljati aktivnosti in se pogovarjati z njim, kaj počnejo na spletu. Tako da je nek odnos, da je otroku jasno, da dojame. Da ne bi takoj zavladata panika, če bo kaj narobe. Da bo vprašal starše, če bo kaj narobe, to je bilo, ali mi lahko pomagaš. Da se vzpostavi nek odnos. Določeni starši se bojijo tehnologije in jim je treba dopovedati, da mogoče res niso tehnično podkovani, ampak da z neko pametjo in življenjskimi izkušnjami tudi lahko pomagajo otrokom, če se jim kaj zgodi. Tega naj se starši zavedajo.

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti učitelji in šole, oziroma vzgojno-izobraževalne institucije?

Odgovor: To je tudi tako področje. Starši bi zelo radi videli, da bi šola prevzela vzgojo otrok na tem področju na svoja ramena, ampak po drugi strani potem rečejo šole, da je to odgovornost staršev, da otroka socializirajo na tem področju. Pri nas v Sloveniji je tako, da internetna varnost ni del nobenega predmeta, da ni samostojni predmet. Mi skušamo delat tečaje, ki se jih šole rade poslužujejo. To imamo sedaj že peto in šesto izvedbo sedaj. Potem pa na primer šole preko projekta E-šolstvo, kjer je vključeno internetno varstvo in kjer potekajo seminarji za ravnatelje in učitelje in tudi mi smo vključeni v ta projekt in nekako prispevamo svoje informacije in znanja, karkoli že imamo iz tega področja. Šole kar dovolj zanima to, predvsem če se kaj zgodi. Imajo torej nek pozitiven odnos, vendar je še vedno predvsem na tem zdravljenju, potem ko se je že nekaj zgodilo. Mi bi radi pa naredili več na preventivi, ker bolje je preprečiti. Že par let izvršujemo delavnice in predavanja za šole, predavanja za učence in za starše. Sedaj bomo to razširili in bolj promovirali, da bi čim več šol dobili, da se bodo morali tudi prijaviti. Jih pa zanima.«

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti državni organi (predvsem zakonodajni organi)?

Odgovor: Medijska zakonodaja je v medijski zakonik dodala člene tudi za internet. Njih zanima predvsem ta otroška pornografija. To je glavno in najbolj sporno, kar se čisto strinjam, da je to težka in neprimerna zadeva. Že za tiste, ki so zlorabljeni v osnovi, in tudi tiste, ki potem to vidijo, in gre za dvakratno zlorabo otroka, da imaš ti žrtev, potem ga pa še drugi gledajo. Pač to je urejeno. Mislim, da je kar v redu ta dopolnitev, da so tudi lani še nekaj sprejemali. To imajo stalno neko nadaljevanje tega. To je vključeno tudi v kazenski zakonik. S tem se tudi ukvarja, s prijavo sovražnega govora in pornografije. V okviru tega deluje tudi Spletno oko, to je tudi v našem okviru. Mi smo v bistvu center za varnejši internet. Ena je safe.si z nalogo osveščanja in promocije. Spletno oko pa sprejema prijave in TOM telefon, kamor mladostniki pokličejo, če imajo težave. To je novo od letos marca.

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti ponudniki spletnih vsebin?

Odgovor: Zadnja leta je delo na tem področju intenzivno, ker zelo skušajo vzpodbuditi industrijo k samoregulaciji, tako da bi sami skrbeli in razmislili, kaj je potrebno storiti za zaščito otrok. To sedaj tudi vzpodbuja komisija s to digitalno agendo s temi programi, ki so,

da bi se tudi pri njih dvignilo to zavedanje, da je potrebno poskrbeti za zaščito otrok. Tudi na evropski strani in pri nas smo že nekaj naredili na tem. Bil je na primer sprejet kodeks o varni rabi mobilne tehnologije. To so tudi naši potem dve leti nazaj podpisali – par deset mobilnih operaterjev. Sicer je to, da bodo skrbeli za zaščito in ozaveščanje. To ni tako zavezujoča zadeva, to je na samoiniciativni ravni. Od naših mobilnih operaterjev na primer Simobil deluje dovolj na tem področju in imajo skoz neke pakete tudi za otroke, tudi imajo objavljene informacije, kako uporabljati varno mobilne telefone na svoji spletni strani. Mogoče tudi zato, ker so del evropskega ali avstrijskega Vodaphona in tudi oni so na evropski ravni zelo aktivni tudi z našimi krovnimi organizacijami in potem tudi slovenski SiMobil dobi direktivo.

Mobitel je tudi nekaj na tem naredil. Telemach je pred leti, ko je bil še del neke evropskega podjetja, oni so tudi zelo aktivni na evropski ravni in vedno se vključujejo v sponzorstva in zato so imeli tudi v Sloveniji direktivo, da morajo sodelovati z nami in so bili res del tega in aktivni. Ko se je njihovo sodelovanje na mednarodni ravni prenehalo, pa se je tudi to nehalo. Kar je zelo žalostno, ampak se jih ni prijelo. Saj mi imamo drugače ta svet projekta, kjer delujejo tudi deležniki s tega področja, to so institucije, ki jih zanima varnost in zaščita otrok na spletu in imajo znanja in izkušnje s tem in bi radi nekaj pozitivnega na tem področju naredili. Imamo 25 institucij vključenih vladnih, nevladnih, industrija je tudi vključena. Sedaj za enkrat mobilnih operaterjev še nimamo noter, ker se moramo še dogovoriti, kako bomo se tega lotili, ker jih je veliko in moramo pripraviti kriterije enakopravnosti in transparentnosti, da imajo vsi enake možnosti. Tako je rekla naša država, ki nas tudi financira in njim je to zelo pomembno.«

Vprašanje: Kako za zaščito otrok pred tveganji skrbi slovenska zakonodaja? Bi kaj dodali ali spremenili?

Odgovor: Spletno oko ima na spletni strani obrazec in ta link promoviramo povsod. Če nekdo zazna, da je nekaj sporno, če je to sovražni govor, ali otroška pornografija, potem preko tistega odda prijavo in imajo potem tukaj pregledovalce, ki to vsebino pregledajo in če oni presodijo, da je zadeva sporna in nezakonita, (to je pomembno), potem to preda naprej policiji. Policija pregleda, če je zadeva res sporna in nezakonita tudi po njihovih kriterijih, potem dajo to v obravnavno. To je zelo zapleten in dolgotrajen proces. Sploh, kar se sovražnega govora tiče. To težko prideš čez. Ljudem se marsikaj zdi sovražni govor, kar v resnici ni. In to morajo biti po zakonodaji izpolnjeni kriteriji, da je sovražni govor. Marsikdo že osebno žalitev smatra za sovražni govor in to potem težko pride čez. Pot pornografije je

sedaj lažja, ker že tudi 14–letniki vedo, ali je otroška pornografija ali ne. Slabost v tem procesu je predvsem tožilstvo. Ko policija posreduje tožilstvu, traja zelo dolgo. So stvari, ki trajajo par let preden pridejo do konca, če sploh pridejo. To je stvar, ki jo bomo mi težko rešili. Sigurno bi se dalo še kaj narediti, saj vse traja, trendi pa pri tehnologiji gredo hitro naprej. Zakonodaja zelo zaostaja.

Vprašanje: Kako lahko starši prepoznajo spletna tveganja in prednosti ter kako lahko določijo ravnotežje med spletnimi koristmi in tveganji za otroke?

Odgovor: Težko vprašanje. Za starše je sigurno težko balansirati, kaj je prednost in kaj je tveganje. Dovolj jih je, ki se ne spoznajo in bodo težko presodili, ali je neka zadeva tvegana ali ne, če ni ravno pornografija ali kaj očitnega. Zelo fino je, da se skušajo informirati. Da si pogledajo kakšno spletno stran, si vzamejo čas in se poslužijo kakšnega izobraževanja, ki ga organiziramo. Teh informacij je na spletu dovolj. Ampak starši so tisti, ko imajo nek problem, potem se bomo tega lotili. Starši sami se tudi sami ne zavedajo tveganj, ki obstajajo, tako da tukaj se začne. Potem tveganja so pa prekomerna raba, kot sem že povedala. Tako da je že težko tudi otrokom potem reči da je bilo dovolj in naj prenehajo in da poskušajo vzpostaviti nekaj pravila v družini, ki potem veljajo za vse. Tudi za njih. Za vse mora to veljati. To so po mojem glavna tveganja. Prekomerna raba, varovanje osebnih podatkov, informacij, stik z neprimernimi vsebinami, s pornografijo, nasiljem.

Vprašanje: Kako in zakaj se lahko odločijo za poseg v spletne aktivnosti otrok?

Odgovor: Starši se odločijo, ko je nekaj že narobe, ko pade na primer uspeh v šoli. Zakaj? Ja, stalno je na računalniku in potem to omejijo. Ali pa otrok zapade v čudna vedenja in začnejo raziskovati, kaj je narobe. Res je, da lahko naleti na nekaj grozovitega preko spleta, da ga nadlegujejo, da grdo pišejo o njem. Otrok tega ne bo zaupal staršu, ampak bo poskušal to rešiti z vrstnikom. Starši so zadnji, ki to izvejo, ko je res zelo narobe. Na primer seksting, da je dobila cela šola tako fotografijo in so to dobili učitelji in so poklicali starše in potem je bila panika. Tega se pa do takrat niso zavedali.«

Vprašanje: Kakšna je po vašem mnenju učinkovitost in smiselnost plačljivih programov in opreme za zaščito otrok pred spletnimi tveganji?

Odgovor: Noben nadzorni organ ni 100 odstotno učinkovit, pa naj bo to plačljiv ali neplačljiv. Dostikrat je problem te opreme, ker ni na voljo v slovenskem jeziku in potem se že tukaj začne problem, ker ne filtrira vsega, kar je treba ali pa preveč filtrira – na primer čisto normalna besedna zveza. Mi promoviramo, da so filtri primerni za male otroke, da ne pridejo do spornih vsebin. Starejši otroci pa so že tako zviti in inteligentni, da znajo mimo priti. Še vedno je najbolj učinkovit pogovor. Ne prenašat na filtre in opreme, ker to ni varuška. No, saj na voljo so, tudi brezplačne zadeve so čisto v redu, če se jih najde, zakaj bi plačevali. Že pri osnovnih operacijskih sistemih je neka osnovna zaščita in če znaš to usposobit, je dovolj. Zato tudi vedno rečemo, če pa ne znate, pa se obrnite na kakšnega strokovnjaka za računalnike, ki bodo radi pomagali. Določene stvari so res komplicirane, da rabiš skoraj doktorat, če želiš usposobit.

PRILOGA Č: Intervju z osebo B: študentka pri projektu safe.si

Vprašanje: Kakšen je namen, oziroma poslanstvo delovanja safe.si?

Odgovor: Najbolj to, da osveščamo predvsem mlade, starše o varni rabi interneta. Mislim, da marsikdo o tem dovolj ne ve in je prav, da je ena stran, kamor lahko zaideš in izveš o varni rabi interneta od virusov do spletnega nadlegovanja, v glavnem o vsem, kar so najbolj resni problemi.

Vprašanje: Kako dobro po vašem mnenju safe.si osvešča starše, otroke in učitelje o aktivnostih otrok na spletu?

Odgovor: Jaz mislim, da kar vse populacije, otroke in starše dovolj osveščamo. V bistvu pa je na njih samih, da se dovolj poglobijo.

Vprašanje: Katere informacije bi bilo po vašem mnenju še potrebno vključiti na spletno stran safe.si?

Odgovor: Nič kaj konkretnega mi ne pride na misel. Ko so nova tveganja, iščemo novice v drugih medijih in to je vedno objavljeno v sprotnih novicah.

Vprašanje: Katera področja bi bilo potrebno po vašem mnenju še dodatno raziskati na področju aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: Pametni telefoni, mogoče nimamo o tem dovolj. Ker so sedaj že tako kot računalnik in so iste nevarnosti kot na računalnikih.

Vprašanje: Kako poteka produkcijski proces tekstov na safe.si?

Odgovor: Vodja projekta posreduje meni določene novice, ki jih tudi včasih ona sama pripravi, včasih katero tudi jaz. Dovolj je takih, ki jih je treba prevajati, večinoma so v angleščini. Drugače pa so sprotne novice, sprotne nevarnosti ali pa če kaj najdemo takega pa jaz iščem in pošljem, ona mi potrdi in potem jaz pripravim novice iz teh virov. V bistvu sodelujemo vodja projekta in jaz.

Vprašanje: Kakšna so po vašem mnenju tveganja in prednosti spleta za otroke?

Odgovor: Najbolj popularen je ta seksting med mladimi smo tudi dovolj o tem pisali, kjer si pošiljajo razgaljene fotografije, kar je prišlo predvsem z mobilnimi telefoni. Tako da je to v bistvu kar velik problem. Tu so tudi spletna ustrahovanja, sem prebrala raziskavo, kjer žrtve spletnega ustrahovanja nikomur o tem nič ne povejo, tako da se mi zdi to tudi problem. Drugače pa pri otrocih tudi da več virusov prinesejo več virusov na računalnik. Ko na primer na FB kliknejo, vse kar se jim pojavi; saj mogoče tudi starejši, ampak pri mladih je to pogostejše. Prednosti mislim da najdeš veliko poučnega tudi za šolo, tako da mislim, da brez spleta tudi ne gre. Čeprav je veliko nevarnosti, jih je o tem treba poučiti in mislim, da je pametno, da uporabljajo, da je splet, čeprav so nevarnosti, ki pretijo.

Vprašanje: Kako ocenjujete aktualno medijsko poročanje o spletnih tveganjih povezanih z aktivnostmi otrok na spletu?

Odgovor: Poročajo dovolj, a mislim, da predvsem tveganja. Prednosti res redko zaslediš. In potem res, kot da ne bi smeli uporabljati dobiš občutek.

Vprašanje: Kaj menite, kako dobro slovenski starši poznajo aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: »Odkvisno je od posameznika, spet je neko povprečje. Nekateri nič ne vedo, nekateri pa veliko. Nekaj vmes se mi zdi in da ne odstopamo od evropskih okvirjev.

Vprašanje: Kakšno je vaše razumevanje tveganj in prednosti spletnih aktivnosti otrok?

Odgovor: /

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti starši?

Odgovor: Jaz mislim, da že od prvega začetka bi morali z njimi sodelovat. Predvsem jim povedat nevarnosti in seveda tudi prednosti. V bistvu jih obveščat o nevarnostih in tveganjih, ki jim pretijo in potem, kakšna so varna gesla.

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti učitelji in šole, oziroma vzgojno-izobraževalne institucije?

Odgovor: »Mislim, da tudi na skoraj enak način kot starši, mogoče bi morali uvesti kakšen krožek, ali predmet na to temo.

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti državni organi, predvsem?

Odgovor: Glede pornografije, nekaj je, ampak kakor jaz vem da nič kaj konkretnega. Kaj sploh je spletna pornografija ni nič osredotočeno točno. Mogoče bi morali točno določiti kaj je spletno nadlegovanje da se določi neka definicija, da bi lahko potem, ne ...

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti ponudniki spletnih vsebin (tisti, ki stran postavijo, in zagotavljajo določeno vsebino in dostop do teh vsebin)?

Odgovor: Oni skušajo narediti, da je čim bolj privlačno. Ja, mogoče bi morali dodati kakšen kotiček, mogoče te otroške spletne brskalnike in otroško elektronsko pošto, da bi tudi za njih bilo prilagojeno. Saj spletni iskalniki so pripravljeni tako, da otroci ne najdejo vsega, je prav za njih prilagojeno.

Vprašanje: Kako za zaščito otrok pred tveganji skrbi slovenska zakonodaja?

Odgovor: Nisem najbolje seznanjena s tem, tako da ne bi o tem.

Vprašanje: Kako lahko starši prepoznajo spletna tveganja in prednosti ter kako lahko določijo ravnotežje med spletnimi koristmi in tveganji za otroke?

Odgovor: Jaz mislim, da čim več berejo o tem in da čim več vedo in da otroku o tem povedo. Res, da so tveganja, ampak se moraš z njimi soočiti, ampak o tem se pa moraš seznaniti sam, na primer tako, kot je za virus nek antivirusni program, tako moraš tudi otroku povedat, naj se ne odziva neznancem.«

Vprašanje: Kako in zakaj se lahko odločijo za poseg v spletne aktivnosti otrok?

Odgovor: Ja, v bistvu, če misli, da je vse v redu, potem ne vem, če je pametno, da posredujejo. Čeprav mediji govorijo, da je pametno, da imajo od samega začetka nek starševski nadzor, da lahko sledijo aktivnostim otroka in če vidijo, da je mogoče ne sledi njihovim navodilom, mogoče bi se morali takrat vključit.

Vprašanje: Kakšna je po vašem mnenju učinkovitost in smiselnost plačljivih programov in opreme za zaščito otrok pred spletnimi tveganji?

Odgovor: Mislim, da so smiselni, ker preprečijo rabo nekaterih programov, ki se staršem ne zdijo za njihovo starost. Tudi spletne strani lahko blokirajo. Sledijo lahko aktivnostim, kako lahko uporabljajo splet. V bistvu je veliko tega sedaj. Ostajajo tudi neplačljivi. Mislim, da načeloma starši tega ne kupujejo, mislim, da plačljivih se poslužuje redko kdo.

PRILOGA D: Intervju z osebo C: strokovna sodelavka

Vprašanje: Kakšen je namen, oziroma poslanstvo delovanja safe.si?

Odgovor: Pač osveščanje ciljnih skupin, predvsem primerno mladih, otrok in najstnikov. Posredno pa tudi tiste, ki lahko vplivajo na mladostnike, to so pa otrokovi starši, učitelji, razni mladinski delavci, socialni delavci o varni rabi interneta, mobilnih telefonov, tabličnih računalnikov, igralnih konzol itd.

Vprašanje: Kako dobro po vašem mnenju safe.si osvešča starše, otroke in učitelje o aktivnostih otrok na spletu?

Odgovor: Kar enakovredno obravnavamo skupine, tako da za vsako delamo aktivnosti in posredujemo informacije, na način, ki bo njim, ki jih bo najbolj dosegel. Na primer za starše imamo predavanja po osnovnih šolah, brošure, v splošnih starševskih medijih se pojavljamo in pa tako v splošnih medijih. Imamo na FB dve strani, eno za starše in eno za najstnike. Ravno zato, da dosegamo različne ciljne skupine. Ker je pomembno, da informacije, ki so za starše, za mlade definitivno niso in obratno. Tako da se približamo ciljni skupini, ki bo njim najbolj blizu. Na primer za najstnike in otroke delamo interaktivne delavnice, medtem ko je za starše predavanje bolj standardno. Otroci bolj sodelujejo v aktivnostih in delajo plakate, nasvete, odigrajo igro in tako naprej.

Vprašanje: Kako dobro informirate te starše, otroke in učitelje o aktivnostih otrok na spletu?

Odgovor: Starše in učitelje se mi zdi, da zelo dobro. Najstnike bi mogoče rekla dobro, ker bi vseeno lahko, čeprav imamo prilagojen ton komuniciranja njim in vključujemo videe pa kakšne igre, ampak lahko bi bilo še več teh vsebin. Ker današnji mladi so takšni, da niso pozorni na dolge tekste, da bi jih brali, ampak potrebujejo hitre, kratke informacije. Vseeno je pa take stvari težko povedati v nekih res kratkih in smešnih videih. To je zelo težka produkcija, da je zabavno in poučno. Se trudimo, ne bi rekla, da smo pa ravno odlični. Otroci so pa mogoče najmanj, na sploh spletna stran kot vir osveščanja za to ciljno skupino se mi ne zdi ravno primerna. Veliko bolj so primerne delavnice in osveščanje otrok preko staršev, kakor pa da bi mi pričakovali, da bo otrok prišel in bral neke tekste. Smo jih skrajšali, vključili neke slike, pa črke so drugačne na primer font je bolj prijazen in zabaven. Ampak

vseeno tukaj se pogovarjamo res samo od štiri do deset let, kjer je vprašanje tudi, koliko znajo brat. Ampak načeloma te igre in spletne aplikacije, da znajo reševati naloge.

Vprašanje: Katere informacije bi bilo po vašem mnenju še potrebno vključiti na spletno stran safe.si?

Odgovor: Informacij je kar ogromno. Mogoče malo več o prednostih in usmerjanje v neko pozitivno rabo, na tem pač še delamo. Pa pojavljajo se nove strani. Ravno pripravljamo novo vsebino, kjer bo vključeno tudi sledenje preko mobilnih telefonov, aplikacije, pametni telefoni. Sedaj smo že naredili neke nove vsebine in jih bomo tudi še dodajali, tako da sproti, ko se pojavljajo nove stvari, moramo vsebine sproti pripravljati.

Vprašanje: Katera področja bi bilo potrebno po vašem mnenju še dodatno raziskati na področju aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: Mogoče te mobilne telefone, ker internet je kar dobro raziskan, predvsem raziskave EU Kids Online, ki so vsebinsko dovolj ustrezne. Mogoče so določene stvari preveč dovolj detajlno raziskane, kot so kakšne računalniške igre. Zagotovo bi se dalo še kaj raziskovati. Mi smo si kar dovolj pomagal iz te raziskave in tudi drugih evropskih in ameriških raziskav. Ker slovenski otroci itak niso nekaj tako zelo drugačni od ostalih vrstnikov na internetu. Mogoče ta mobilni del, kaj otroci počnejo z mobilnimi napravami, s kakšnimi tveganji se srečujejo. Mislim, da oni sploh ne razumejo mobitela kot samo napravo za klicanje brez spleta.

Vprašanje: Kako poteka produkcijski proces tekstov na safe.si?

Odgovor: Mi spremljamo trende na spletu, imamo srečanja evropskih točk osveščanja in debatiramo o trendih, potem od te naše mreže safe.si sobivamo obvestila, kaj se dogaja in tudi sami kaj zaznavamo in potem je to moja odločitev, ali od vodje, da je treba vključiti novo temo, novo tehnologijo, novo tveganje in potem se poišče vire, prevede. Vse poteka zelo neformalno.

Vprašanje: Kako interpretirate aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: Otroci si delijo gesla s prijatelji in potem pride do kraje identitete, nadlegovanja, vdirajo v profile, maile, sklepajo čudna prijateljstva, potem ta oseba v njegovem imenu piše

maile, se pogovarja, se pretvarja, da je on in prijatelja se lahko potem hitro spreta. Potem razkrivanje in objavljanje preveč osebnih fotografij in informacij na profilih in na splošno na spletu, na primer seksting je tudi kar dovolj prisoten pri slovenskih otrocih, pošiljanje golih fotografij preko mobilnega telefona. Te so na primer namenjene samo puncu ali fantu, in potem on to pošlje naprej po šoli, kot maščevanje, ker se zveza konča. Ne vem, potem prekomerna raba interneta. Če gre kaj narobe v realnem življenju, se potem nekako poveča poraba interneta in igrice. Tudi pretirana uporaba in spanje z mobilnim telefonom, da moraš biti stalno priklapljen, nekritično sprejemanje informacij na internetu. Ker vemo, da na spletu lahko vsak piše, kar hoče, in to je lahko namenoma zavajajoče, ali pa so pač napačne informacije mladostnikom, kot so razne zdravstvene informacije o hujšanju, ki so lahko škodljive; kopiranje in avtorske pravice, pri izdelavi seminarske kopirajo brez navajanja virov, ali pa tudi kakšne napačne stvari, da ne preveri informacij še v knjigah, pri učiteljih, starših. Definitivno je prednost dostop do informacij, učenje preko uporabe interneta, jezike osvajajo hitreje, niso več tako pasivni prejemniki informacij, ampak sami tudi raziskujejo;. Ogromno druženja poteka in na primer lahko tudi razvijajo svoje talente in najdejo ljudi, ki podobno razmišljajo po celem svetu; ohranjajo stike s kakšnimi prijatelji, ki ne živijo blizu. Zabava. Definitivno je več prednosti kot tveganj otroške rabe spleta.

Vprašanje: Kako ocenjujete aktualno medijsko poročanje o spletnih tveganjih povezanih z aktivnostmi otrok na spletu?

Odgovor: Mislim, da v naši državi niti ni tako slabo. Da bi bila ta medijska panika o pedofiliji in tako naprej. V večini gre za novico o tveganju in opozorilo, kako se tega lotiti, kar se mi zdi dovolj pozitivno. Ker, kolikor se pogovarjamo z drugimi točkami, potožijo, da je veliko hujše, da je ta medijska gonja proti internetu in pedofiliji, kjer je procentualno gledano majhna verjetnost, da bi pedofil otroka pač ... Je bolj to vrstniško nasilje bolj pogost pojav, kot pa, da jih nek odrasel človek nadleguje preko spleta.

Vprašanje: Kaj menite, kako dobro slovenski starši poznajo aktivnosti otrok na spletu?

Odgovor: Ne vem ... to se meni zdi, da je čisto tako, kako je starš drugače, če ga zanima, kako je otrok v šoli, če ga zanima, kaj delajo na dvorišču in kdo so njegovi prijatelji, potem jih zanima tudi, kaj delajo na internetu. Če jih pa ne, jih pa tudi to ne zanima.«

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti starši?

Odgovor: Starši preko normalnega, tako kot je za vse ostalo, tudi za internet. Nič posebnega, ni treba da si strokovnjak. Pač pošten pogovor, zanimanje za te aktivnosti, mogoče kakšna skupna aktivnost na internetu. Fino je, da je računalnik v dnevnem prostoru in ne v otrokovi sobi, s tem da, se z mobiteli to težko naredi. Ampak zato pa še toliko bolj je pomembno, da je starševski dialog, ker nadzirati mobilni telefon je res že težko, ker ga tudi dojemamo bolj osebno napravo kot nek računalnik. Pač pogovor, da ocenjujemo, kakšna so njihova vedenja, so tveganja, damo nasvet, svetujemo pozitivne stvari in aktivnosti, izobraževalne zabavne in ne neko zapravljanje časa, ker ravno od nekega dolgčasa običajno začnejo delati neumnosti.«

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti učitelji in šole, oziroma vzgojno-izobraževalne institucije?

Odgovor: Definitivno šola ne more kar dvigniti rok in reči da je to domena staršev, ker tudi problemi ki se pojavljajo se mogoče rodijo na internetu in se nadaljujejo v šoli, tako da definitivno mora šola tu odigrati vzgojno vlogo. Ker ni samo izobraževalna vloga, ampak tudi vzgojna ustanova. Tako da si ne morejo zatiskati oči pred tem, ampak se je potrebno z otrokom pogovarjat in imeti kakšno uro namenjeno temu, če se na primer pogovarjamo o vrstniškem nasilju, se pogovarjamo tudi o tem na spletu. Pa če se pogovarjajo o spolni vzgoji, se pogovarjajo tudi o sekstingu in pornografiji na spletu. Veliko bolje je to vključiti v normalne ure, kot imeti nek poseben predmet. Povsod, kjer se da, omeniti nove tehnologije, se pač jih. Ker je to pač del vsakdanjika otrok in nima to smisla tlačiti posebej.

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti državni organi (predvsem zakonodajni organi)?

Odgovor: Zagotovo imajo vlogo. Gre za novo področje, kjer se tehnologija veliko hitreje odvija kot pa zakonodaja, ki naj bi jo obravnavala. Ni še tako razvit sektor, ki se ukvarja z računalništvom. Mislím, da imamo dva centra v Sloveniji. Ko pride do kakšnih zlorab, so uporabniki dostikrat prepuščeni. Imamo na Arnesu center za posredovanje v incidentih, ampak vseeno oni niso prav represivni organ, oni lahko samo pač neke podatke pridobijo. Zdi se mi pa, da bi lahko pri teh vrstniških nasiljih policija malo posredovala.

Vprašanje: Kako bi se morali po vašem mnenju v spletne aktivnosti otrok vključiti ponudniki spletnih vsebin (tisti, ki stran postavijo in zagotavljajo določeno vsebino in dostop do teh vsebin)?

Odgovor: To je odvisno od zakonodaje. Jaz jih razumem, oni gledajo na svoj dobiček in mislim, da je tukaj država tista, ki mora postaviti pravila, ker ne moreš pričakovati od komercialnih ponudnikov. Saj imajo neko družbeno odgovornost, ampak to vseeno ni njihova prioriteta misija. Bi bilo pa seveda fino.

Vprašanje: Kako za zaščito otrok pred tveganji skrbi slovenska zakonodaja? Bi kaj dodali ali spremenili?

Odgovor: Policija nima sredstev, starši nimajo se kam obrniti. Ni tudi nekega postopka. To je sedaj tudi stvar širše strokovne debate, ker internet je vseeno nek prostor svobode in v Sloveniji je zelo opredeljen kot nekaj, kar je svobodno in necenzurirano, kar se mi po svoje zdi čisto fino, da se ne spuščamo v neko represijo. Mislim, da je boljše osveščanje.

Vprašanje: Kako lahko starši prepoznajo spletna tveganja in prednosti ter kako lahko določijo ravnotežje med spletnimi koristmi in tveganji za otroke?

Odgovor: »Prva stvar je, da se zanimajo, saj tudi sam vidiš, kako reagira tvoj otrok na stvari. Če si zraven, če je to neka družinska aktivnost, lahko sam opaziš pri otroku, kje mu internet koristi in kje mu škodi, in potem balansiraš zadeve. Saj to je tako, kot če otroku ne bi dovolil ven, ker se mu lahko kaj zgodi, ampak tam pa spoznava otroke in se igra in tako dalje.

Vprašanje: Kako in zakaj se lahko odločijo za poseg v spletne aktivnosti otrok?

Odgovor: »To, da bi internet vzeli otroku, je zelo nerealno, ker res vse se dogaja, kar se vrstnikov in tega tiče, na internetu in bo res izključen. Saj nekateri se res odločijo, da kakšen otrok ne bo gledal televizije. V redu, ampak mi pa ne svetujemo, da otroka izključiš. Običajno starši odreagirajo, kadar je visok račun za telefon, ki jih udari po žepu. Ja, najbrž tudi, ko jim pade uspeh v šoli, ko se prekomerna raba začne poznati pri drugih aktivnostih. Pa seveda, če se otrok čudno obnaša, če se zapira vase, raziščeš, kaj je, lahko da je tudi kakšno vrstniško nasilje preko spleta. Ali pa kakšen grooming.

Vprašanje: Kakšna je po vašem mnenju učinkovitost in smiselnost plačljivih programov in opreme za zaščito otrok pred spletnimi tveganji?

Odgovor: Pri mlajših otrocih je mogoče dobro, ker če odtipkaš Sneguljčico, potem pa poslušáš tiste vulgarne prizore. Dobro je, če hočemo, da premajhni otroci ne pridejo v stik s stvarmi. Ampak potem pa spet ni dobro držat otroka v vati, boljše mogoče, da smo mi zraven, ker bo šel on tako in tako na računalnik in gledal vsebine. Bolje, da smo zraven in komentiramo in razložimo vsebine in videe, ko vidimo, kako reagirajo. Tudi niso zanesljivi, filtrirajo dobre stvari in prepuščajo slabe, otroci so zelo vešči in pridejo čez te ovire. In bolje, da smo mi zraven in se pogovarjamo z njimi. Tudi evropske raziskave kažejo, da tisti otroci, ki niso bili tako zaviti, so sicer hitreje se soočili s temi tveganji in so postali odporni in se znajo soočiti, odreagirati in ignorirati te vsebine, na primer nemški otroci, kjer zelo promovirajo te filtre, pa so bili potem blazno šokirani, ko so prišli do teh vsebin.